

8 III/3,9

Inštitut za geografijo univerze v Ljubljani

PROSTORSKI RAZVOJ SADJARSTVA NA SLOVENSKEM V
ZADNJIH SEDEMDESETIH LETIH, NJEGOVO SEDANJE
STANJE IN PERSPEKTIVE V LUČI REGIONALNO -
GOSPODARSKE IN REGIONALNO-FUNKCIONALNE TRANS-
FORMACIJE

I. DEL

Prispevek k problematiki socialnogeografskega
spreminjanja slovenske pokrajine

Borut BELEC

Ljubljana 1974

Dr. Borut Belec

PROSTORSKI RAZVOJ SADJARSTVA NA SLOVENSKEM V ZADNJIH
SEDEMEDESETIH LETIH, NJEGOVO SEDANJE STANJE IN PERSPEK-
TIVE V LUČI REGIONALNO-GOSPODARSKE IN REGIONALNO-FUNK-
CIONALNE TRANSFORMACIJE

I. DEL

Prispevek k problematiki socialnogeografskega spremi-
njanja slovenske pokrajine

Naročnik: Raziskovalna skupnost Slovenije -
Sklad Borisa Kidriča - Ljubljana

Sofinancer: Pedagoška akademija Maribor

Nosilec naloge:

Dr. Borut Belec
izr. prof.

Belec Borut

Direktor:

Dr. Vladimir Klemenčič
redni univ. prof.

Vl. Klemenčič

Ljubljana 1974

PROSTORSKI RAZVOJ SADJARSTVA NA SLOVENSLEM V ZADNJIH
SEDEMDSETH LETIH, NJEGOVO SEDANJE STANJE IN PERSPEK-
TIVE V LUČI REGIONALNO-GOSPODARSKE IN REGIONALNO-FUNK-
CIONALNE TRANSFORMACIJE

I. DEL

Prispevek k problematiki socialnogeografskega spre-
minjanja slovenske pokrajine

Borut BELEC

Inštitut za geografije univerze v Ljubljani

1974

V s e b i n a

ZNAČAJ, NAMEN IN METODE RAZISKAVE	1
I. RAZVOJNE ZNAČILNOSTI SADJARSTVA STAREJŠE DOBE	3
1. Sadjarstvo v obdobju pred 18. stoletjem	3
2. Doba umnega sadjarstva v 18. stoletju in v prvi polovici 19. stoletja	3
3. Pričetki sodobnega sadjarstva	5
II. ZNAČILNOSTI SADJARSTVA MED OBEMA VOJNAMA	8
III. RAZVOJNA DINAMIKA, RAZŠIRJENOST IN STRUKTURA SADJARSTVA V OBDOBJU 1945-1963	21
IV. SLOVENSKO SADJARSTVO DANES	34
1. Razširjenost sadjarstva in delež podružbljenih sadjarskih površin	34
2. Sestava in razporeditev nasadov po sadnih vrstah	44
3. Plantažni nasadi	56
V. GEOGRAFSKA REGIONALIZACIJA SADJARSTVA	67
VI. SPREMINJANJE SADJARSKIH POVRŠIN V OBDOBJIH 1896-1955 IN 1955-1972 IN NJEGOV VPLIV NA PROSTORSKO PREENOBRAZBO SADJARSKE POKRAJINE V SLOVENIJI	73
1. Transformacija sadjarskega prostora v obdobju 1896-1955	74
2. Transformacija sadjarskega prostora v obdobju 1955-1972	76
3. Skupni učinki spreminjanja sadjarskih površin na transformacije sadjarskega prostora v sedmih sedemdesetih letih	81
VII. NEKAJ AKTUALNIH PROBLEMOV SEDANJEGA STANJA IN PERSPEKTIVNEGA RAZVOJA SADJARSTVA V SR SLOVENIJI	91
VIRI IN LITERATURA	99
SKLEPNI PREGLED	102
SEZNAM PRILOG - KARTE IN TABELLE	107

ZNAČAJ, NAMEN IN METODE RAZISKAVE

Kompleksno osvetlitev razvoja posameznih kmetijskih panog v njihovi prostorski povezanosti smo geografi močno znmearili. Posamezne monografije obravnavajo sadjarstvo kompleksno v okviru poglavja o kmetijstvu in se mu le izjemoma globlje posvečajo. Razen tega so takšne študije redke in pokrivajo prostorsko le majhen del slovenskega ozemlja, obenem pa so iz različnih časovnih obdobj. Problematika neke kmetijske panoge, v našem primeru sadjarstva, zahteva zato nujno metodološko enoten raziskovalni pristop z jasno opredeljenimi problemskimi izhodišči, časovno enotno obravnavo problemov in njihovo prostorsko omejitev. Hkrati je treba postaviti v ospredje vprašanje ekonomskih, socialnih in prostorskih učinkov propadanja kmečkega sadjarstva in problem njegove obnove na sodobnih zemljiškoposestnih in tehnoloških principih.

Namen raziskave je prikaz prostorskega razvoja sadjarstva v zadnjih sedemdesetih letih, njegove strukture in vloge v sedanjih družbenoekonomskih pogojih. V zvezi s tem sem obdelal statistično, arhivsko in katastrsko gradivo v treh časovnih prerezih, tj. v letih 1896, 1955 in 1972, kar zaradi pomanjkljivih statističnih podatkov in neažurnosti katastra ni bila lahka naloga. Ker spreminjanje sadjarskih površin doslej sistematično še ni bile preučene, valorizacija takšnih rezultatov pa je za regionalno in prostorsko programiranje in tehnološke projektiranje potrebna, sem ji v tej fazi raziskave posvetil največ pozornosti. Razen tega brez tovrstne osnovne analize razvoja ni mogoče obravnavati specialnih problemov tega tematskega področja. Menim, da bodo rezultati pričujoče študije že v tej fazi lahko služili ne le geografskim inštitucijam, temveč tudi drugim koristnikom, še posebej pa bi poudaril, da bodo dragocene

gradivo za izdelavo tematskih kart sadjarstva v slovenskem nacionalnem atlasu.

Raziskava koristno dopolnjuje moje študije o razvoju vinogradništva na Slovenskem (1,2), ker je problematika sadjarstva v mnogočem povezana z vinogradništvom. Tako so najkvalitetnejša sadjarska področja obenem vinogradniška, obe panogi se v skupnem obratu lahko koristno dopolnjujeta, manj kvalitetna in neperspektivna vinogradniška področja pa so lahko zanimiva z vidika moderne sadjarske plantažne proizvodnje kot nadomestilo za propadlo vinogradništvo. Kompleksnejši pristop k obema panogama omogoča tudi globlje in celovitejše reševanje geografskih struktur, procesov in agrarno-socialne problematike v vinogradniško-sadjarskih pokrajinah.

Obravnavana faza raziskave temelji metodološko na izvedenosti statistične dokumentacije, tako rezultatov avstrijskega popisa kmetijskih površin v zadnjih letih preteklega in v začetku našega stoletja (3 - 7), kot arhivskega katastrskega gradiva za leto 1955 (8) in novejših katastrskih podatkov za leto 1972 (9). Skrbno zbran in računsko obdelan dokumentacijski material je služil statističnim interpretacijam razvoja sadjarstva v tekstu, ustreznih tabelah in sedmim kartam v merilu 1:400.000. Pri izdelavi kart smo podatke grupirali in ugotovili njihove variance oziroma standardni odklon. Žal zaradi pomanjkanja sredstev ni bilo mogoče izvesti predvidene podrobne preučitve sondnih sadjarskih tipov s kartiranjem in anketiranjem, kar je otežkočilo prikaz razvojnih parametrov. Zadovoljiti smo se morali z rezultati terenskih vaj, opravljenih s študenti Pedagoške akademije v Mariboru (10).

I. RAZVOJNE ZNAČILNOSTI SADJARSTVA STAREJŠE DOBE

1. Sadjarstvo v obdobju pred 18. stoletjem

Da je sadjarska kultura že stara, govore ostanki sadežev v prazgodovinskih najdiščih. Kultiviranje jablane sega morda že v neolitik. Krajevna imena iz rimske dobe Ad Pirum in Ad Malum dajo prav tako slutiti o pojavu divjih jabolk in hrušk. Bolj ali manj žlahtne vrste sadja pa so se k nam razširile iz Italije, med njimi tudi breskev in marelica, oljka in smokva, oreh, češplje in divje češnje.

V srednjem veku so sadjarstvo pospeševali samostani (npr. Žiče) in graščine. Znani so tudi predpisi o predaji sadja v mestih. Da se pri ljubljanski trgovini s sadjem omenjajo Tržani in Vipavci, kaže na izvor pridelka. Izčrpnjši vpogled v sadjarstvo nam omogoči šele Valvasorjev opis Kranjske. V tistem času so bile znane že vse današnje vrste sadja. Kljub temu, da sadjarstvo še ni imelo tistega pomena kot v naslednjih stoletjih, je bilo sadje že takrat važna postavka v prehrani prebivalstva in trgovini (11, str. 320-323).

2. Doba umnega sadjarstva v 18. stoletju in prvi polovici 19. stoletja

Sredina 18. stoletja prinese povečano zanimanje za sadjarstvo, čepnav merkantilistična politika tej panogi ni posvečala posebne pozornosti. Šele kasneje, v zadnjih desetletjih 18. stoletja, ko se uveljavijo v gospodarstvu fiziokratska načela, je država začela bolj skrbeti za sadjarstvo. Ker pa sta manjkala sistematičen pouk o sadjarstvu in organizirana preskrba z žlahtnimi sadnimi drevesi in cepiči, so večji uspehi izostali. Šele od dvajsetih let 19. stoletja, ko prevzamejo skrb za razvoj sadjarstva kmetijske družbe s svojimi podružnicami, se poka-

že napredek. Uredili so drevesnice in pričeli s širokim izobraževanjem v tej kmetijski panogi. Njegov nosilec sta bila učiteljstvo in duhovščina, izšla pa so tudi poljudna strokočna dela, npr. Jarnikova Sadje-Reja in Pirčev Kranjski Vertnar. Iz drevesnic, ki sta jih ustanovili kranjska in štajerska kmetijska družba, le-te pa so nastajale tudi v graščinah, župnijah, občinah, šolah in posameznih kmetovalcih, so razdeljevali, deloma brezplačno, sadna drevesca in cepiče. Mnogo sadnega drevja so zasadili ob cestah in železnicah. Žlahtnega sadja je bilo največ na graščinskih, cerkvenih in raznih gosposkih posestvih, posebno v vinorednih okoliših, sadjarstva pa so se sčasoma oprijeli tudi naprednejši kmetje. Da bi pospešili razvoj kmečkega sadjarstva, je npr. kranjska kmetijska družba pričela podeljevati kmetom priznanja za zasluge v sadjarstvu. Država je sicer kmetijske družbe v njihovih prizadevanjih podpirala, sama pa je v gospodarstvo, med drugim tudi v sadjarstvo, neposredno vedno manj posegala. O tem govori tudi ukinitev nekaterih poročil o sadjarstvu, ki jih je uvedla v jožefinski dobi.

Za sadjarstvo prve polovice 19. stoletja je bila značilna pomološka usmeritev, tj. uvedba številnih sadnih vrst. Nekateri sadjarji so gojili tudi nad sto jabolčnih in prav toliko hruškovih sort. V tem znamenju so bile tudi sadjarke razstave. Prevladovale so tuje žlahtne sorte. Posledica pomološke usmerjenosti je bila velika zmešnjava v sadovnjakih, kjer je bilo pogosto toliko sort kolikor dreves. Pri uvajanju novih sort je bil odločilen okus ne pa rodovitnost, odpornost ali trgovska vrednost. Sicer pa je imela pomološka usmeritev, ki je trajala še v druge polovice 19. stoletja, tudi pozitivno stran, saj so prišle k nam sorte, ki so bile kasneje vključene v sadni izbor in postale osnova modernega sadjarstva (11, str. 323-329).

3. Pričetki sodobnega sadjarstva

Konec šestdesetih let 19. stoletja je prišlo v sadjarstvu do odločilnega preobrata, ki pomeni resničen začetek modernega sadjarstva in razvoj sadjarstva kot gospodarsko pomembne kmetijske panoge. V obdobju pomološke usmeritve je bilo sadjarstvo vendarle za mnoge samo ljubiteljstvo in ni zajelo širših slojev kmečkega prebivalstva. Gojenje sadja je bilo zato treba usmeriti za potrebe tržišča, kar pa je pomenilo opustiti množico sort in se omejiti le na tiste, ki jim ekološki pogoji najbolj ustrezajo. V 80-tih in 90-tih letih so določili sadne izbore za Kranjsko, Goriško in Koroško, kmetijske družbe pa so pričele z načrtno organizacijo sadjarstva po novih smernicah. Za Štajersko je bil leta 1880 sprejet sadni izbor, ki je obsegal 10 sort jabolk in 10 sort hrušk, leta 1890 pa so sprejeli novega. Vseboval je 36 sort jabolk in 46 sort hrušk in so ga prilagodili različnim pogojem v posameznih sadjarskih področjih, tako da se je dejansko skrčil le na nekaj sort.

Vipavska dolina in Goriško sta se močno orientirala v gojenje češenj in zgodnjega sadja za avstrijski trg. Tudi tu so iz obilice sort izbrali samo nekatere. Za Goriško določen sadni izbor je navajal 56 sort hrušk, 34 sort jabolk, 24 sort češenj, 4 sorte višenj, 18 sort breskev, 18 sort marelic, 3 sorte smokv ter od kostanja marone.

Sortni izbor za Koroško je obsegal 19 sort namiznih jabolk in za prodajo, 9 sort pa gospodarskih. Od hrušk je bilo kot namiznih določenih 11 sort, 8 sort pa moštnic (11, str. 332-333).

Razširjenost sadjarstva v 19. stoletju je razvidna iz franciscejskega katastra, ki izkazuje posebej sadovnjake in njive, travnike ter pašnike s sadjem (11, str. 318). Ugotoviti stanje sadjarskih površin koncem prve četrtine 19. stoletja bi bilo z vidika gospodarske zgodovine sicer zelo koristno, vendar bi bila takšna statistična obdelava že sama po sebi dovolj obsežna za posebno raziskavo. Ker želim predstaviti razvoj sadjar-

stva na Slovenskem v zadnjih sedemdesetih letih, se zdi prva četrtina 19. stoletja preveč odmaknjena in premalo povezana z razvojem sadjarstva v obdobju pred prvo svetovno vojno oziroma pričetki modernega sadjarstva v zadnjih desetletjih 19. stoletja. Zato se bom v zvezi z razširjenostjo sadjarstva v drugi polovici 19. stoletja omejil le na nekaj statističnih navedb iz tega časa, kot prva časovna sonda za prikaz razširjenosti sadjarstva na Slovenskem pa mi bodo služili podatki avstrijske kmetijske statistike iz leta 1896 (3-7).

Po zemljiškem katastru je bilo leta 1849 na Kranjskem zasajenih s sadnim drevjem 9800 oralov travnikov in 1172 oralov pašnikov, na slovenskem štajerskem pa okrog leta 1846 12.608 oralov travnikov in 3701 oralov pašnikov s sadjem. Na Goriškem je bilo izkazanih le 63 oralov travnikov s sadjem, sadje pa so gojili tudi v vinogradih in na njivah s trtami. Vsa Koroška je imela 812 oralov travnikov in 957 oralov pašnikov s sadnim drevjem, kar se zdi v primerjavi s Kranjsko in štajersko prenizka vrednost.

V tem času se je sadjarstvo v Sloveniji precej razširilo in tudi kakovostno napredovalo. Kot najpomembnejša sadjarska področja omenjajo Dolenjsko, okolico Maribora, Slovenske in Podhohorske gorice, Bizeljsko, okolico Ljubljane, Vipavske, doline Reke in Brkine. Za nekatere med njimi je značilno, da je bilo tamkajšnje sadjarstvo pomembno tudi že prej. Mnogo sadja so predajali v Ljubljano in Trst, iz Savinjske doline na Koroško, iz subpanonskega Podravja pa tudi na vzhod. Po Dravi so prevažali sadje v Csijek in celo v Beograd. Suho sadje so predajali na Zgornje Štajersko.

Čeprav so podatki za Goriško in Slovensko Koroško pomanjkljivi in premalo podrobni, vemo, da je bilo sadjarstvo tam močno razširjeno. Isto velja tudi za Prekmurje (11, str. 329, 331; 12, str. 15, 16).

Kot primer za proizvodnjo sadja na Štajerskem naj navedem pridelok v letu 1865 (13, str. 61):

Tabela 1

Okraj	v a g a n o v ^x			
	hrušk	jabolk	orehov	kostanj
Brežice	280	1310	201	110
Celje	1280	4000	560	1760
Gornji Grad	377	2338	168	4
Konjice	856	1950	395	250
Kozje	280	950	382	236
Laško	1010	860	180	420
Ljutomer	448	3850	42	10
Marenberg	990	4610	407	-
Maribor	2260	34576	5510	640
Ormož	540	3150	182	38
Ptuj	370	4960	682	1780
Radgona	300	1480	240	34
Rogatec	790	3040	495	795
Selnica	135	2810	325	222
Slov. Bistrica	991	3983	232	611
Slovenj Gradec	620	2980	670	-
Lenart	1490	11480	1244	240
Šmarje	73	321	113	50
Šoštanj	975	2150	550	133
Vransko	1300	1860	500	410

Prve sistematične statistične podatke o sadjarstvu zasledimo v 70-ih letih. Iz njih je razviden pridelok po deželah, ki pa se nanaša v glavnem na dve skupini sadja - pečkate in koščičaste. Posebno veliko so gojili koščičastega sadja, češpelj in češenj.

V zadnjih desetletjih 19. stoletja je sadjarstvo doživelo nadaljnji napredek. K temu so močno pripomogle nove ustanovljene kmetijske šole, posebno vinarska in sadjarska šola v Mariboru. Vedno več je bilo sadjarskih strokovnjakov in vzornih sadovnjakov z drevesnicami. Posebni potovalni učitelji so hkrati skrbeli za pouk sodobnega sadjarstva med širokimi krogovi kmetov. Podatki o sadjarstvu v desetletju 1904 do 1913 prikazujejo znatno večji pridelok v primerjavi s tistim v 70-ih letih, hkrati pa izdatno prevlado pečkatega sadja, jabolk in hrušk. Leta 1910 so na Spodnjem Štajerskem pridelali 320.000 q pečka-

tega in 4.200 q koščičastega sadja in 5.685 q orehov (14, str. 79).

Do srede 19. stoletja je bil komercialni pomen sadja relativno majhen, saj se ga večino uporabili pridelovalci doma, največ predelanega v sadni mošt. Jabolčnik in hrušavec sta pomenila glavne kmetijske pijače v nevinorodnih okoliših. Mnogo so kuhali žganja, posebno slivovko, tako da ga je ostalo tudi za prodaje. Ta način izkoriščanja sadja pa so morali na Notranjskem in Goriškem z uvedbo italijanskega zakona o žganjekuhi in z uvedbo visokih davščin na alkohol opustiti.

Svežega sadja se uživali le malo, močno pa je bilo razširjeno njegovo sušenje. Posušeno na primitiven način je pomenilo pomembno postavko v ljudski prehrani, vendar za trg ni bile primerne. Svojstveno oblike je imele sušenje češpelj na Goriškem, posebno v Brdih, kjer so jih lupili in sušili na soncu. Med obema vojnama je sušenje sadja vedno bolj nazadovalo.

V drugi polovici 19. stoletja je pomen sadja v trgovini skladno z njegovim napredkom porastel. Iz sadjarskih okolišev Slovenskih in Podpohorskih goric ter Haloz se izvozili konec stoletja polovico, v dobrih letinah tudi tretjino sadnega pridelka. Precej se prodali sadja iz celjskega okoliša. Med pomembna produkcijska področja, orientirana v prodajo, lahko uvrstimo tudi Brda, Vipavsko dolino in Šavrinško hribovje. Znatno delež v prodaji je tu zavzemale zgodnje sadje, posebno češnje. Mnogo se ga je izvažalo v razne avstrijske dežele (11, str. 340, 341).

II. ZNAČILNOSTI SADJARSTVA MED OBEMA VOJNAMA

Pomen sadjarstva je v tem obdobju zelo narasel. H temu je pripomoglo več dejavnikov. Eden najpomembnejših je vsekakor prehod od ekstenzivnega k intenzivnemu sadjarjenju. Sadno

drevje so pričeli negovati in ga varovati pred zajedalci. Razširilo se je precepljanje odraslega sadnega drevja, s čimer so sortno poenotili obstoječe nasade. Zasadili so mnoge nove sadovnjake, posebno jablan. Nastale so mnoge nove drevesnice, pričeli pa so pridelovati tudi sadne divjake, ki so jih prej dobivali največ iz tujine. K povejnemu napredku je treba prišteti tudi smisel za izboljšanje pridelka v smeri tipizacije in standardizacije.

Napredek sadjarstva v obdobju med obema vojnama je nadalje tesno povezan z usmerjanjem na podlagi sadnega izbora. Leta 1920 so določili začasni sadni izbor za Slovenijo, ki je postal osnova sadnega izbora iz leta 1932. Dravsko banovino so razdelili na sedem sadnih okrožij: severovzhodno vinorodno okrožje, gornje podravske, savinjske, dolenjske, ljubljanske, gorenjske in kraške. Predvidenih je bilo vsega 20 jabolčnih sort in to za vsako okrožje po tri glavne sorte, po dve do šest prav dobrih sort in tri do šest sort za posebne namene. Izbor so napravili tudi za drugo sadje. S sadnim izborom so skušali čim bolj omejiti tedanje pestrost sadjarske proizvodnje in olajšati prodajo sadja. Sadjarstvo pa se je le počasi prilagojevalo sadnemu izboru. Starejših nasadov ni bilo mogoče precepljati, drevesnice pa so kljub novemu izboru pogosto gojile še tradicionalne sorte, npr. bobovec (11, str. 332-336).

Kljub težavam je za sadjarstvo med obema vojnama vendarle značilen velik napredek v pogledu sadnega izbora. Hkrati se je večal tudi obseg sadovnjakov. Leta 1920 so ti obsegali v jugoslovanskem delu Slovenije 15.071 ha ali 1,88 % kmetijske površine (15), leta 1930 19.334 ha ali 2,44 % kmetijske površine (16) in leta 1938 22.171 ha ali 2,7 % kmetijske površine (16).

Da bi lažje primerjali stanje sadjarstva v obdobju po prvi vojni s tistim ob koncu 30-ih let si oglejmo nekaj podatkov. Sadovnjaki v Sloveniji so leta 1920 zavzemali 6,4 % ustrez-

nih površin v kraljevini SHS (le-teh je bilo 234.283 ha ali 2,19 % kmetijske površine). Njihova sestava po sadnih vrstah je bila leta 1922 (15) naslednja:

	jablane	hruške	slive	orehi
Slovenija	2,722.505	633.816	1,144.591	194.170
vsa država	7,758.094	3,686.539	60,958.902	1,745.067

Na vso Slovenijo v predvojnem obsegu je odpadlo kar 35,73 % vseh jablan v državi, zato pa le 17,19 % hrušk, 1,87 % sliv in 11,12 % orehov. Slovenija je bila torej že od nekdaj izrazito orientirana v proizvodnjo jabelk.

Leta 1926 (15) so zavzemali sadovnjaki v Sloveniji 16.196 ha ali 1,9 % kmetijske površine oziroma 6,3 % ustreznih površin v državi (le-teh je bilo 253.807 ha ali 2,23 % kmetijskih površin). V ljubljanski oblasti jih je bilo 5.007 ha ali 1,10%, v mariborski pa 11.189 ha ali 2,78 % kmetijskih površin. Sestavljeni so bili takole:

Tabela 1

Območje	Jablane	Hruške	Slive	Orehi
ljubljska oblast	696.841	358.880	420.415	109.247
mariborska oblast	1,542.602	392.754	654.970	124.010
Slovenija	2,239.443	751.634	1,075.385	233.257
vsa država	6,772.739	3,619.670	50,852.151	1,936.346

Jablane v Sloveniji so zavzemale 33,06 % jablan v državi, hruške 20,77 %, slive 2,11 % in orehi 12,05 %.

Tretji statistični profil sadjarstva ponazarjajo podatki iz leta 1929 (15). V mejah takratne Jugoslavije so obsegali sadovnjaki 252.022 ha ali 1,91 % kmetijske površine, od česar je odpadlo na Dravsko banovino 22.438 ha ali 8,9 %. Pokrivali so 2,85 % kmetijske površine, medtem ko je bilo po srezih stanje naslednje:

Tabela 3

Srez	Površina sadovnjakov v ha	%	Delež sadovnjakov od kmetijske površine v %
Brežice	474	2,11	2,37
Gornji grad	216	0,96	1,05
Dravograd	250	1,11	0,94
Dolnja Lendava	337	1,50	1,28
Kamnik	784	3,50	3,00
Konjice	237	1,06	2,30
Kočevje	678	3,02	0,97
Kranj	1.376	6,13	2,97
Krške	870	3,88	2,22
Laško	516	2,30	3,97
Litija	127	0,57	0,42
Logatec	102	0,45	0,26
Ljubljana	1.052	4,69	2,02
Ljutomer	1.857	8,28	7,77
Maribor desni breg	1.061	4,73	3,65
Maribor levi breg	4.498	20,05	11,71
Murska Sobota	880	3,92	2,18
Novo mesto	792	3,53	1,74
Ptuj	2.149	9,58	3,97
Radovljica	-	-	-
Slovenj Gradec	490	2,18	2,03
Celje	3.545	15,80	10,18
Čabar	-	-	-
Šmarje	147	0,65	0,46
Dravska banovina	22.438	100,00	2,85

Kot najbolj sadjarska sreza sta izstopala predvsem Maribor levi breg in Celje s preko 10 % sadjarskih površin, močno tudi sreza Ljutomer in Ptuj.

Sestava sadovnjakov po sadnih vrstah je prav tako zanimiva, saj je bilo razmerje med posameznimi sadnimi vrstami po posameznih sadjarskih okoliših precej različno.

Tabela 4

Srez	Jablane	%	Hruške	%	Slive	%	Orehi	%
Brežice	38.765	1,96	18.878	2,47	50.000	3,85	4.586	2,74
Gornji Grad	37.790	1,90	12.445	1,63	13.633	1,05	4.451	2,64
Dravograd	44.381	2,24	26.389	3,45	32.356	2,51	4.441	2,65
D. Lendava	27.650	1,39	6.672	0,87	18.304	1,41	1.418	0,85
Kamnik	81.589	4,11	43.771	5,70	20.875	1,61	6.650	3,97
Konjice	62.525	3,15	61.895	8,08	48.172	3,73	4.096	2,44
Kočevje	60.482	3,05	30.960	4,04	44.219	3,41	2.432	1,45
Kranj	79.244	3,99	59.126	7,72	87.670	6,77	11.607	6,92
Krško	111.868	5,64	44.038	5,75	59.200	4,57	15.455	9,22
Laško	26.300	1,33	11.000	1,44	22.000	1,69	1.124	0,67
Litija	50.021	2,52	36.623	4,78	30.724	2,37	11.343	6,77
Logatec	19.839	1,00	8.017	1,05	9.760	0,75	964	0,58
Ljubljana	101.499	5,11	55.540	7,24	65.960	5,09	8.211	4,90
Ljutomer	107.100	5,40	23.100	3,02	70.223	5,42	1.885	1,13
Maribor d.b.	75.672	3,81	25.863	3,37	51.898	4,00	5.066	3,02
Maribor l.b.	258.557	13,04	39.805	5,20	153.738	11,86	9.745	5,81
M. Sobota	53.186	2,68	6.276	0,82	44.490	3,43	884	0,53
Novo mesto	113.972	5,74	37.990	4,96	52.725	4,07	29.382	17,52
Ptuj	248.200	12,51	46.500	6,07	91.017	7,03	8.200	4,89
Radovljica	34.034	1,71	23.713	3,10	18.965	1,46	6.052	3,61
Slovenj Gradec	72.734	3,67	33.703	4,40	27.355	2,11	4.656	2,78
Celje	122.620	6,18	37.339	4,87	70.858	5,47	10.010	5,97
Čabot	4.821	0,24	3.720	0,49	30.045	2,32	570	0,34
Šmarje	151.136	7,63	72.734	9,48	181.721	14,02	14.432	8,60
Dravska banovina	1.983.985	100	766.097	100	1.295.908	100	167.660	100

Po številu jablan sta bila na prvem mestu srez Maribor levi breg s 13 %

in Ptuj z 12,5 % vseh jablan, natretjem pa Šmarje s 7,6 %, preko 5 % jablan pa so imeli še srezi Novo mesto, Krško, Celje, Ljutomer in Ljubljana. Brušk je bilo največ v šmarškem (9,5 %) in konjiškem (8 %) srezu, sliv pa v šmarškem (14 %) in mariborskem levi breg (11,9 %). Po številu orehov je izstopal novomeški srez (17,5 %).

Zanimivo je tudi razmerje med posameznimi velikostnimi skupinami gospodarstev in deležem pripadajočega jim sadovnjaka. Prikazuje ga podatki popisa iz leta 1931 (16). Iz njih je razvidno, da imajo vse velikostne skupine gospodarstev do vključno skupine 5 - 10 ha večji relativni delež sadovnjaka kot znaša njihova udeležba na skupni posesti. Druga značilnost je koncentracija sadovnjakov v srednje velikih posestnih skupinah 2 - 5 ha, 5 - 10 ha in 10 - 20 ha, ki imajo skupaj 65 % vseh sadovnjakov. Podrobnejši vpogled omogoča tabela 5.

Tabela 5

Površina sadovnjaka po velikostnih skupinah kmetijskih gospodarstev v Dravski banovini po popisu 31. marca 1931

Velikost gospodarstev v ha	Število gospodarstev	% gospodarstev	Sadovnjak ha	%	Skupna površina ha	%
0,01-0,50	18.234	11,8	198	1,0	4.422	0,4
0,51-1,00	13.208	8,5	462	2,3	9.842	0,8
1 - 2	19.695	12,7	1.254	6,2	29.173	2,3
2 - 5	37.655	24,4	4.001	19,6	125.809	9,8
5 - 10	28.832	18,7	4.342	21,3	207.704	16,2
10 - 20	10.785	15,8	4.901	24,1	344.021	26,9
20 - 50	24.470	7,0	3.121	15,3	306.579	24,0
50 - 100	1.264	0,8	737	3,6	82.427	6,5
100 - 200	299	0,2	285	1,4	40.173	3,1
200 - 500	131	0,1	494	2,4	38.828	3,0
preko 500	55	0,0	562	2,8	89.658	7,0
Skupaj	154.628 ⁺	100,0	20.357	100,0	1.278.638	100,0

+ Se razlikuje od skupnega števila gospodarstev v tabeli 6, kjer so zajeta le gospodarstva z vinogradom in sadovnjakom.

Razporejenost posameznih vrst sadja po različnih posestnih skupinah nam pokaže tabela 6 (16). Tudi iz nje razberemo značilne koncentracije sadjarstva v srednje velikih posestnih kategorijah. Tako odpade na posestne skupine 2-5 ha, 5-10 ha in 10-20 ha (upoštevana so rodna drevesa) kar 69,0 % sliv, 67,3 % jablan, 63,8 % hrušk, 66,4 % orehov, 72,3 % višenj, 66,4 % češenj, 58,7 % marelic in 61,6 % breskev. Hkrati nam predstavi tabela razmerje med številom rodnih in nerodnih dreves.

Sadne vrste po velikostnih skupinah kmetijskih gospodarstev v Dravski banovini po popisu 31.3.1931

Tabela 6

Velikost gospod. ha	Število gospo- darstev	J a b l a n e		H r u š k e		S l i v e		Č e š n j e		V i š n j e		B r e s k v e		M a r e l i c e		O r e h i	
		nerodne	rodne	nerodne	rodne	nerodne	rodne	nerodne	rodne	nerodne	rodne	nerodne	rodne	nerodni	rodni		
01-0,50	11.749	42.068	44.918	9.066	13.446	18.273	28.906	2.553	3.779	212	303	2.778	3.268	855	536	2.200	4.709
0,51-1,00	10.622	50.673	67.528	10.569	16.676	23.848	35.172	3.954	5.743	247	429	2.948	3.715	1.873	465	2.589	6.370
- 2	17.441	105.125	150.992	16.623	33.913	48.312	70.684	5.805	11.831	566	1.124	3.665	6.321	1.458	713	5.709	13.458
- 5	35.402	322.022	427.743	49.178	93.431	139.764	188.031	15.665	30.750	1.627	3.361	6.877	12.147	1.530	1.560	15.634	35.197
- 10	27.952	328.230	445.656	58.477	103.918	141.827	199.116	17.181	29.286	1.840	2.815	5.198	8.544	1.556	1.328	18.311	40.145
0 - 20	23.806	354.771	482.263	73.027	132.111	150.120	203.133	17.099	29.798	883	2.029	3.655	6.429	851	1.288	21.067	47.359
0 - 50	10.499	204.297	267.430	61.002	96.466	83.630	106.760	13.688	19.346	574	912	5.091	2.552	3.506	682	14.533	29.055
0 - 100	1.205	33.398	59.835	9.832	18.046	8.782	13.522	1.804	3.097	63	214	617	481	234	267	2.389	5.326
00 - 200	275	10.473	26.628	2.377	4.164	2.240	4.347	536	854	29	69	718	164	54	97	781	1.538
00 - 500	121	8.406	30.287	1.392	3.001	1.918	2.647	312	579	25	63	206	321	95	105	775	995
veko 500	51	5.719	11.401	456	1.354	510	2.434	89	226	26	36	31	87	19	78	111	669
Skupaj	139.123	1.465.182	2.014.681	291.999	516.526	619.224	854.752	78.686	135.309	6.092	11.355	31.784	44.029	12.031	7.119	84.099	184.821

Nekoliko pred drugo svetovno vojno je doseglo slovensko sadjarstvo svoj višek, saj so prinesla vojna leta in pojav kaparja že pričetek nazadovanja njegovih tradicionalnih oblik. Število sadnega drevja v tem času naj prikaže kmetijska statistika iz leta 1938 (17). Iz nje je razvidna tudi razširjenost sadjarstva po takratnih okrajih (tabela 7).

Okraj	Jablane	Hruške	Slive	Breskve	Marelice	Češnje	Višnje	Orehi	Kutine
Brežice	65.400	29.035	37.570	7.690	2.305	7.810	496	8.410	220
Gornji grad	39.940	11.620	6.682	915	50	3.350	-	3.715	1
Dolnja Lendava	47.186	12.582	27.114	2.873	84	4.404	2.912	1.228	285
Dravograd	32.376	20.135	12.820	239	136	2.310	-	3.055	-
Kamnik	66.175	28.865	17.455	116	138	2.510	-	7.281	-
Konjice	49.400	17.900	24.000	1.100	200	4.570	75	3.350	37
Kočevje	47.028	24.444	26.167	56	27	2.296	30	1.985	9
Kranj	41.403	36.695	31.695	62	33	3.573	-	6.225	2
Krško	110.550	50.480	50.780	10.110	516	16.480	115	16.290	221
Laško	81.620	19.585	20.700	6.185	1.379	8.420	227	3.014	125
Litija	53.712	36.157	25.417	2.160	162	17.040	268	7.742	150
Logatec	29.000	13.700	11.000	44	54	2.330	30	1.800	4
Ljubljana	112.523	64.437	48.397	3.107	1.543	11.177	202	9.652	1.041
Ljutomer	145.600	16.354	47.339	2.340	658	11.644	1.356	3.132	212
Maribor d.b.	105.322	27.834	35.952	2.613	702	5.536	611	6.451	59
Maribor l.b.	408.872	43.418	65.002	9.046	5.221	17.737	2.012	15.121	917
M. Sobota	70.061	16.403	19.990	3.061	447	9.374	1.993	4.238	291
Novo mesto	85.649	31.628	64.310	4.555	650	17.585	426	16.431	250
Ptuj	238.317	52.201	42.705	6.183	1.261	22.691	713	14.138	268
Radovljica	29.385	20.870	14.145	1	545	1.035	-	3.837	1
Slovenj Grad.	94.060	42.250	25.167	1.883	722	6.544	61	5.857	284
Celje	164.727	46.302	57.453	5.406	1.466	14.893	707	10.077	250
Črnomelj	35.740	16.525	31.700	3.984	234	6.200	17	7.307	94
Škofja Loka	48.077	33.480	31.990	21	16	8.277	4	6.204	-
Šmarje	135.992	25.971	90.564	3.485	738	7.487	91	12.879	387
Dravska banovina	2,338.115	738.871	866.114	77.235	19.287	215.273	12.346	179.469	5.108

Najpomembnejše sadno drevo na Slovenskem, jablane, so torej v letu 1938 približno trikrat presegale število hrušk in sliv, okoli 11-krat število češenj in 13-krat število orehov. Breskve, posebno pa višnje in kutine so bile zastopane v znatno manjšem številu.

Razmerje med posameznimi vrstami se je v obdobju med obema vojnama moralo precej spremeniti, saj je statistika še leta 1929 zabeležila v Dravski banovini le 1.983.935 jablan, torej kar 354.130 dreves manj kot leta 1938. Pač pa se je v obdobju 1929-1938 zmanjšalo število hrušk za 27.226, sliv pa celo za 429.794 dreves. Število orehovitih dreves je poraslo za 11.809 (16). Površina sadovnjakov je samo v obdobju 1934-1938 porasla od 21.657 ha na 22.271 ha (17), kar je znašalo 2,6 oz. 2,7 % kmetijskih površin banovine.

Tabelo o vrstah sadnega drevja lahko najprimerneje izvednotimo ob podatkih o površini sadovnjakov leta 1938 po posameznih okrajih (17), ki jih prikazuje naslednja razporednica:

Tabela 8

Okraj	Površina sadovnj. v ha	Delež sadovnj. od kmet. površ. %	Okraj	Površina sadov. v ha	Delež sadovnj. od kmet. površine %
Brežice	443	1,7	Ljutomer	2.003	6,9
Gornji Grad	211	1,1	Maribor d.b.	807	2,7
Dolnja Lendava	1.143	4,2	Maribor l.b.	4.287	13,6
Dravograd	544	2,2	Murska Sobota	956	2,3
Kamnik	769	3,0	Novo mesto	880	1,9
Konjice	523	3,5	Ptuj	3.706	6,2
Kočevje	652	1,0	Radovljica	-	-
Kranj	726	3,2	Slovenj Gradec	646	2,8
Krško	808	2,4	Celje	327	0,9
Laško	-	?	Črnomelj	504	1,1
Litija	400	1,3	Škofja Loka	677	2,7
Logatec	150	0,4	Šmarje	-	-
Ljubljana	1.109				
			Dravska banovina	22.271	2,7

Iz podatkov razberemo, da je težišče slovenskega sadjarstva v severovzhodni Sloveniji, posebno v subpanonskem svetu. V treh takojšnjih okrajih, ki zavzemajo Slovenske gorice in Haloze, so obsegali sadovnjaki 9.996 ha ali 44,8 % vseh površin sadovnjakov v Dravski banovini.⁺ V okraju Maribor levi breg so zavzemali sadovnjaki celo 13,6 % kmetijske površine, v okraju Ljutomer 6,9 % in v okraju Ptuj 6,2 %. Nad banovinskim poprečjem 2,7 % so bili še okraji Dolnja Lendava (4,2%), Konjice (3,5 %), Kranj (3,2 %) in Kamnik (3,0 %). V okrajih Maribor levi breg, Ljutomer in Ptuj so gojili 38 % vseh jablan, 43 % marelic, približno tretjino višenj, četrtno češenj in breskev, petino sliv in orehov ter šestino hrušk v banovini. Največ jablan je bilo v okraju Maribor levi breg (19,5 %), hrušk v okraju Ljubljana (9,5 %), sliv v ^{okrajih} Šmarje (12 %), Maribor levi breg in Novo mesto (blizu 9 %). Breskev so gojili največ v okraju Krško (15%), marelic v okraju Maribor levi breg (31 %), češenj v okrajih Ptuj (11 %), Maribor levi breg, Litija, ⁱⁿ Krške (med 8 in 9 %). Po višnjah so izstopali okraji Dolnja Lendava (24 %), Murska Sobota in Maribor levi breg (17 %), medtem ko po orehih okraji Novo mesto in Krško (10 %) ^{ter} in Maribor levi breg in Ptuj (okoli 9 %).

Za ozemlje, ki je po prvi svetovni vojni pripadlo Italiji, lahko razberemo stanje sadjarstva iz agrarnega katastra. Sadjarstvo je posebno na Goriškem v času vojne močno trpele, po njej pa so nekatere panoge hitro napredovale. Tako je bilo do leta 1932 v Brdih na novo zasajenih okrog 20.000 breskev, ki so deloma nadomestile marelice. Razširile so se tudi češplje. Posebno veliko jih je bilo v okolišju Podgrada in Ilirske Bistrice. V alpskem in predalpskem področju Goriške so prevladovala jabolka, mnoge je bilo tudi hrušk, v gričevnatem in kraškem pa češnje. Na Koprskem, v manjši meri na Goriškem, so gojili smokve, v obalnem pasu

⁺ Brez okrajev Laško, Radovljica in Šmarje.

tudi oljko, mandeljne, granatna jabolka in lešnike. Sadjarstvo se je precej orientiralo v prodaje namiznega sadja. Ena njegovih bistvenih značilnosti pa je vsekakor pomešanost sadnega drevja z drugimi kulturami - z vinogradi, travniki in pašniki (11, str. 338, 339). Čeprav ugotavljamo ta pojav tudi v notranji Sloveniji, posebno še v preteklosti (slednje je dobro razvidno iz kulturnih kategorij v franciscejskem katastru), je za Slovensko Primorje vendarle mnogo značilnejši. Čiste mešane nasade loči tudi kataster.

V letu 1929 je kataster (11, str. 339) izkazoval po področjih naslednje čiste in mešane sadjarske površine:

Tabela 9

Področje	ha	dreves
Podgrad	5.718	148.668
Ilirska Bistrica	8.881	168.739
Postojna	271	47.425
Bukovje in Vreme	101	18.887
Sežana	1.037	47.702
Komen	1.937	9.423
Tolmin, Koberid, Bovec in Cerklje	10.410	49.902
Idrija in Kanal	2.945	40.337
Ajdovščina, Gorica in Vipava	7.873	161.422
Koper in Piran	3.773	119.465
Skupaj	42.946	811.970

V podatkih je zajeto tudi posamezno drevje, drevje na okrajkih, in v zvezi z drugimi kulturami, kjer prihaja na hektar poprečno komaj eno ali nekaj dreves. Nasprotno dosega število dreves na hektar v čistih nasadih tudi 400 ali več. Številke o površini sadovnjakov zato niso primerljive s tistimi iz notranje Slovenije. Fiktivno namreč površina sadovnjakov v Slovenskem Primorju prekaša ustrezne površine

v Dravski banovini za skoraj dvakrat, poprečno število dreves na hektar pa znaša v Slovenskem Primorju komaj 18,8 v primerjavi s poprečkom 177 dreves na hektar v banovini.

Trgovina s sadjem je po prvi svetovni vojni nazadovala. Zaradi novih političnih in carinskih meja, ki so odrezale tradicionalna tržišča v avstrijskih deželah, je upadel predvsem izvoz. Slednje je posebno močno prizadelo severovzhodno Slovenijo, ki je bila glavni izvoznik jabolk. Položaj se je izboljšal šele v tridesetih letih. Sadje so izvažali predvsem v Nemčijo in Češkoslovaško, večji del namiznega sadja pa v Beograd, Zagreb, Dalmacijo in Vojvodino (18, str. 3). Ob dobrih letinah so izvezili iz Slovenije 2500 do 3000 vagonov sadja, skoraj izključno jabolk. V glavnem so bila zastopana potrošna jabolka, izbranega namiznega sadja je bilo le 10 %. Sadja slabše kakovosti, namenjenega za industrijsko predelavo, skoraj niso izvažali.

Sadje iz Brd in Vipavske doline je prihajalo po prvi svetovni vojni na trg skoraj izključno v Gorici in Krminu, od koder so ga pošiljali v druge kraje (11, str. 341). Podobno je prihajalo na tržaški trg sadje s Koprskega, posebno fige in češnje, deloma tudi breskve in namizno grozdje (19, str. 75).

III. RAZVOJNA DINAMIKA, RAZŠIRJENOST IN STRUKTURA SADJARSTVA V OBDOBJU 1945 - 1963

Kot izhodišče primerjave za povojno obdobje nam bo služil statistični prerez sadjarstva v letu 1938 oziroma 1939 in leta 1945. Z njim bomo primerjali stanje sadjarstva v letih 1954 oziroma 1955, 1963 in 1972. Na leti 1955 in 1972 se nanaša tudi analiza prostorske razširjenosti in dinamike sadjarstva.

Prva povojna sadjarska statistika datira v leto 1945 (20). Zbrani so bili podatki za sadne vrste po takratnih okrožjih in okrajih. Ker zajame tudi nerodna drevesa, omogoča primerjave z letom 1931, s tabelo št. 6. Če se lahko zanesemo na prvo povojno štetje, je število jablan, češenj in višenj v obdobju 1931 - 1945 ostalo v glavnem nespremenjeno, število breskev, marelic in orehov je naraslo, število sliv pa se je zmanjšalo skoraj na polovico.

Število dreves po sadnih vrstah ^v letu 1945 ^x

Tabela 10

Okrožje okraj	Jablane	Hruške	Slive (češplje)	Marellice
CELJSKO	876.471	164.023	142.682	2.718
Celje mesto	24.284	3.087	2.978	345
Celje okolica	321.788	46.791	42.807	776
Gornji grad	54.473	13.682	7.314	41
Slov. Konjice	85.607	13.870	13.877	239
Šmarje pri Jelšah	152.660	20.695	38.997	751
Šoštanj	150.428	33.391	16.892	205
Trbovlje	87.231	32.505	19.817	361
LJUBLJANSKO	489.725	178.265	97.532	2.895
Grosuplje	51.664	16.104	15.031	98
Jesenice	52.153	26.870	17.865	1.299
Kamnik	81.516	27.718	9.751	373
Kranj	70.998	24.760	16.833	363
Ljubljana okolica	122.651	38.658	17.968	547
Rakek	34.914	15.523	10.995	56
Škofja Loka	75.829	28.632	9.089	159
MARIBORSKO	1.623.584	190.708	317.865	13.045
Dolnja Lendava	60.006	10.364	23.903	900
Gornja Radgona	198.558	15.485	34.637	928
Ljutomer	190.846	16.810	39.694	1.247
Maribor desni br.	186.929	38.111	37.453	1.207
Maribor levi breg	498.720	38.990	62.411	3.812
Maribor mesto	20.457	6.959	6.398	2.816
Murska Sobota	159.140	20.648	45.512	866
Prevalje	45.078	21.556	12.051	118
Ptuj	263.850	21.785	50.811	1.151
NOVOMEŠKO	459.587	119.057	213.373	5.340
Črnomelj	37.904	9.966	25.192	282
Kočevje	49.722	21.506	15.329	27
Krško	238.894	55.506	128.768	3.982
Novo mesto	71.656	17.002	29.144	846
Trebnje	61.411	15.077	14.940	203
LJUBLJANA OKR.M.	39.131	18.871	5.982	2.879
SLOVENIJA SKUPAJ	3.488.498	670.922	772.434	26.877

x brez Primorja

Okrožje okraj	Breskve	Češnje	Višnje	Orehi
CELJSKO	28.911	47.711	1.178	52.585
Celje mesto	1.586	1.182	72	361
Celje okolica	13.072	17.168	534	13.188
Gornji grad	250	2.621	34	4.560
Slov. Konjice	2.133	3.491	55	5.539
Šmarje pri Jelšah	5.805	6.018	196	12.488
Šoštanj	3.196	7.553	111	7.189
Trbovlje	2.869	9.678	176	9.260
LJUBLJANSKO	4.469	44.212	932	47.990
Grosuplje	652	4.002	152	5.135
Jesenice	1.554	5.286	154	6.048
Kamnik	259	2.780	129	8.342
Kranj	169	5.546	125	7.595
Ljubljana okolica	2.736	13.612	258	11.180
Rakek	17	1.626	58	2.156
Škofja Loka	82	11.360	56	7.534
MARIBORSKO	49.037	68.610	13.867	70.866
Dolnja Lendava	5.465	4.346	3.229	5.018
Gornja Radgona	4.226	6.888	2.604	6.588
Ljutomer	4.486	8.512	1.989	7.860
Maribor desni breg	8.795	8.571	618	10.578
Maribor levi breg	8.270	13.832	843	13.999
Maribor mestá	6.462	2.815	-	1.084
Murska Sobota	3.872	9.612	3.649	8.456
Prevalje	433	2.985	36	4.088
Ptuj	7.028	11.076	899	13.195
NOVOMEŠKO	44.119	42.601	1.348	59.669
Črnomelj	6.587	4.098	115	7.013
Kočevje	275	1.656	107	2.551
Krško	27.752	22.913	627	30.475
Novo mesto	5.906	8.640	338	12.333
Trebnje	3.599	5.294	161	7.297
LJUBLJANA okr.mes.	2.652	5.367	546	1.040
SLOVENIJA SKUPAJ	129.188	208.501	17.871	32.150

Če upoštevamo današnji obseg Slovenije, je znašala površina sadovnjakov v letu 1939 okrog 24.000 ha, v letu 1948 pa ozkazuje statistika le 18.970 ha. Sadni škodljivci in bolezni, še posebno ameriški kapsar, so v tem obdobju že močno poškodovali nasade, zmanjšanje površin pa je pripisovati tudi ostarelosti visokodebelnih kmečkih nasadov. Kasneje se je površina sadovnjakov počasi, vendar stalno povečevala, kar je vsekakor zasluga obnove, posebno uvajanja sodobnih plantažnih nasadov družbenih gospodarstev.

Površina sadovnjakov (21, 22) se je do leta 1963 takole spreminjala:

Tabela 10

1939.leta	1948.leta	1954.leta	1963.leta
24.000 ha	18.970 ha	22.560 ha	31.224 ha

Število dreves po sadnih vrstah (22) je razvidno iz naslednje tabele:

Tabela 11

Leto	1939 Drevesa		1954 Drevesa		1963 Drevesa	
	vsa	rodna	vsa	rodna	vsa	rodna
Jablane	- 2.575.000	3.837.258	2.600.577	4.292.962	3.192.747	
Hruške	- 880.000	925.764	660.731	1.179.626	849.246	
Kutine	- 7.500	10.942	9.126	10.755	8.582	
Češplje in slive	- 933.000	1.172.488	829.501	1.209.002	958.847	
Češnje	- 410.000	408.617	336.388	428.344	361.854	
Višnje	- 13.700	17.832	14.636	75.429	39.196	
Marelice	- 25.000	42.506	35.036	54.569	41.790	
Breskve	- 140.000	258.096	190.387	530.967	391.338	
Oreh	- 222.000	310.408	214.834	264.537	204.958	
Mandeljni	- 4.000	7.495	4.370	12.886	10.719	
Smokve	- 48.000	69.410	62.018	57.097	52.065	
Oljke	- 72.500	102.560	87.442	87.939	57.037	

Število rodnih jablan je v primerjavi s predvojnim obdobjem ostalo do leta 1954 v glavnem nespremenjeno, kasneje pa se je do leta 1963 povečalo za okroglo 600.000 dreves ali 24 %. Pri hruškah je nasprotno opaziti do leta 1954 upad števila za 220.000 ali 25 %, nato pa rast, vendar predvojno stanje ni bilo doseženo. Od leta 1939 je nazadovalo tudi število češenj (za 50.000 ali 12 %), orehov (za 17.000 ali 8 %), oljk (za 15.000 ali 21 %). Druge sadne vrste kažejo povečanje števila, višnje celo za 186 %, breskve za 179 % in mandeljni za 168 %. Število slivovih dreves je ostalo skoraj nespremenjeno.

Nekatere spremembe, posebno tiste med letom 1939 in 1954 težje razumemo in verjetno izvirajo iz različnih popisnih kriterijev. To velja posebej za sadne vrste, ki so do danes nazadovale, npr. smokev in oljka (19.str.28), vendar kažejo med obema časovnima stanjema še močan porast števila dreves.

Da bi dobili podrobnejši vpogled v prostorsko razporeditev sadjarstva, si oglejmo analize za leto 1954 po takratnih okrajih (21). Prikazala nam bo razmerje med deležem, ki ga zavzemajo posamezni okraji v odnosu do skupne površine Slovenije in ustreznim deležem sadovnjakov, ter delež sadovnjaka od skupne površine po okrajih (tabela 12). Iz teh podatkov lahko sklepamo na večji ali manjši pomen te kmetijske panoge v posameznih sadjarskih področjih, kolikor je to zgolj na osnovi površine sploh mogoče. Iz drugega prikaza (tabela 13) pa bo razviden delež, ki ga zavzemajo sadne vrste po okrajih od skupnega števila v Sloveniji, kar nam bo omogočilo predstavo o razlikah v njihovi prostorski razmestitvi.

Delež sadovnjakov v letu 1954

Tabela 12

Okraj	Skupna površina		Površina sadovnjakov		Delež sadovnjakov od skupne površ.
	ha	%	ha	%	
LR Slovenija	2.021.521	100,0	22.556	100,0	1,11
Celje	155.356	7,69	1.580	7,01	1,01
Črnomelj	59.715	2,95	499	2,21	0,83
Gorica	103.934	5,14	200	0,88	0,19
Kočevje	118.512	5,86	752	3,34	0,63
Koper	22.295	1,10	320	1,42	1,43
Kranj	113.703	5,63	1.117	4,95	0,98
Krško	93.236	4,61	589	2,61	0,63
Ljubljana mesto	20.429	1,01	180	0,80	0,88
Ljubljana okolica	191.831	9,48	1.324	5,87	0,69
Ljutomer	48.873	2,42	2.514	11,15	5,14
Maribor mesto	7.767	0,39	770	3,41	9,91
Maribor okolica	135.528	6,71	6.977	30,93	5,14
Murska Sobota	94.654	4,68	770	3,41	0,81
Novo mesto	116.032	5,74	1.037	4,60	0,89
Postojna	139.646	6,91	341	1,51	0,24
Ptuj	82.829	4,10	1.749	7,75	2,11
Radovljica	101.449	5,02	246	1,09	0,24
Sežana	87.465	4,33	70	0,31	0,08
Slovenj Gradec	84.740	4,19	609	2,70	0,71
Šoštanj	70.211	3,47	644	2,86	0,91
Tolmin	128.493	6,36	14	0,06	0,01
Trbovlje	44.823	2,21	254	1,13	0,56

Iz pregleda je razbrati, da je le pri majhnem številu okrajev delež sadovnjaka v odnosu do skupne površine sadovnjaka višji od deleža okraja v skupni površini. To so okraji Maribor okolica, kjer je bilo na 13,2 % površine Slovenije celo 31 % vseh sadovnjakov, Ljutomer z 11 %, Ptuj s 7,7 %, Maribor mesto s 3,4 % in

Koper z 1,4 %. V prvih treh je bilo na 13,2 % slovenske površine kar 49,8 % sadovnjakov. Nekateri okraji so imeli zelo malo sadovnjaka, tako Tolmin in Sežana, na 10,7 % površine Slovenije le 0,37 %. Tudi okraj Gorica s 5,1 % površine, a le 0,88 % sadovnjaka, je bil med njimi.

Kolikšen delež od skupne površine so zavzemali sadovnjaki po okrajih je razvidno iz zadnje kolone v tabeli 12. Najvišji odstotek površine ugotavljamo v okrajih Maribor mesto (9,9 %), Maribor okolica (5,1 %) in Ljutomer (5,1 %). Nad republiškim poprečjem 1,1 % sta bila samo še dva okraja, t.j. Koper in Ptuj, zelo blizu pa sta mu bila okraja Celje in Kranj. V okrajih Tolmin, Sežana, Gorica, Postojna in Radovljica je zavzemal sadovnjak manj kot 0,24 % površine.

Oglejmo si še razlike v prostorski razmestitvi posameznih rodnih vrst v letu 1954:

Rodna drevesa v letu 1954

Tabela 13

Okraj	Jablane		Hruške		Slive	
	število	%	število	%	število	%
LR Slovenija	2.600.327	100,0	660.531	100,0	829.386	100,0
Celje	383.818	14,76	52.712	7,98	67.901	8,19
Črnomelj	36.230	1,39	9.430	1,43	37.662	4,53
Gorica	43.404	1,67	40.920	6,20	41.937	5,06
Kočevje	73.012	2,81	27.500	4,16	30.121	3,63
Koper	9.280	0,36	29.774	4,51	7.509	0,90
Kranj	117.394	4,52	42.638	6,46	24.316	2,93
Krško	100.156	3,85	28.210	4,27	58.359	7,04
Ljubljana mesto	35.671	1,37	17.700	2,68	7.416	0,90
Ljubljana okol.	206.921	7,95	72.408	10,96	49.105	5,92
Ljutomer	174.628	6,72	14.168	2,15	28.127	3,39
Maribor mesto	59.700	2,30	14.100	2,13	14.080	1,70
Maribor okol.	471.862	18,14	71.189	10,78	93.811	11,31
Murska Sobota	95.146	3,66	19.041	2,88	45.657	5,51

Okraj	Jablane		Hruške		Slive	
	število	%	število	%	število	%
Novo mesto	103.269	3,97	27.346	4,14	63.656	7,68
Postojna	94.477	3,63	26.143	3,96	70.680	8,52
Ptuj	216.012	8,30	25.840	3,91	58.676	7,08
Radovljica	39.933	1,54	21.485	3,25	17.154	2,07
Sežana	47.420	1,83	15.609	2,36	40.838	4,92
Slovenj Gradec	71.161	2,74	28.012	4,24	14.149	1,70
Šoštanj	103.187	3,97	21.656	3,28	18.747	2,26
Tolmin	70.352	2,71	37.685	5,70	31.313	3,77
Trbovlje	47.294	1,81	16.965	2,57	8.272	0,99
LR Slovenija	Češnje		Višnje		Breskve	
	število	%	število	%	število	%
LR Slovenija	333.188	100,0	14.636	100,0	189.787	100,0
Celje	19.434	5,83	903	6,17	15.930	8,39
Črnomelj	2.261	0,68	24	0,16	5.217	2,75
Gorica	123.047	36,93	467	3,19	57.442	30,27
Kočevje	1.238	0,37	11	0,08	168	0,09
Koper	34.511	10,36	-	-	12.031	6,34
Kranj	10.560	3,16	67	0,46	507	0,27
Krško	13.707	4,12	836	5,71	17.705	9,33
Ljubljana mesto	7.551	2,27	531	3,63	3.778	1,99
Ljubljana okol.	15.392	4,61	231	1,57	3.181	1,68
Ljutomer	7.677	2,31	2.177	14,88	6.072	3,20
Maribor mesto	7.000	2,10	1.000	6,83	12.900	6,79
Maribor okol.	17.245	5,18	2.303	15,73	15.914	8,38
Murska Sobota	9.925	2,98	3.889	26,57	4.688	2,47
Novo mesto	10.001	3,00	83	0,57	8.959	4,72
Postojna	2.377	0,72	256	1,75	73	0,04
Ptuj	13.183	3,96	939	6,42	13.525	7,13
Radovljica	3.730	1,11	98	0,67	200	0,11
Sežana	21.762	6,53	497	3,40	5.546	2,92
Slovenj Gradec	1.461	0,44	28	0,19	741	0,39
Šoštanj	3.915	1,18	157	1,07	3.375	1,78
Tolmin	2.105	0,63	72	0,49	181	0,09
Trbovlje	5.106	1,53	67	0,46	1.654	0,87

Okraj	Marelice		Orehi	
	Število	%	Število	%
IR Slovenija	35.063	100,0	214.624	100,0
Celje	2.347	6,69	23.857	11,12
Črnomelj	79	0,23	5.764	2,69
Gorica	8.716	24,86	16.813	7,83
Kočevje	30	0,09	3.099	1,44
Koper	791	2,26	2.931	1,37
Kranj	443	1,26	9.579	4,46
Krško	3.003	8,56	14.294	6,66
Ljubljana mesto	2.554	7,28	1.117	0,52
Ljubljana okolica	831	2,37	18.623	8,67
Ljutomer	937	2,67	6.229	2,90
Maribor mesto	4.900	13,98	3.250	1,52
Maribor okolica	3.221	9,19	18.441	8,59
Murska Sobota	2.202	6,28	7.112	3,31
Novo mesto	615	1,75	15.909	7,41
Postojna	53	0,15	5.282	2,46
Ptuj	2.048	5,84	15.332	7,14
Radovljica	1.037	2,96	3.561	1,66
Sežana	540	1,54	6.710	3,13
Slovenj Gradec	116	0,33	5.036	2,35
Šoštanj	171	0,49	5.640	2,63
Tolmin	63	0,18	19.605	9,14
Trbovlje	366	1,04	6.440	3,00

Posamezne vrste sadnega drevja so kazale v letu 1954 naslednje razporejenost. Kar 18 % vseh jablan je bilo v okraju Maribor okolica, čeprav je leta zavzemal komaj 6,7 % površine Slovenije. Močno sta bila zastopana še celjski (14,7 %) in ptujski okraj (8,3 %), ki sta dosegala samo 7,7 % oz. 4,1 % površine. Na okraj Ljutomer je odpadlo 6,7 % jablan in 2,4 % površine. 8 % jablan je imel tudi okraj Ljubljana okolica, vendar na 9,4 % površine. Tretjina nasadov v Sloveniji je bila torej osredotočena na komaj 14,4 % površine

dveh štajerskih okrajev, kar ponovno potrjuje primat slovenske štajerske v pridelovanju jabolk.

Hruške so bile enakomerneje razporejene po Sloveniji, čeprav je tudi pri njih opaziti osredotočenost v okrajih Maribor okolica in Ljubljana okolica. Vsak je imel blizu 11 % dreves. Izstopali so tudi goriški (6,2 %), kranjski (6,4 %) in celjski (8 %) okraj.

Sliv je bilo največ v mariborskem okraju (11,3 %), okrog 8 % sta jih imela okraja Celje in Postojna, okrog 7 % pa okraji Krško, Novo mesto in Ptuj.

Glavno pridelovalno področje češenj je Primorska. V okraju Gorica je bilo 37 % vseh češnjevih dreves, čeprav zavzema goriški okraj komaj 5,1 % vse slovenske površine. Na drugem mestu je bil okraj Koper z 10,3 % dreves in komaj 1,1 % površine, nato pa je sledila vrsta okrajev s 4 do 7 % češnjevih dreves. To so okraji Sežana, Celje, Maribor okolica, Ljubljana okolica, Krško in Ptuj.

Višnje goje največ v vzhodni Sloveniji. Na okraj Murska Sobota jih je odpadlo 26,5 %, na okraja Maribor okolica in Ljutomer pa po okoli 15 %, skupaj 57,1 % na komaj 13,8 % slovenske površine.

Breskve so bile podobno kot češnje osredotočene na okraj Gorica, kjer je bilo 30,2 % vseh breskovih dreves. Delež drugih okrajev se je gibal med 6 in 9 %. V tej skupini so bili okraji Krško, Celje, Maribor okolica, Maribor mesto, Ptuj in Koper.

Tudi po številu mareličnih dreves je bil okraj Gorica na prvem mestu s 24,8 %, izstopali pa so še okraji Maribor mesto s 14 %, Maribor okolica z 9,2 %, Krško z 8,5 %, Ljubljana mesto s 7,2 %, Celje s 6,7 %, Murska Sobota s 6,3 % in Ptuj s 5,8%.

Orehov je bilo največ v celjskem okraju (11,1 %), precej tudi v tolminskem (9,1 %), mariborskem in ljubljanskem (po 8,6 %), goriškem, novomeškem, krškem in ptujskem okraju (po 6 - 8 %).

V obdobju 1954-1963 je prišlo do močnega povečanja površine sadovnjakov in sicer kar za 8.664 ha ali 38 %. Kakšna je bila prostorska razporeditev sadovnjakov po novih upravno-administrativnih enotah - občinah, kaže tabela št. 14 (23).

Delež sadovnjakov v letu 1963

Tabela 14

Občina	Skupna površina		Površina sadovnjakov		Delež sadovnjakov od skupne površine
	ha	%	ha	%	
SR Slovenija	2.025.498	100,0	31.224	100,0	1,54
Brežice	26.808	1,32	454	1,46	1,69
Celje	22.947	1,13	434	1,39	1,89
Krško	34.465	1,70	588	1,88	1,71
Laško	24.992	1,23	170	0,54	0,68
Mozirje	50.751	2,51	230	0,74	0,45
Sevnica	29.263	1,44	291	0,93	0,99
Slov.Konjice	22.234	1,10	330	1,06	1,48
Šentjur p.Celju	23.975	1,18	248	0,79	1,03
Šmarje p.Jelšah	40.001	1,97	1.016	3,25	2,54
Velenje	18.238	0,90	537	1,72	2,94
Žalec	34.913	1,72	888	2,84	2,54
Ajdovščina	35.240	1,74	78	0,25	0,22
Idrija	42.486	2,10	65	0,21	0,15
Ilirska Bistrica	47.972	2,37	347	1,11	0,72
Izola	2.817	0,14	93	0,30	3,30
Koper	27.377	1,35	352	1,13	1,29
Nova Gorica	60.453	2,98	678	2,17	1,12
Piran	4.452	0,22	93	0,30	2,09
Postojna	49.148	2,43	284	0,91	0,58
Sežana	69.866	3,45	151	0,48	0,22

Tolmin	93.940	4,64	34	0,11	0,04
Cerknica	48.256	2,38	318	1,02	0,66
Črnomelj	48.597	2,40	418	1,34	0,86
Domžale	23.998	1,18	472	1,51	1,97
Grosuplje	42.069	2,08	229	0,73	0,54
Hrastnik	5.843	0,29	68	0,22	1,16
Jesenice	37.467	1,85	61	0,20	0,16
Kamnik	28.927	1,43	367	1,18	1,27
Kočevje	76.586	3,78	310	0,99	0,40
Kranj	45.280	2,24	1.078	3,45	2,38
Litija	32.762	1,62	206	0,66	0,63
Ljubljana-Bež.	4.631	0,23	174	0,56	3,76
Ljubljana-Cent.	501	0,02	20	0,06	3,99
Ljubljana-M.P.	15.204	0,75	319	1,02	2,10
Ljubljana-Šiška	15.606	0,77	365	1,17	2,34
Ljubljana-V.R.	54.348	2,68	737	2,36	1,36
Logatec	21.707	1,07	93	0,30	0,43
Metlika	10.838	0,54	190	0,61	1,75
Novo mesto	75.891	3,75	803	2,57	1,06
Radovljica	64.055	3,16	277	0,89	0,43
Ribnica	25.594	1,26	288	0,92	1,13
Škofja Loka	46.756	2,31	404	1,29	0,86
Trbovlje	5.724	0,28	71	0,23	1,24
Trebnje	30.829	1,52	270	0,86	0,88
Tržič	15.540	0,77	224	0,72	1,44
Vrhnika	16.875	0,83	172	0,55	1,02
Zagorje ob S.	14.771	0,73	140	0,45	0,95
Dravograd	10.495	0,52	119	0,38	1,13
Gornja Radgona	20.981	1,04	1.303	4,17	6,21
Lenart	20.407	1,01	1.764	5,65	8,64
Lendava	25.493	1,26	329	1,05	1,29
Ljutomer	17.921	0,88	721	2,30	4,02
Maribor-Center	33.770	1,67	4.434	14,20	13,13
Maribor-Tabor	18.657	0,92	539	1,73	2,89
Maribor-Tezno	21.390	1,06	829	2,66	3,88
Murska Sobota	69.275	3,42	1.068	3,42	1,54

Ormož	21.207	1,05	981	3,14	4,63
Ptuj	64.448	3,19	1.735	5,56	2,69
Radlje ob Dravi	34.632	1,71	308	0,99	0,89
Ravne na Kor.	30.358	1,50	191	0,61	0,63
Slovenj Gradec	28.601	1,41	336	1,08	1,17
Slov.Bistrica	36.870	1,82	1.132	3,63	3,07

Od 31.224 ha sadovnjakov v Sloveniji je odpadlo več kot 1000 ha ali preko 3,2 % površin na občine Šmarje, Kranj, Gornja Radgona, Lenart, Maribor-Center, Murska Sobota, Ptuj in Slovenska Bistrica. Na prvem mestu je bila prevladujoče občina Maribor-Center s 4.434 ha sadovnjakov ali 14,2 % površin v Sloveniji, čeprav zavzema le 1,67 % ozemlja. Okoli 1.700 ha sadovnjaka sta imeli še občini Lenart in Ptuj s po 5,6 % na 1 % oziroma 3,1 % površine. V omenjenih osmih občinah je bilo 43,3 % vseh slovenskih sadovnjakov.

Posebno visoko nad slovenskim poprečjem (1,54 %) je bila po deležu sadovnjakov od skupne površine občina Maribor-Center, kjer so leti zavzemali kar 13,1 % skupne površine. Tako visok delež je pogojen z dejstvom, da je občina pretežno gričevnata, čeprav dejansko delež sadovnjaka ni višji kot v podobnih ekoloških razmerah v drugih subpanonskih občinah, ki pa obsegajo tudi ravninski svet. Na drugem mestu je bila iz podobnih razlogov občina Lenart s 3,6 % sadovnjaka, nato pa so sledile občine Gornja Radgona s 6,2 %, Ormož s 4,6 % in Ljutomer s 4 %, ki so vse tudi že nižinske.

Manj kot 1 % sadovnjaka od skupne površine so imele občine Laško, Mozirje, Ajdovščina, Idrija, Ilirska Bistrica, Postojna, Sežana, Tolmin, Cerknica, Crnomelj, Grosuplje, Jesenice, Kočevje, Litija, Logatec, Radovljica, Škofja Loka, Trebnje, Radlje, in Ravne na Korškem. To so večinoma občine v predalpskem in kraškem svetu, kjer so pogoji za sadjarstvo slabi.

IV. SLOVENSKO SADJARSTVO DANES

V obdobju 1963-1973 so se površine sadovnjakov še nadalje večale. Porasle so od 31.224 ha ali 1,54 % površine na 40.441 ha ali 2 % površine, tj. za 9.217 ha ali 29,5 %. Razširitev sadnih nasadov sicer ni tolikšna kot v obdobju 1954-1963, ko je znašala 8.664 ha ali 38,4 %, vendar ji je po obsegu povečanih površin zelo blizu. Povezovati jo je v pretežni meri z obnovo sadjarstva v družbenem sektorju, ki uvaja v tem, kot že tudi prejšnjem obdobju, sodobne plantažne nasade. Od vseh sadjarskih površin je odpadlo leta 1973 5.167 ha ali 12,7 % na intenzivne industrijske nasade družbenega sektorja, s proizvodnjo usmerjeno na trg. Slovensko sadjarstvo je z njim zabeležilo velik napredek. Velika večina kmečkih sadovnjakov namreč ne zasluži imena, saj so to v resnici zanemarjeni, sortno mešani, ostareli in bolni visokodebelni nasadi z občasnim, malo kvalitetnim pridelkom, ki ne najde poti v prodajo. Največkrat predelajo sadje doma v pijačo. Gospodarski pomen takšnega, izrazito ekstenzivnega in nekomercializiranega zasebnega sadjarstva, je zato relativno majhen.

1. Razširjenost sadjarstva in delež podružbljenih sadjarskih površin

Iz tabele 15 je razvidno, da je med 60 občinami 11 takih s preko 1000 ha ali 2,4 % sadovnjakov v Sloveniji (24). Na prvem mestu je že kot večkrat poprej občina Maribor s 7.828 ha ali 10,6 % površine, to je kar s 19,3 % vseh slovenskih sadovnjakov, čeprav zavzema le 3,6 % površja Slovenije. Druga je Lenart z 2.285 ha in najvišjim relativnim deležem sadovnjakov v Sloveniji (11,2 %). Čeprav med najmanjšimi občinami, saj zavzema le 1 % površja, ima kar 5,6 % vseh sadjarskih površin. Na tretjem mestu je občina Murska Sobota z 2.219 ha

ali 5,5 % sadovnjakov na 3,4 % površja, vendar znaša njih relativni delež samo 3,2 %. Med občinami s preko 1000 ha sadovnjakov so še Gornja Radgona, Ljutomer, Ormož, Ptuj, Slovenska Bistrica, Šmarje, Žalec in Kranj. Koncentracija sadjarskih površin v omenjenih 11 občinah, ki leže vse razen dveh v severovzhodni Sloveniji oz. njenem subpanonskem pasu, je torej izredno močna. V njih je kar 22.906 ha ali 56,6 % vseh sadovnjakov v SR Sloveniji in to na komaj 22 % njene površine. Relativni delež sadovnjakov v teh občinah ne doseže le najvišje vrednosti, temveč je tudi sicer močno nad slovenskim poprečjem. V občinah Gornja Radgona, Ljutomer, Ormož in Slovenska Bistrica, ki so znane kot sadjarske, se giblje od 5-6 % površine. Med občinami drugod v Sloveniji se uvrščata v to skupino le Piran in Velenje. Razširjenost sadjarstva je bila dobro razvidna že iz pravkar navedenih statističnih podatkov po upravnih občinah za leto 1973 oziroma ustrezne tabele. Nazorno nam jo osvetljuje tudi izvednoteno katastrsko gradivo za leto 1972 po katastrskih občinah, prikazano na karti I. Po slednjem je bilo v Sloveniji 43.676 ha ali 2,16 % sadovnjakov, katastrske občine pa sem glede na njihov relativni delež sadovnjakov razvrstil v 5 kategorij: do 1 %, od 1 do 2,5 %, od 2,5 do 7 %, od 7 do 16 % in nad 16 %. Kot sklenjeno področje največjega deleža sadovnjakov (nad 16 %) je iz karte dobro razvidno slovenjegoriško zaledje Maribora v smeri proti Svečini in Šentilju. Sporadično zasledimo to vrednost še v Podpohorskih in Ljutomersko-ormoških goricah. Na to izrazito koncentracijo se navezuje sklenjen pas Zahodnih Slovenskih goric med Gornjo Radgono, Lenartom in Ptujem, kjer dosega delež sadovnjakov od 7 do 16 %. Podobno izstopajo Ljutomersko-ormoške gorice, Zahodno Goričko, Spodnje Haloze, Dravinjske gorice, Zgornje Sotelsko, območje Velenjske kotline in na Primorskem Goriška in Šavrinska Brda. Kategorija od 2,5 do 7 % sadovnjaka ^{ki} je še močno nad republiškim poprečjem, je značilna posebno za Osrednje Goričko, Celjsko kotlino, Bizeljsko, Krške gorice, del Posavskega hribovja ter za Ljubljansko kotlino. Na Primorskem sodi v to skupino Vipavska dolina. Ostala področja so v glavnem pod slovenskim poprečjem, čeprav se lokalno ponekod

še pojavljajo manjša zgoščitvena jedra, npr. v Brkinih, v Dravski dolini, Beli Krajini ipd.

Navedene značilnosti izstopajo tudi ob prikazu razporeditve sadjarskih površin po makroregijah (tabela 26). Med njimi je na prvem mestu makroregija subpanonskega Pomurja, Podravja in Posavja, kjer zavzemajo sadovnjaki 4,7 % površine in 53 % vseh sadjarskih površin v Sloveniji. Pri tem sta mezoregiji vzhodnega subpanonskega Podravja in Pomurja in mezoregija zahodnega subpanonskega Podravja zastopani z enakim relativnim deležem 5,5 %, pač pa znatno upade odstotek sadjarske površine v mezoregiji subpanonskega Posavja (2,1 %). V predalpski in primorski makroregiji je delež sadovnjakov nizek in procentualno enak (1,8 %), vendar v pravi primorski mezoregiji še doseže 2,7 % površine. Subpanonsko-subdinarska in dinarska makroregija je z 0,33 % sadjarskih površin na predzadnjem ter alpska makroregija z 0,7 % na zadnjem mestu.

Koncentracija sadjarstva v določenih regijah je prav dobro razvidna iz tabele 27, ki nam prikazuje površine sadovnjakov po mikro- in submezoregijah. Najvišji relativni delež izkazujejo Svečinske gorice, kjer zavzemajo sadovnjaki 25,4 % površine. Tudi Jareninske in Mariborske gorice sta izraziti sadjarski pokrajini, zato doseže delež sadovnjakov v Zahodnih Slovenskih goricah kar 17,4 % ali preko 6.500 ha, tj. 15 % vseh sadjarskih površin v Sloveniji. Dokaj visok relativni delež sadovnjakov imajo tudi Vzhodne Ljutomersko-ormoške gorice (11,2 %), zato lahko Slovenske gorice označimo kot najizrazitejši sadjarsko regijo Slovenije, saj obsegajo tamkajšnji sadovnjaki 26 % vseh sadjarskih površin v Sloveniji in zavzemajo 10,4 % skupne površine.

Močneje izstopajo v subpanonskem področju še Podpohorske gorice z 9 % sadjarske površine, v predalpskem Velenjska kotlina (7,2 %), v primorskem pa Goriška Brda (4,5 %) in Spodnji Šavrini (4,7 %).

Podobno kot sadjarske površine v celoti, so tudi družbene površine osredotočene v subpanonskem svetu (tab.15). Največ družbenih sadovnjakov je v občini Maribor (1.174 ha ali 15 % sadjarske površine), kar pomeni 22,7 % vseh družbenih sadjarskih površin v Sloveniji, visok delež pa jih je še v občinah Gornja Radgona (343 ha ali 29,1 %), Lenart (292 ha ali 12,7 %), Ljutomer (224 ha ali 19,1 %), Ormož (343 ha ali 28,8 %), Ptuj (322 ha ali 18,2 %), Krško (249 ha ali 33,6 %) in Nova Gorica (283 ha ali 31,6 %). Skupaj je v teh osmih občinah 3.230 ha družbenih sadovnjakov ali 62,5 % vseh tovrstnih površin v Sloveniji. Zunaj subpanonskega prostora so družbene površine v večjem obsegu zastopane le v Primorju. Ob že omenjeni občini Nova Gorica naj navedem še občino Koper s 142 ha družbenih sadovnjakov ali 27,3 % sadjarske površine. V občini Izola zavzemajo družbeni sadovnjaki celo 63,4 % sadjarske površine, ki pa je seveda skromna (82 ha). Razširjenost družbenih sadjarskih površin ponazarja karta II.

Površina in lastništvo sadovnjakov leta 1973⁺

Tabela 15

Občina	Sadovnjak			Družbeni sektor		Zasebni sektor	
	ha	% od skupne površ.	% v SRS	ha	%	ha	%
SR Slovenija	40.441	2,00	100	5.167	12,73	35.274	87,22
Ajdovščina	162	0,46	0,40	4	2,47	158	97,53
Brežice	526	1,97	1,30	45	8,56	481	91,44
Celje	358	3,74	2,12	4	0,47	854	99,53
Cerknica	280	0,58	0,69	-	-	280	100,00
Črnomelj	507	1,04	1,25	5	0,99	502	99,01
Domžale	509	2,12	1,26	14	2,75	495	97,25
Dravograd	185	1,76	0,46	3	1,62	182	98,38
Gornja Radgona	1.177	5,61	2,91	343	29,14	834	70,86
Grosuplje	410	0,97	1,01	80	19,51	330	80,49
Hrastnik	98	1,67	0,24	25	25,51	73	74,49
Iđrija	79	0,19	0,20	68	86,08	11	13,92
Ilirska Bistrica	266	0,55	0,66	21	7,89	245	92,11

+ po katastru

Izola	82	2,90	0,20	52	63,41	30	36,59
Jesenice	160	0,43	0,40	-	-	160	100,00
Kamnik	369	1,28	0,91	30	8,13	339	91,87
Kočevje	264	0,34	0,65	53	20,07	211	79,93
Koper	520	1,91	1,29	142	27,31	378	72,69
Kranj	1.121	2,48	2,77	78	6,96	1.043	93,04
Krško	740	2,14	1,83	249	33,65	491	66,35
Laško	247	0,99	0,61	17	6,88	230	93,12
Lenart	2.285	11,20	5,65	292	12,78	1.993	87,22
Lendava	540	2,11	1,34	-	-	540	100,00
Litija	196	0,60	0,48	36	18,37	160	81,63
Ljubljana-Bežig.	84	1,81	0,21	1	1,19	83	98,81
Ljubljana-Center	25	5,02	0,06	12	48,00	13	52,00
Lj.-Moste-Polje	251	1,65	0,62	62	24,70	189	75,30
Lj.-Šiška	324	2,08	0,80	-	-	324	100,00
Lj.-Vič-Rudnik	641	1,18	1,59	48	7,49	593	92,51
Ljutomer	1.169	6,54	2,89	224	19,16	945	80,84
Logatec	53	0,31	0,13	-	-	53	100,00
Maribor	7.828	10,61	19,36	1174	15,00	6.654	85,00
Metlika	184	1,70	0,45	4	2,17	180	97,83
Mozirje	509	1,00	1,26	13	2,55	496	97,45
Murska Sobota	2.219	3,21	5,49	59	2,66	2.160	97,34
Nova Gorica	894	1,48	2,21	283	31,65	611	68,35
Novo mesto	887	1,17	2,19	22	2,48	865	97,52
Ormož	1.188	5,60	2,94	343	28,87	845	71,13
Piran	302	6,75	0,75	44	14,57	258	85,43
Postojna	316	0,64	0,78	-	-	316	100,00
Ptuj	1.761	2,73	4,35	322	18,28	1.439	91,72
Radlje ob Dr.	375	1,08	0,93	11	2,93	364	97,07
Radovljica	310	0,48	0,77	40	12,90	270	87,10
Ravne na Kor.	245	0,81	0,61	69	28,16	176	71,84
Ribnica	299	1,17	0,74	-	-	299	100,00
Sevnica	471	1,61	1,16	75	15,92	396	84,08
Sežana	145	0,21	0,36	20	13,80	125	86,20
Slovenj Gradec	389	1,36	0,96	21	5,40	368	94,60
Slov.Bistrica	813	4,92	4,48	80	4,41	1.733	95,59
Slov.Konjice	422	1,90	1,04	120	28,44	302	71,56

Šentjur p. Celju	431	1,80	1,07	109	25,29	322	74,71
Škofja Loka	621	1,21	1,54	12	1,93	609	98,07
Šmarje pri Jelš.	1.177	2,94	2,91	117	9,94	1.060	90,06
Tolmin	65	0,07	0,16	7	10,77	58	89,23
Trbovlje	128	2,22	0,32	10	7,81	118	92,19
Trebnje	499	1,62	1,23	4	0,80	495	99,20
Tržič	217	1,40	0,54	20	9,22	197	90,78
Velenje	894	4,90	2,21	79	8,84	815	91,16
Vrhnika	242	1,43	0,60	-	-	242	100,00
Zagorje	314	2,13	0,78	75	23,88	239	76,12
Žalec	1.168	3,34	2,88	126	10,79	1.042	89,21

Iz tabele 16 in 17 je razvidno tudi lastništvo glede na sadne vrste. Povzeli bomo samo najvažnejše rezultate te statistične obdelave za Slovenijo v celoti in najznačilnejše občine. Visok delež sadnih vrst v družbeni lasti je tesno povezan z razširjenostjo plantažnih nasadov. Značilen je za breskve, v znatni meri pa tudi za hruške, jablane in višnje. V družbeni lasti je tako kar 36 % vseh breskovih in 30,3 % hruškovih dreves, 20 % jablan ter 26,8 % višenj. Pri drugih sadnih vrstah je vloga družbenega sektorja neznatna. Delež družbenih breskovih nasadov je posebno visok v občinah Koper (83,2 % dreves), Lenart (76 %), Ormož (72,6 %), Sežana (69,5 %) in Ptuj (67,2 %). Več kot dve tretjini hruškovih dreves v lasti družbenega sektorja zasledimo v občinah Krško (88,9%), Lenart (71,1 %), Izola (70,6 %) in Nova Gorica (68,9 %). V občini Koper jih je komaj nekaj manj (63,7 %). Močno nad republiškim poprečjem, z več kot tretjino dreves, so pri družbenih nasadih jablan občine Ormož (61,4 % dreves), Krško (50,5 %), Zagorje (45,1 %), Maribor (39,9 %), Žalec (37,0 %), Grosuplje (36,6 %), Ljutomer (35,6 %) in Gornja Radgona (33,0 %). Družbenih nasadov višenj je največ v občinah Ptuj, Ormož (73 % dreves) in Šmarje (50,6 %), pri čemer pa zaradi majhnega števila dreves ni zajeta občina Grosuplje.

Sadne vrste^x in njih lastništvo leta 1973
(vsa drevesa)

Tabela 16

Čina	Jablane		Hruške		Češplje in slive		Češnje		Višnje		Breskve		Marelice		Orehi	
Slovenija	4.276.035	100,00	1.322.178	100,00	1.142.462	100,00	351.863	100,00	40.210	100,00	593.608	100,00	47.052	100,00	335.884	100,00
žb.sekt.(1)	854.111	19,97	401.501	30,37	8.757	0,77	1.213	0,34	10.794	26,84	214.166	36,08	960	2,04	1.098	0,33
eb.sekt.(2)	3.421.924	80,03	920.677	69,63	1.133.705	99,23	50.650	99,66	29.416	73,16	379.442	63,92	46.092	97,96	334.786	99,67
ovščina	19.410	100,00	15.030	100,00	6.045	100,00	16.980	100,00	70	100,00	13.750	100,00	4.425	100,00	8.398	100,00
	300	1,55	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	19.110	98,45	15.030	100,00	6.045	100,00	16.980	100,00	70	100,00	13.750	100,00	4.425	100,00	8.398	100,00
žice	45.150	100,00	25.065	100,00	37.000	100,00	5.475	100,00	178	100,00	16.700	100,00	2.795	100,00	4.200	100,00
	850	1,89	14.365	57,32	100	0,27	15	0,27	-	-	7.800	46,71	-	-	-	-
	44.300	98,11	10.700	42,68	36.900	99,73	5.460	99,73	178	100,00	8.900	53,29	2.795	100,00	4.200	100,00
je	60.700	100,00	9.570	100,00	8.610	100,00	2.065	100,00	70	100,00	2.990	100,00	380	100,00	2.110	100,00
	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	60.700	100,00	9.570	100,00	8.610	100,00	2.065	100,00	70	100,00	2.990	100,00	380	100,00	2.110	100,00
knica	26.843	100,00	18.770	100,00	16.690	100,00	436	100,00	27	100,00	-	-	-	-	790	100,00
	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	26.843	100,00	18.770	100,00	16.690	100,00	436	100,00	27	100,00	-	-	-	-	790	100,00
omelj	40.682	100,00	7.711	100,00	31.340	100,00	3.938	100,00	-	-	3.810	100,00	315	100,00	6.170	100,00
	200	0,49	50	0,65	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	40.482	99,51	7.661	99,35	31.340	100,00	3.938	100,00	-	-	3.810	100,00	315	100,00	6.170	100,00
žale	62.547	100,00	22.410	100,00	7.892	100,00	2.942	100,00	218	100,00	458	100,00	455	100,00	4.699	100,00
	4.007	6,41	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	58.540	93,59	22.410	100,00	7.892	100,00	2.942	100,00	218	100,00	458	100,00	455	100,00	4.699	100,00
vograd	11.340	100,00	2.930	100,00	1.860	100,00	-	-	-	-	-	-	-	-	1.050	100,00
	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	11.340	100,00	2.930	100,00	1.860	100,00	-	-	-	-	-	-	-	-	1.050	100,00
nja Radgona	108.811	100,00	11.270	100,00	13.137	100,00	5.582	100,00	1.298	100,00	5.115	100,00	728	100,00	94.671	100,00
	35.955	33,04	2.800	24,84	250	1,90	-	-	-	-	2.000	39,10	150	20,60	190	0,20
	72.856	66,94	8.470	75,16	12.887	98,10	5.582	100,00	1.298	100,00	3.115	60,90	578	79,40	94.481	99,80
suplje	54.886	100,00	13.443	100,00	17.748	100,00	5.810	100,00	373	100,00	110	100,00	-	-	2.706	100,00
	20.136	36,69	1.393	10,36	98	0,55	-	-	298	78,89	-	-	-	-	-	-
	34.750	63,31	12.050	89,64	17.650	99,45	5.810	100,00	75	20,11	110	100,00	-	-	2.706	100,00
stnik	20.885	100,00	4.090	100,00	2.070	100,00	875	100,00	2	100,00	1.265	100,00	278	100,00	452	100,00
	5.400	25,85	-	-	-	-	-	-	-	-	300	23,71	-	-	-	-
	15.485	74,15	4.090	100,00	2.070	100,00	875	100,00	2	100,00	965	76,29	278	100,00	452	100,00
lja	35.300	100,00	18.350	100,00	7.500	100,00	1.400	100,00	-	-	100	100,00	-	-	6.500	100,00
	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	35.300	100,00	18.350	100,00	7.500	100,00	1.400	100,00	-	-	100	100,00	-	-	6.500	100,00
ska Bistrica	97.860	100,00	15.425	100,00	70.450	100,00	3.385	100,00	55	100,00	-	-	-	-	6.260	100,00
	13.800	14,10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	84.060	85,90	15.425	100,00	70.450	100,00	3.385	100,00	55	100,00	-	-	-	-	6.260	100,00
	450	100,00	5.110	100,00	650	100,00	1.150	100,00	50	100,00	35.000	100,00	80	100,00	280	100,00
	-	-	3.610	70,65	-	-	-	-	-	-	20.000	57,14	-	-	-	-
	450	100,00	1.500	29,35	650	100,00	1.150	100,00	50	100,00	15.000	42,86	80	100,00	280	100,00

Občina	Jablane		Hruške		Češplje in slive		Češnjé		Višnje		Breskve		Marelice		Orehi	
esenice	16.050	100,00	12.050	100,00	4.100	100,00	3.010	100,00	100	100,00	300	100,00	500	100,00	500	100,00
	16.050	100,00	12.050	100,00	4.100	100,00	3.010	100,00	100	100,00	300	100,00	500	100,00	500	100,00
amnik	45.977	100,00	13.889	100,00	5.150	100,00	1.217	100,00	67	100,00	55	100,00	74	100,00	2.668	100,00
	5.260	11,44	450	3,24	70	1,36	20	1,64	15	22,39	-	-	-	-	-	-
	40.717	88,56	13.439	96,76	5.080	98,64	1.197	98,36	52	77,61	55	100,00	74	100,00	2.668	100,00
očevje	28.220	100,00	9.430	100,00	10.800	100,00	250	100,00	-	-	30	100,00	20	100,00	2.540	100,00
	28.220	100,00	9.430	100,00	10.800	100,00	250	100,00	-	-	30	100,00	20	100,00	2.540	100,00
oper	4.870	100,00	50.057	100,00	4.710	100,00	19.800	100,00	3.740	100,00	56.150	100,00	2.020	100,00	5.850	100,00
	-	-	31.907	63,74	10	0,22	-	-	-	-	46.750	83,26	-	-	-	-
	4.870	100,00	18.150	36,26	4.700	99,78	19.800	100,00	3.740	100,00	9.400	16,74	2.020	100,00	5.850	100,00
ranj	78.536	100,00	25.916	100,00	8.618	100,00	2.068	100,00	150	100,00	240	100,00	310	100,00	2.377	100,00
	1.372	1,75	2.906	11,21	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	77.164	98,25	23.010	88,79	8.618	100,00	2.068	100,00	150	100,00	240	100,00	310	100,00	2.377	100,00
rško	87.080	100,00	100.870	100,00	27.760	100,00	5.822	100,00	263	100,00	33.230	100,00	1.267	100,00	5.599	100,00
	44.000	50,52	89.700	88,93	480	1,73	20	0,34	-	-	19.600	58,99	-	-	9	-
	43.080	49,48	11.170	11,07	27.280	98,27	5.802	99,66	263	100,00	13.630	41,01	1.267	100,00	5.990	100,00
ško	61.800	100,00	21.780	100,00	6.800	100,00	3.205	100,00	28	100,00	1.410	100,00	393	100,00	3.120	100,00
	1.500	2,43	150	0,69	60	0,88	40	1,25	-	-	-	-	-	-	-	-
	60.300	97,57	21.630	99,31	6.740	99,12	3.165	98,75	28	100,00	1.410	100,00	393	100,00	3.120	100,00
enart	184.840	100,00	36.043	100,00	34.462	100,00	9.600	100,00	720	100,00	9.600	100,00	1.370	100,00	4.530	100,00
	39.240	21,23	25.643	71,15	2.422	7,03	-	-	-	-	7.300	76,05	-	-	-	-
	145.600	178,77	10.400	28,85	32.040	92,97	9.600	100,00	720	100,00	2.300	23,95	1.370	100,00	4.530	100,00
endava	43.500	100,00	15.700	100,00	45.300	100,00	5.200	100,00	6.700	100,00	4.500	100,00	2.850	100,00	7.450	100,00
	43.500	100,00	15.700	100,00	45.300	100,00	5.200	100,00	6.700	100,00	4.500	100,00	2.850	100,00	7.450	100,00
itija	157.992	100,00	48.474	100,00	7.737	100,00	7.115	100,00	1.045	100,00	3.230	100,00	190	100,00	2.620	100,00
	14.392	9,11	1.024	2,11	1.257	16,25	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	143.600	90,89	47.450	97,89	6.480	83,75	7.115	100,00	1.045	100,00	3.230	100,00	190	100,00	2.620	100,00
jubljana-B ežig.	16.751	100,00	5.156	100,00	2.364	100,00	1.777	100,00	75	100,00	170	100,00	261	100,00	355	100,00
	151	0,90	46	0,89	4	0,17	2	0,11	7	9,33	-	-	-	-	-	-
	16.600	99,10	5.110	99,11	2.360	99,83	1.775	99,89	68	90,67	170	100,00	261	100,00	355	100,00
jubljana-Center	260	100,00	200	100,00	70	100,00	14	100,00	-	-	6	100,00	14	100,00	-	-
	260	100,00	200	100,00	70	100,00	14	100,00	-	-	6	100,00	14	100,00	-	-
jub.-Moste-Polje	36.695	100,00	22.226	100,00	11.000	100,00	17.200	100,00	-	-	-	-	-	-	1.800	100,00
	11.195	30,51	5.126	23,06	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	25.500	69,49	17.100	76,94	11.000	100,00	17.200	100,00	-	-	-	-	-	-	1.800	100,00
jublj.-Šiška	47.250	100,00	13.780	100,00	5.315	100,00	4.910	100,00	111	100,00	950	100,00	551	100,00	1.100	100,00
	47.250	100,00	13.780	100,00	5.315	100,00	4.910	100,00	111	100,00	950	100,00	551	100,00	1.100	100,00
jub.-Vič-Rudnik	46.551	100,00	20.440	100,00	18.564	100,00	4.401	100,00	90	100,00	384	100,00	257	100,00	4.512	100,00
	6.660	14,31	1.450	7,09	-	-	4	0,09	-	-	-	-	-	-	9	-
	39.891	85,69	18.990	92,91	18.564	100,00	4.397	99,91	90	100,00	384	100,00	257	100,00	4.503	100,00
jutomer	55.530	100,00	5.970	100,00	8.530	100,00	1.725	100,00	438	100,00	1.882	100,00	280	100,00	2.460	100,00
	18.660	33,60	300	5,03	-	-	-	-	-	-	790	41,98	-	-	540	21,95
	36.870	66,40	5.670	94,97	8.530	100,00	1.725	100,00	438	100,00	1.092	58,02	280	100,00	1.920	78,05

nadalj.tabele 16

	Jablane		Hruške		Češplje in slive		Češnje		Višnje		Breskve		Narelice		Orehi	
ogatec	13.550	100,00	3.881	100,00	370	100,00	150	100,00	-	-	-	-	1	100,00	540	100,00
	13.550	100,00	3.881	100,00	370	100,00	150	100,00	-	-	-	-	-1	100,00	540	100,00
aribor	590.765	100,00	121.083	100,00	88.202	100,00	15.833	100,00	2.241	100,00	26.670	100,00	5.172	100,00	12.833	100,00
	235.821	39,92	56.189	46,40	1.250	1,42	265	1,68	64	2,85	6.185	23,19	-	-	125	0,97
	354.944	60,08	64.899	53,60	86.952	98,58	15.568	98,32	2.177	97,15	20.485	76,81	5.172	100,00	12.708	99,03
etlika	14.850	100,00	4.550	100,00	12.250	100,00	1.200	100,00	50	100,00	880	100,00	20	100,00	1.360	100,00
	100	0,67	-	-	150	1,23	-	-	-	-	-	-	-	-	10	0,74
	14.750	99,33	4.550	100,00	12.100	98,77	1.200	100,00	50	100,00	880	100,00	20	100,00	1.350	99,26
ozirje	38.050	100,00	14.200	100,00	8.850	100,00	2.500	100,00	-	-	-	-	-	-	5.860	100,00
	200	0,53	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	37.850	99,47	14.200	100,00	8.850	100,00	2.500	100,00	-	-	-	-	-	-	5.860	100,00
rska Sobota	164.443	100,00	23.262	100,00	36.797	100,00	15.236	100,00	6.110	100,00	8.925	100,00	2.589	100,00	7.593	100,00
	13.850	8,42	38	0,16	16	0,04	-	-	-	-	2.623	29,39	-	-	-	-
	150.593	91,58	23.224	99,84	36.781	99,96	15.236	100,00	6.110	100,00	6.302	70,61	2.589	100,00	7.593	100,00
ova Gorica	79.135	100,00	189.175	100,00	55.690	100,00	66.188	100,00	1.386	100,00	245.986	100,00	9.559	100,00	18.185	100,00
	1.955	2,47	130.495	68,98	590	1,06	838	1,27	20	1,44	52.236	21,24	490	5,13	35	0,19
	77.180	97,53	58.680	31,02	55.100	98,94	65.350	98,73	1.366	98,56	193.750	78,76	9.069	94,87	13.150	99,81
ovo mesto	68.005	100,00	25.942	100,00	46.270	100,00	7.553	100,00	120	100,00	2.430	100,00	340	100,00	10.536	100,00
	7.705	11,33	3.360	12,95	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	0,06
	60.300	88,67	22.582	87,05	46.270	100,00	7.553	100,00	120	100,00	2.430	100,00	340	100,00	10.530	99,94
mož	229.860	100,00	25.640	100,00	56.000	100,00	5.000	100,00	2.490	100,00	6.570	100,00	590	100,00	4.030	100,00
	138.860	60,40	6.640	25,90	-	-	-	-	1.820	73,09	4.770	72,60	-	-	130	3,23
	91.000	39,60	19.000	74,10	56.000	100,00	5.000	100,00	670	26,91	1.800	27,40	590	100,00	3.900	96,77
iran	1.800	100,00	8.000	100,00	2.700	100,00	4.100	100,00	200	100,00	52.700	100,00	580	100,00	1.550	100,00
	1.800	100,00	8.000	100,00	2.700	100,00	4.100	100,00	200	100,00	20.700	39,28	-	-	1.550	100,00
	25.140	100,00	4.695	100,00	14.040	100,00	203	100,00	-	-	-	-	-	-	2.415	100,00
	25.140	100,00	4.695	100,00	14.040	100,00	203	100,00	-	-	-	-	-	-	2.415	100,00
rtuj	192.273	100,00	31.794	100,00	69.780	100,00	18.100	100,00	5.350	100,00	22.020	100,00	2.770	100,00	11.800	100,00
	22.473	11,69	6.524	20,52	-	-	-	-	3.880	72,52	14.800	67,21	320	11,55	-	-
	169.800	88,31	25.270	79,48	69.780	100,00	18.100	100,00	1.470	27,48	7.220	39,79	2.450	88,45	11.800	100,00
radlje ob Dravi	42.631	100,00	9.260	100,00	9.335	100,00	717	100,00	30	100,00	530	100,00	180	100,00	2.410	100,00
	940	2,20	70	0,76	95	1,02	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	41.691	97,80	9.190	99,24	9.240	98,98	717	100,00	30	100,00	530	100,00	180	100,00	2.410	100,00
radovljica	80.118	100,00	30.145	100,00	23.135	100,00	3.310	100,00	220	100,00	210	100,00	465	100,00	4.710	100,00
	12.008	14,99	45	0,15	35	0,15	5	0,15	-	-	-	-	-	-	-	-
	68.110	85,01	30.100	99,85	23.100	99,83	3.305	99,85	220	100,00	210	100,00	465	100,00	4.710	100,00
avne na Koroškem	24.900	100,00	9.299	100,00	6.415	100,00	515	100,00	20	100,00	-	-	-65	100,00	1.037	100,00
	3.000	12,05	799	8,59	715	11,15	-	-	-	-	-	-	-	-	27	2,60
	21.900	87,95	8.500	91,41	5.700	88,85	515	100,00	220	100,00	-	-	65	100,00	1.010	97,40
Ribnica	21.860	100,00	11.630	100,00	4.496	100,00	706	100,00	-	-	-	-	-	-	260	100,00
	21.860	100,00	11.630	100,00	4.496	100,00	706	100,00	-	-	-	-	-	-	260	100,00
evnica	248.535	100,00	42.900	100,00	53.810	100,00	12.890	100,00	315	100,00	5.780	100,00	1.433	100,00	4.240	100,00
	39.015	15,70	-	-	-	-	-	-	50	15,87	-	-	-	-	-	-
	209.520	84,30	42.900	100,00	53.810	100,00	12.890	100,00	265	84,13	5.780	100,00	1.433	100,00	4.240	100,00
															8.550	100,00
															8.550	100,00

	Jablane		Hruške		Češplje in slive		Češnje		Višnje		Breskve		Narelice		Orehi	
Lana	47,050	100,00	13,610	100,00	48,860	100,00	12,950	100,00	3,080	100,00	11,500	100,00	120	100,00	8,550	100,00
	47,050	100,00	13,610	100,00	48,860	100,00	12,950	100,00	3,080	100,00	8,000	69,57	120	100,00	8,550	100,00
avenj Gradec	33,415	100,00	12,020	100,00	7,160	100,00	1,032	100,00	-	-	-	-	-	-	1,530	100,00
	350	1,05	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	33,065	98,95	12,020	100,00	7,160	100,00	1,032	100,00	-	-	-	-	-	-	1,530	100,00
ovenska Bistrica	143,477	100,00	30,478	100,00	32,650	100,00	6,777	100,00	20	100,00	2,532	100,00	389	100,00	1,530	100,00
	14,286	9,96	10,682	35,05	300	0,92	-	-	-	-	-	-	-	-	2,970	100,00
	129,191	90,04	19,796	64,95	32,350	99,08	6,777	100,00	20	100,00	2,532	100,00	389	100,00	-	-
ov. Konjice	72,610	100,00	12,470	100,00	10,310	100,00	720	100,00	46	100,00	1,642	100,00	170	100,00	2,970	100,00
	-	-	750	6,01	-	-	-	-	-	-	312	19,00	-	-	2,320	100,00
	72,610	100,00	11,720	93,99	10,310	100,00	720	100,00	46	100,00	1,330	81,00	170	100,00	-	-
otjur pri Celju	96,080	100,00	6,590	100,00	11,300	100,00	2,965	100,00	5	100,00	370	100,00	64	100,00	2,320	100,00
	29,200	30,41	-	-	850	7,20	-	-	-	-	-	-	-	-	2,790	100,00
	66,880	69,59	6,590	100,00	10,950	92,80	2,965	100,00	5	100,00	370	100,00	64	100,00	-	-
ofja Loka	53,015	100,00	21,050	100,00	6,695	100,00	4,833	100,00	58	100,00	43	100,00	80	100,00	2,790	100,00
	53,015	100,00	21,050	100,00	6,695	100,00	4,833	100,00	58	100,00	43	100,00	80	100,00	6,235	100,00
orje pri Jelšah	160,700	100,00	14,300	100,00	25,700	100,00	6,140	100,00	1,778	100,00	4,800	100,00	1,692	100,00	6,235	100,00
	36,500	22,71	-	-	-	-	-	-	900	50,62	-	-	-	-	3,780	100,00
	124,200	77,29	14,300	100,00	25,700	100,00	6,140	100,00	878	49,38	4,800	100,00	1,692	100,00	-	-
inin	57,296	100,00	25,840	100,00	31,000	100,00	3,670	100,00	300	100,00	1,200	100,00	77	100,00	3,780	100,00
	96	0,17	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	21,170	100,00
	57,200	99,83	25,840	100,00	31,000	100,00	3,670	100,00	300	100,00	1,200	100,00	77	100,00	-	-
ovlje	11,600	100,00	5,600	100,00	2,800	100,00	1,350	100,00	50	100,00	1,100	100,00	80	100,00	21,170	100,00
	11,600	100,00	5,600	100,00	2,800	100,00	1,350	100,00	50	100,00	1,100	100,00	80	100,00	430	100,00
stnje	23,730	100,00	8,020	100,00	19,610	100,00	2,465	100,00	105	100,00	700	100,00	70	100,00	430	100,00
	300	1,26	100	1,25	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2,380	100,00
	23,430	98,74	7,920	98,75	19,610	100,00	2,465	100,00	105	100,00	700	100,00	70	100,00	10	0,42
id	9,300	100,00	4,080	100,00	4,720	100,00	1,520	100,00	-	-	-	-	-	-	2,370	99,58
	9,300	100,00	4,080	100,00	4,720	100,00	1,520	100,00	-	-	-	-	-	-	680	100,00
lenje	42,020	100,00	5,103	100,00	3,000	100,00	5,004	100,00	100	100,00	2,000	100,00	100	100,00	680	100,00
	12,520	29,80	103	2,02	-	-	4	0,08	-	-	-	-	-	-	1,000	100,00
	29,500	70,20	5,000	97,98	3,000	100,00	5,000	99,92	100	100,00	2,000	100,00	100	100,00	-	-
anika	26,450	100,00	9,850	100,00	8,950	100,00	2,275	100,00	40	100,00	95	100,00	168	100,00	1,000	100,00
	26,450	100,00	9,850	100,00	8,950	100,00	2,275	100,00	40	100,00	95	100,00	168	100,00	665	100,00
orje ob Savi	45,400	100,00	12,265	100,00	4,050	100,00	3,070	100,00	10	100,00	170	100,00	60	100,00	665	100,00
	20,500	45,15	3,350	27,31	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2,250	100,00
	24,900	54,85	8,915	72,69	4,050	100,00	3,070	100,00	10	100,00	170	100,00	60	100,00	-	-
lec	111,554	100,00	14,286	100,00	11,945	100,00	5,530	100,00	158	100,00	3,320	100,00	405	100,00	2,250	100,00
	41,354	37,07	1,436	10,05	5	0,04	-	-	-	-	-	-	-	-	3,443	100,00
	70,200	62,93	12,850	89,95	11,940	99,96	5,530	100,00	158	100,00	3,320	100,00	405	100,00	7	0,20
															3,436	99,80

navedene niso kutine (9,615 dreves).

Južne sadne vrste^x in njih lastništvo leta 1973
(vsa drevesa)

Tabela 17

občina	Mandeljni	Kakiji	Smokve	Oljke				
Slovenija	9.290	100,00	14.838	100,00	29.302	100,00	63.120	100,00
žb.sekt.(1)	-	-	8	0,05	9	0,03	1.920	3,04
s.sekt.(2)	9.290	100,00	14.830	99,95	29.293	99,97	61.200	96,96
Lovščina	95	100,00	800	100,00	6.650	100,00	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	95	100,00	800	100,00	6.650	100,00	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	600	100,00	350	100,00	900	100,00	7.800	100,00
-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	600	100,00	350	100,00	900	100,00	7.800	100,00
-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	4.600	100,00	1.450	100,00	9.909	100,00	29.820	100,00
-	-	-	-	-	9	0,09	1.920	6,44
-	4.600	100,00	1.450	100,00	9.900	99,91	27.900	93,56
-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	265	100,00	6.988	100,00	8.188	100,00	-	-
-	-	-	8	0,11	-	-	-	-
-	265	100,00	6.980	99,89	8.188	100,00	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	3.500	100,00	4.500	100,00	1.500	100,00	25.500	100,00
-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	3.500	100,00	4.500	100,00	1.500	100,00	25.500	100,00
-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	230	100,00	740	100,00	2.140	100,00	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	230	100,00	740	100,00	2.140	100,00	25.500	100,00
-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	10	100,00	15	100,00	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	10	100,00	15	100,00	-	-

^x navedeni niso limonovci (38 dreves)

2. Sestava in razporeditev nasadov po sadnih vrstah (24, tabela 18, 18 a, 19, karta III)

Slovenijo delimo na tri proizvodna področja: na predpanonsko, predalpsko in primorsko. Ekološke razmere v njih so različne in nekaterim sadnim vrstam ali sortam bolj, drugim pa manj ustrezajo.

J a b l a n e uspevajo najbolje v zmerno toplem podnebju z dovolj padavinami in primerno zračno vlago. Ameriškim sortam ustrezajo tudi

bolj vroči kraji z manjšo zračno vlago. V Sloveniji uspravajo jablane zelo dobro v vseh sadnih okoliših predpanonskega področja, primerno za pridelovanje jabolk pa je tudi predalpsko področje, kjer pa je treba zaradi nižjih poletnih temperatur izbrati toplejše položaje in se izogniti legam, kjer nastopajo pozebe. Primorski okoliši za pridelovanje jabolk niso predvideni. Istrski sadni okoliš je prevroč in presuh ter za jablane sploh ni primeren, v goriškem pa so najustreznejše višje lege, sicer pa je to področje kot nalašč za sadne vrste, ki zahtevajo več toplote ali pa so občutljivejše za mraz in jih drugje ne moremo gojiti (25, str. 60-63).

Glede na dejstvo, da je pretežni del Slovenije primeren za gojenje jabolk, ni čudno, da zavzemajo jablane 51,9 % vseh sadnih dreves in da je jablana najpogostejše sadno drevo, saj odpadeta na 1 ha skupne površine več kot 2 drevesi.

Delež jablan je najvišji v občinah Šentjur, Žalec, Konjice, Ljutomer, Šmarje, Velenje in Celje, kjer znaša od 70 do 80 %. Le nekaj manjši, od 68 do 70 % je v občinah Hrastnik, Litija, Maribor in Ormož. V nekaterih občinah število jablan na 1 ha skupne površine celo večkrat preseže republiško poprečje. V ormoški občini dosega npr. 10,8, v lenarški 9, sevniški 8,5, mariborski 8, hrastniški 7,5 % itd.

Nizek delež jablan je seveda značilen za Primorje. S stopnjevanimi submediteranskimi klimatskimi značilnostmi se manjša tudi pomen te sadne vrste. Občina Sežana ima tako še 31,6 % jablan in Piran pa komaj 2,5 oz. 1,6 %. Zanimivo pa je, da se pojavlja relativno nizek odstotek jablan tudi v nekaterih manj gričevnatih subpanonskih občinah. Tako zavzemajo jablane med sadnimi vrstami v občinah Brežice, Krško in Lendava le eno tretjino.

H r u š k e so glede toplote zahtevnejše od jablan in tudi občutljivejše za pozebo. Pridelovanje hrušk je zato rajonizirano v toplejših krajih predpanonskega področja, predvsem v posavskem in slovenskogoriškem sadnem okolišu ter v primorskih okoliših.

V istrskem okolišu goje zlasti poletne sorte hrušk, ki pridejo zgodaj na trg (25, str. 63).

Delež sadnih vrst^x v odnosu do skupnega števila dreves in število dreves na 1 ha skupne površine v letu 1973 (vsa drevesa)

Tabela 18

občina	Jablane	Hruške	Češnje slive	Češnje	Višnje	Breskve	Mare- lice	Orehi
	% št./ha	% št./ha	% št./ha	% št./ha	% št./ha	% št./ha	% št./ha	% št./ha
Slovenija	51,92 2,11	16,05 0,65	13,87 0,56	4,27 0,17	0,49 0,02	7,21 0,29	0,57 0,02	4,08 0,17
Novščina	21,12 0,55	16,36 0,43	6,58 0,17	18,48 0,48	0,08 0,00	14,96 0,39	4,82 0,13	9,14 0,24
Čečice	33,04 1,69	18,34 0,94	27,08 1,38	4,01 0,20	0,13 0,01	12,22 0,62	2,05 0,10	3,07 0,16
Člje	70,12 2,65	11,06 0,42	9,95 0,38	2,39 0,09	0,08 0,00	3,45 0,13	0,44 0,02	2,44 0,09
Črknica	42,24 0,56	29,53 0,39	26,26 0,35	0,69 0,01	0,04 0,00	- -	- -	1,24 0,02
Črnomelj	43,24 0,84	8,20 0,16	33,30 0,64	4,19 0,09	- -	4,05 0,08	0,33 0,01	6,56 0,13
Črnomžale	61,53 2,61	22,05 0,93	7,76 0,33	2,89 0,12	0,21 0,01	0,45 0,02	0,45 0,02	4,62 0,20
Črnomogorad	66,01 1,08	17,05 0,28	10,83 0,18	- -	- -	- -	- -	6,11 0,10
Črna Radgona	45,20 5,19	4,68 0,54	5,46 0,63	2,32 0,27	0,54 0,06	2,12 0,24	0,30 0,03	39,34 4,51
Črnomuplje	57,73 1,30	14,14 0,32	18,67 0,42	6,10 0,14	0,39 0,01	0,12 -	- -	2,85 0,06
Črnomastnik	69,81 7,57	13,67 0,70	6,92 0,35	2,92 0,15	0,01 -	4,23 0,22	0,93 0,05	1,51 0,08
Črnomrija	51,05 0,83	26,54 0,42	10,85 0,18	2,02 0,03	- -	0,14 -	- -	9,40 0,15
Črnomirska Bistrica	50,59 2,04	7,97 0,32	36,42 1,47	1,75 0,07	0,03 0,00	- -	- -	3,24 0,13
Črnomozla	0,86 0,16	9,75 1,81	1,24 0,23	2,19 0,41	0,10 0,02	66,77 12,38	0,15 0,03	0,53 0,10
Črnomesenice	43,23 0,43	32,46 0,32	11,04 0,11	8,11 0,08	0,27 0,00	0,81 0,01	1,35 0,01	2,65 0,03
Črnomomnik	66,49 1,59	20,09 0,48	7,45 0,18	1,76 0,04	0,10 0,00	0,08 0,00	0,11 0,00	3,85 0,09

Pri skupnem številu dreves so upoštevane tudi kutine in limonovci, čeprav kot sadni vrsti tabelarno in grafično nista prikazani.

nadalj. tabele 18

oševoje	55,02 0,37	18,38 0,12	21,06 0,14	0,48 0,00	- -	0,06 0,00	0,04 0,00	4,95 0,03
oper	2,51 0,18	25,78 1,84	2,43 0,17	10,20 0,73	1,93 0,14	28,90 2,06	1,04 0,07	3,01 0,21
ranj	66,44 1,73	21,92 0,57	7,29 0,19	1,75 0,05	0,13 0,00	0,20 0,01	0,26 0,01	2,01 0,05
rško	33,23 2,52	38,49 2,92	10,59 0,30	2,22 0,17	0,10 0,01	12,68 0,96	0,48 0,04	2,14 0,16
ško	62,69 2,47	22,09 0,87	6,90 0,27	3,25 0,19	0,03 0,00	1,43 0,06	0,40 0,02	3,16 0,12
enart	65,72 9,06	12,81 1,77	12,25 1,69	3,41 0,47	0,26 0,04	3,41 0,47	0,49 0,07	1,61 0,22
endava	33,01 1,70	11,92 0,61	34,39 1,77	3,95 0,20	5,09 0,26	3,42 0,18	2,16 0,11	5,66 0,29
itija	69,14 4,82	21,21 1,48	3,39 0,24	3,11 0,22	0,46 0,03	1,41 0,10	0,08 0,01	0,15 0,08
ubljana-Bežig.	61,97 3,62	19,08 1,11	8,75 0,51	6,57 0,38	0,28 0,02	0,63 0,04	0,87 0,06	1,31 0,08
ubljana-Center	46,11 0,52	35,46 0,40	12,41 0,14	2,48 0,03	- -	1,06 0,01	2,48 0,03	- -
ub.-Moste-Pol.	41,27 2,41	25,00 1,46	12,37 0,72	19,34 1,13	- -	- -	- -	2,02 0,12
ublj.-Šiška	63,86 3,03	18,62 0,88	7,18 0,34	6,64 0,31	0,15 0,01	1,28 0,06	0,74 0,04	1,49 0,07
ub.-Vič-Rudn.	48,89 0,86	21,46 0,38	19,49 0,34	4,62 0,08	0,09 0,00	0,40 0,01	0,27 0,00	4,74 0,08
utomer	72,30 3,11	7,77 0,33	11,10 0,48	2,25 0,10	0,57 0,02	2,45 0,11	0,36 0,02	3,20 0,14
ogatec	63,64 0,78	18,23 0,22	14,89 0,18	0,70 0,01	- -	- -	0,00 0,00	2,54 0,03
aribor	68,44 8,01	14,03 1,64	10,22 1,20	1,83 0,21	0,26 0,03	3,09 0,36	0,60 0,07	1,48 0,17
etlika	42,24 1,37	12,94 0,42	34,84 1,13	3,41 0,11	0,14 0,00	2,50 0,08	0,06 0,00	3,87 0,13
ozirje	54,78 0,75	20,44 0,28	12,74 0,17	3,60 0,05	- -	- -	- -	8,44 0,12
urska Sobota	61,87 2,38	8,75 0,34	13,84 0,53	5,73 0,22	2,30 0,09	3,36 0,13	0,97 0,04	2,86 0,11
ova Gorica	11,61 1,31	27,77 3,13	8,17 0,92	9,71 1,09	0,20 0,02	36,10 4,06	1,40 0,16	2,67 0,30
ovo mesto	42,19 0,90	16,09 0,34	28,70 0,61	4,69 0,10	0,07 0,00	1,51 0,03	0,21 0,00	6,54 0,14
mož	69,60 10,84	7,76 1,21	16,95 2,64	1,51 0,24	0,75 0,12	1,99 0,31	0,18 0,03	1,22 0,19
ran	1,69 0,40	7,49 1,79	2,53 0,60	3,84 0,92	0,19 0,04	49,34 11,78	0,54 0,13	1,45 0,35

Postojna	54,07 0,51	10,10 0,10	30,20 0,29	0,44 0,00	- -	- -	- -	5,19 0,05
ptuj	54,24 2,98	8,97 0,49	19,69 1,08	5,11 0,28	1,51 0,08	6,21 0,34	0,78 0,04	3,35 0,18
radlje	65,45 1,23	14,22 0,27	14,34 0,27	1,10 0,02	0,05 0,00	0,81 0,02	0,28 0,01	3,70 0,07
radovljica	56,27 1,25	21,17 0,47	16,25 0,36	2,32 0,05	0,15 0,00	0,15 0,00	0,33 0,01	3,31 0,07
ravne	58,93 0,82	22,02 0,31	15,18 0,21	1,22 0,02	0,05 0,00	- -	0,05 0,00	2,45 0,03
ribnica	56,12 0,85	29,86 0,45	11,54 0,18	1,81 0,03	- -	- -	- -	0,67 0,01
sevница	67,17 8,49	11,60 1,47	14,54 1,84	3,48 0,44	0,09 0,01	1,56 0,20	0,39 0,05	1,15 0,14
težana	31,60 0,67	9,14 0,20	32,82 0,70	8,70 0,19	2,07 0,04	7,72 0,16	0,08 0,00	5,74 0,12
lovenj Gradec	60,58 1,17	21,80 0,42	12,98 0,25	1,87 0,04	- -	- -	- -	2,77 0,05
lovenska Bistrica	65,42 3,89	13,90 0,23	14,89 0,89	3,09 0,18	0,01 0,00	1,15 0,07	0,18 0,01	1,35 0,08
lov. Konjice	72,37 3,27	12,43 0,56	10,28 0,46	0,72 0,03	0,05 0,00	0,64 0,07	0,17 0,01	2,30 0,10
lentjur	79,62 4,01	5,46 0,27	9,78 0,49	2,46 0,12	0,00 0,00	0,31 0,02	0,05 0,00	2,32 0,12
lokočja Loka	57,62 1,04	22,88 0,41	7,28 0,13	5,25 0,09	0,06 0,00	0,05 0,00	0,09 0,00	6,77 0,12
marje	72,32 4,02	6,44 0,36	11,57 0,63	2,76 0,15	0,80 0,04	2,16 0,12	0,75 0,04	1,70 0,09
tolmič	40,73 0,61	18,37 0,28	22,04 0,33	2,61 0,04	0,21 0,00	0,85 0,01	0,05 0,00	15,05 0,23
trbovlje	50,41 2,02	24,34 0,97	12,17 0,49	5,87 0,23	0,22 0,01	4,78 0,19	0,35 0,01	1,86 0,07
trebnje	41,52 0,77	14,03 0,26	34,30 0,64	4,31 0,08	0,29 0,01	1,22 0,02	0,12 0,00	4,16 0,08
tržišče	45,81 0,60	20,10 0,26	23,25 0,30	7,49 0,10	- -	- -	- -	3,35 0,04
velenje	72,05 2,30	8,75 0,28	5,14 0,16	8,58 0,27	0,17 0,01	3,45 0,11	0,17 0,01	1,71 0,05
vrhnika	54,53 1,57	20,30 0,58	18,45 0,53	4,69 0,14	0,08 0,00	0,20 0,01	0,35 0,01	1,37 0,04
zagorje	67,48 3,08	18,24 0,83	6,02 0,28	4,56 0,21	0,01 0,00	0,25 0,01	0,09 0,00	3,34 0,15
zalec	74,04 3,19	9,48 0,41	7,93 0,34	3,67 0,16	0,10 0,00	2,20 0,10	0,27 0,01	2,29 0,10

Delež sadnih vrst v odnosu do skupnega števila dreves in število dreves na 1 ha skupne površine v letu 1973 - južne sadne vrste (vsa drevesa)

Tabela 18 a

Občina	Mandeljni	Kakiji	Smokve	Oljke
	št./ha %	št./ha %	št./ha %	št./ha %
SR Slovenija	0,11 0,00	0,18 0,01	0,36 0,01	0,77 0,03
Ajdovščina	0,10 0,00	0,87 0,02	7,24 0,19	- -
Izola	1,14 0,21	0,67 0,12	1,72 0,32	14,88 2,76
Koper	2,37 0,17	0,75 0,05	5,10 0,36	15,35 1,10
Nova Gorica	0,04 0,00	1,03 0,12	1,20 0,14	- -
Piren	3,28 0,78	4,21 1,01	1,40 0,34	23,87 5,70
Sežana	0,15 0,00	0,50 0,01	1,44 0,03	- -
Tolmin	- -	0,01 0,00	0,01 0,00	- -

V slovenskem poprečju so hruške zastopane med sadnimi vrstami s 16,1 %, na hektar skupne površine pa odpade 0,6 drevesa. Najvišji je njihov delež v občini Krško (33,2 %), Nova Gorica (27,7%) in Koper (25,7 %), pri čemer pa so izvzete nekatere malo sadjarske občine v alpskem in kraškem svetu, kjer je delež hrušk med sadnimi vrstami sicer visok, npr. občine Jesenice, Cerknica, Ribnica. V občinah Krško in Nova Gorica odpadejo na 1 ha skupne površine kar okoli 3 hruškova drevesa.

Češplje in slive so med sadnimi vrstami v slovenskem poprečju zastopane s 13,9 % in 0,5 drevesa na 1 ha skupne površine. Slive so klimatsko zelo prilagodljiva sadna vrsta in jih gojimo celo na razsežnejšem področju kot jabolane. Uspevajo povsod v Sloveniji. Pač pa so glede toplote nekoliko zahtevnejše češplje, ki so obenem občutljivejše za mraz. Zato v hladnejših in preveč

vlačnih krajih marsikatero leto, odpovedo. Za pridelovanje zgodnjih sliv sta primerna posebno goriški in istrski okoliš, kjer najprej dozorevajo, a tudi Bela Krajina, medtem ko češplje uspevajo najbolje v vzhodni in jugovzhodni Sloveniji ter v Brkinih (25, str. 64).

Ni čudno, če se z zelo visokim deležem teh sadnih vrst pojavljajo občine Ilirska Bistrica (36,4 %), Metlika (34,8 %), Trebnje (34,3 %), Črnomelj (33,3 %), Brežice (27 %) in Lendava (34,3 %). Presenetljivo slabo pa je ta kategorija zastopana pri obmorskih občinah Koprno, Izoli in Piranu, saj dosega največ 2,5 %. Zelo nizek je njen delež tudi v predalpski in alpski Sloveniji, npr. občinah Škofja Loka, Domžale, Kamnik, Litija, Zagorje, Hrastnik, Velenje, Laško in Žalec ter v Vipavski dolini in Goriških Brdih (občini Ajdovščina, Nova Gorica). Omenim naj še, da je število dreves na 1 ha skupne površine precej različno in da ni vedno v ustreznem razmerju do relativnega deleža sadne vrste. Tako odpade na 1 ha v občini Nova Gorica 0,92 drevesa, v občini Črnomelj pa le 0,64.

Tudi češnje rastejo na precej širokem področju, saj uspevajo povsod v Sloveniji in segajo do skrajne meje naselij. Fosamezna drevesa rastejo celo do 1000 m visoko. Med cvetenjem so občutljivejša od večine sadnih vrst, škodi pa jim tudi mraz, zato se izogibajo hladnih dolinskih leg. Kot priljubljeno zgodnje sadje so češnje izrazite komercialna kultura, posebno na Goriškem in v Istri, kjer dozori najprej. V manjši meri jih goje za potrebe lokalnega trga tudi drugod (25, str. 64, 65).

V Sloveniji odpade na češnje 4,3 % vseh sadnih dreves ali 0,17 drevesa na 1 ha površine. Na prvem mestu je občina Ajdovščina z 18,4 % vseh dreves v sadnem izboru ali 0,48 drevesa na 1 ha. Tudi v občinah Nova Gorica in Koper doseže njihov delež okoli desetino, nadpovprečno visok pa je še v nekaterih drugih predelih Slovenije, npr. občinah Ljubljana-Moste-Polje (19,3 %), Jesenice (8,1 %), Tržič (7,5 %), Velenje (8,5 %) in Sežana (8,7 %).

V i š n j e zavzemajo med sadnimi vrstami komaj 0,5 %, najvišji delež pa dosežejo v občinah Lendava (5 %), Murska Sobota (2,3 %), Sežana in Koper (2 %) ter Ptuj (1,5 %).

B r e s k v e so glede toplote zahtevnejše od jablan in hrušk, občutljivejše pa so tudi za mraz, bodi ekstremno nizke zimske temperature kot na spomladanske pozebe v času cvetenja. Tako je naše subpanonsko področje že na skrajni meji področja, ki je še primerno za gojenje breskev. Zato izbiramo zanje le najtoplejše lege in najugodnejše okoliše, kot sta predvsem pozavski okoliš in vzhodni del slovenskogoriškega okoliša. Zelo ugodni pogoji za gojenje te sadne vrste pa so seveda v goriškem in istrskem okolišu, kjer je tudi predvidena glavna proizvodnja (25, str.63).

Breskve zavzemajo med sadnimi vrstami dokaj visok delež in so s 7,2 % na četrtem mestu. Na 1 ha skupne površine odpade 0,29 drevesa. Najpogostejše so v sadnem izboru na Primorskem. V občini Izola zavzemajo celo 66,7 % vseh dreves, v občini Piran 49,3 %, Koper 28,9 % in Nova Gorica 36,1 %. V prvih dveh občinah odpade na 1 ha kar okrog 12 dreves. Tudi v občini Ajdovščina zavzemajo še vedno 14,9 % vseh dreves. V notranji Sloveniji je ta vrsta sadja najbolj zastopana v občinah Brežice in Krško z nekaj nad 12 % vseh dreves.

M a r e l i c e štejemo med najobčutljivejše sadne vrste. Škodujejo jim predvsem spomladanske ohladitve, zahtevajo pa tudi mnogo toplote, zato izbiramo zanje najtoplejše, posebno južne zidne lege. Lahko bi celo trdili, da je v največjem delu Slovenije v času rasti zanje premalo toplote. Ugodnejši predeli za gojenje marelic so Bizeljsko, Istra, Vipavska dolina in Goriška Brda, uspevajo pa tudi v Slovenskih goricah, okolici Maribora, Prekmurju in v manjši meri v Beli Krajini (25, str.64).

V Sloveniji odpade na marelice komaj 0,57 % vseh sadnih dreves. Pomembnejše občine z njimi so Ajdovščina (4,8 %), Brežice (2 %) in Lendava (2,1 %), v nekaterih drugih pa se giblje delež te sadne vrste od 1 do 2 %.

Tudi o r e h i so sadna vrsta, ki je za spomladanske pozebe precej občutljiva, zato hladnejši predeli in lege zanjo niso primerni. Ker ne zahteva obdelave ali večje nege, lahko sadimo orehe na bolj strmih zemljiščih in jih tako zelo gospodarno izkoristimo. Uspevajo tudi v legah, ki so nagnjena k plazanju ali na kraških skalnatih tleh z dovolj globoko prstje. Zaradi tega je za pridelovanje orehov predviden haloški okoliš, višje lege šmarsko-obsoteljskega, posavskega in belokrajnskega okoliša, Goriška Brda ter višje lege goriškega in istrskega sadnega okoliša (25, str. 65).

Orehi zavzemajo v Sloveniji 4,1 % vseh sadnih dreves, statistika pa izkazuje posebno močno koncentracijo te sadne vrste v občini Gornja Radgona, 39,5 % in 4,5 drevesa na 1 ha. Dokaj visok delež orehov v sadnem izboru imajo še občine Tolmin, Ajdovščina (15 %), Idrija in Mozirje (8 do 10 %).

Med južnimi sadnimi vrstami je omeniti s m o k v e z 0,36 % in posebno o l j k e z 0,77 % vseh dreves. Prve pomenijo v sadnem izboru občine Ajdovščina 7,2 % in Kopra 5,1 %, druge pa v občini Piran kar 23,8 % vseh dreves in 5,7 dreves na 1 ha, v občinah Izola in Koper pa okoli 15 % vseh dreves. Število oljk na 1 ha pa je v teh dveh občinah manjše, saj sega njuno ozemlje, posebno občina Koper, daleč v višje notranjost, kjer se klimatski pogoji za uspevanje oljke hitro poslabšajo. Nasprotno je Piranski polotok za to izrasite mediteransko kulturo še posebno ugođen, kar se prav dobro zrcali v visoki statistični vrednosti za občino Piran. Druge sadne vrste, kot mandeljni in kakiji, so komaj omembe vredne.

Pomen posameznih sadnih vrst v različnih predelih Slovenije je dobro razviden tudi iz njihovega deleža po občinah. Slovito štajersko pridelovalno področje jabolk prihaja do veljave v podatku, da zajema samo občina Maribor 13,8 % vseh slovenskih nasadov jablan, močno pa so še zastopane občine Lenart, Ormož, Ptuj in Sevnica s skupno 20 %. Tako je samo v teh občinah tretjina vseh jablan v Sloveniji.

Hruškovi nasadi so koncentrirani v občini Nova Gorica (14,3%) in Krško (7,6 %), medtem ko so nasadi češpelj in sliv enakomerneje razporejeni. Na prvem mestu je tudi pri tej sadni skupini občina Maribor (7,7 %), vendar sledijo takoj občine Ptuj (6,1 %), Ormož, Sevnica, Novo mesto, Sežana in Nova Gorica s 4 do 5 % vseh češpljevih in slivovih dreves v Sloveniji.

Izrazita je koncentracija češenj v Vipavski dolini in Goriških Brdih, saj je v občini Nova Gorica kar 18,8 % vseh češnjevih nasadov. Pridružujejo se občine Ajdovščina (4,8 %), Koper (5,6 %), Ljubljana-Meste-Polje (4,8 %), Maribor (4,5%), Murska Sobota (4,3 %) in Ptuj (5,1 %). V sedmih občinah je torej skoncentrirana blizu polovica vseh češnjevih nasadov v Sloveniji.

Višnja je drevo vzhodne Slovenije. V občini Lendava je 16,6 %, Murska Sobota 15,2 % in Ptuj 13,3 % vseh višnjevih dreves, torej v treh občinah skoraj polovica nasadov. Zunaj tega področja prihaja nekoliko do veljave še Primorje, kjer je v občini Koper 9,3 % in Sežana 7,6 % vseh višnjevih dreves.

Obratna je situacija pri razporeditvi breskovih nasadov, ki dosežejo med sadnimi vrstami največjo koncentracijo. Samo v občini Nova Gorica je 41,4 % vseh dreves v Sloveniji. Na občino Koper jih odpade 9,4 %, Piran 8,8 % in Izola 5,9 %. V omenjenih primorskih občinah sta torej skoncentrirani dve tretjini breskovih dreves, medtem ko se v notranjosti Slovenije s pomembnejšim deležem pojavijo le občine Krško (5,6 %), Maribor (4,5 %) in Ptuj (3,7 %).

Tudi marelic je največ v občini Nova Gorica (20,3 %), močno pa sta zastopani še občini Ajdovščina (9,4 %) in Maribor (10,9 %) ter nekoliko manj s 4 do 6 % občine Koper, Brežice, Ptuj, Murska Sobota in Lendava.

Izrazito področje gojenja orehov je občina Gornja Radgona s 28,1 % vseh dreves. Izstopata še občini Tolmin s 6,3 % in Nova Gorica s 5,4 % vseh orehovih dreves v Sloveniji.

Osredotočenost južnih sadnih vrst v Primorju je bila že poudarjena. Slaba polovica oljk odpade na občino Koper, dve petini na občino Piran in ena osmina na občino Izola. Smokve se razen v občini Koper, kjer jih je tretjina, močno pojavljajo tudi v notranjem primorskem pasu. V občinah Nova Gorica, Ajdovščina in Sežana je skupaj 57,9 % vseh dreves, preostanek pa odpade na občini Piran in Izola.

Na kraju naj omenim še jagodičje, posebno gojenje črnega ribeza, ki je mlada kultura, saj smo jo pričeli uvajati v plantažno proizvodnjo pred kakšnimi 20 leti. Nasadi črnega ribeza so se pričeli zaradi vedno večjega povpraševanja hitro širiti, posebno na Kozjanskem, kasneje pa so pri njegovem pridelovanju nastali nekateri proizvodni problemi (26, str. 40-41; 27, str. 33).

Delež sadnih vrst po občinah v letu 1973
(vsa drevesa)

Tabela 19

Občina	Jablane	Hruške	Cespl. slive	Cesnje	Višnje	Breskve	Marelice	Orehi	Mandeljini	Kakiji	Smokve	Oljke
Slovenija	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Ajdovščina	0,45	1,14	0,53	4,83	0,17	2,32	9,40	2,50	1,02	5,39	22,69	-
Bežice	1,06	1,90	3,24	1,56	0,44	2,81	5,94	1,25				
Belje	1,42	0,72	0,75	0,59	0,17	0,50	0,81	0,63				
Berknica	0,63	1,42	1,46	0,12	0,07	-	-	0,24				
Bonomelj	0,95	0,58	2,74	1,12	-	0,64	0,67	1,84				
Brezale	1,46	1,69	0,69	0,84	0,54	0,08	0,97	1,40				
Bravograd	0,27	0,22	0,16	-	-	-	-	0,31				
Br. Radgona	2,54	0,85	1,15	1,59	3,23	0,86	1,55	28,18				
Bresoplje	1,28	1,02	1,55	1,65	0,93	0,02	-	0,81				
Brestnik	0,49	0,31	0,18	0,25	-	0,21	0,59	0,13				
Brinja	0,83	1,39	0,66	0,40	-	0,02	-	1,94				
Brirska Bistr.	2,29	1,17	6,17	0,96	0,14	-	-	1,86		2,36	3,07	12,36
Bzola	0,01	0,39	0,06	0,33	0,12	5,90	0,17	0,08	6,46			
Besenice	0,38	0,91	0,36	0,86	0,25	0,05	1,06	0,29				
Bumik	1,07	1,05	0,45	0,35	0,17	0,01	0,16	0,79				
Bčevje	0,66	0,71	0,95	0,07	-	0,01	0,04	0,76		9,77	33,82	47,24
Boper	0,11	3,79	0,41	5,63	9,30	9,44	4,29	1,74	49,52			
Branj	1,83	1,96	0,75	0,59	0,37	0,04	0,66	0,71				
Braško	2,04	7,63	2,43	1,65	0,65	5,60	2,69	1,67				
Braško	1,45	1,65	0,60	0,91	0,07	0,24	0,84	0,93				
Bnart	4,32	2,73	3,02	2,73	1,79	1,62	2,91	1,35				
Bndava	1,02	1,19	3,96	1,48	16,66	0,76	6,06	2,21				
Btija	3,68	3,67	0,68	2,02	2,60	0,54	0,40	0,78				

nadalj.tabele 19

Opština	Jablane	Hruške	Češplje slive	Češ- nje	Viš- nje	Breskve	Mare- lice	Ore- hi	Man- dalj- ni	Kakiji	Smokve	Oljke
ljana-Bežigr.	0,39	0,39	0,21	0,51	0,19	0,03	0,55	0,11				
lj.-Genter	0,01	0,02	0,01	-	-	-	0,03	-				
lj.-Moste-Pol.	0,85	1,68	0,96	4,89	-	-	-	0,54				
lj.-Šiška	1,10	1,04	0,47	1,40	0,28	0,16	1,17	0,33				
Viš-Rudnik	1,09	1,55	1,62	1,25	0,22	0,06	0,55	1,34				
mer	1,30	0,45	0,75	0,49	1,09	0,32	0,60	0,73				
ec	0,32	0,29	0,28	0,04	-	-	-	0,16				
or	13,83	9,16	7,71	4,50	5,57	4,49	10,98	3,82				
lka	0,35	0,34	1,07	0,34	0,12	0,15	0,04	0,40				
lje	0,89	1,07	0,77	0,71	-	-	-	1,74				
ta Sobota	3,85	1,76	3,22	4,33	15,20	1,50	5,50	2,26				
Gorica	1,85	14,30	4,87	18,81	3,45	41,43	20,32	5,40	2,85	47,10	27,95	-
mesto	1,59	1,96	4,05	2,15	0,30	0,41	0,72	3,14				
	5,39	1,94	4,90	1,42	6,19	1,11	1,25	1,20		30,32	5,12	40,40
	0,04	0,61	0,24	1,17	0,50	8,87	1,23	0,46	37,67			
ojna	0,59	0,36	1,23	0,06	-	-	-	0,72				
	4,50	2,40	6,11	5,14	13,32	3,71	5,89	3,54				
e	1,00	0,70	0,82	0,20	0,07	0,09	0,38	0,72				
ljica	1,87	2,28	2,03	0,94	0,55	0,04	0,99	1,40				
	0,58	0,70	0,56	0,15	0,05	-	0,14	0,31				
ca	0,51	0,88	0,39	0,20	-	-	-	0,08				
ca	5,81	3,24	4,71	3,66	0,78	0,97	3,05	1,26		4,99	7,30	-
a	1,10	1,03	4,28	3,68	7,67	1,94	0,26	2,55	2,48			
anj Gradec	0,78	0,91	0,63	0,29	-	-	-	0,46				
Bistrica	3,35	2,31	2,86	1,93	0,05	0,43	0,83	0,88				
Konjice	1,70	0,94	0,90	0,20	0,11	0,28	0,36	0,69				
ur	2,25	0,50	1,03	0,84	0,01	0,06	0,14	0,83				
a Loka	1,24	1,59	0,59	1,37	0,14	0,01	0,17	1,86				
e	3,76	1,08	2,25	1,74	4,43	0,81	3,60	1,13		0,07	0,05	-
n	1,34	1,95	2,71	1,04	0,75	0,20	0,16	6,30				
lje	0,27	0,42	0,25	0,38	0,12	0,19	0,17	0,13				
lje	0,55	0,61	1,72	0,70	0,41	0,12	0,15	0,71				
	0,22	0,31	0,41	0,43	-	-	-	0,20				
lje	0,98	0,39	0,26	1,42	0,25	0,34	0,21	0,30				
lka	0,62	0,74	0,78	0,65	0,10	0,02	0,36	0,20				
eje	1,06	0,93	0,35	0,78	0,02	0,03	0,13	0,67				
	2,61	1,08	1,05	1,57	0,39	0,56	0,86	1,03				

3. Plantažni nasadi (24, tab. 20 do 25)

Sodobna oblika zasajanja sadnega drevja v plantažnih sadovnjakih se je pri nas začela uveljavljati šele po letu 1950. V njih opravijo razen obiranja in obrezovanja vsa dela s stroji. Plantažne sadovnjake uvajamo izključno v okoliših, ki so z rajonizacijo predvideni za sadjarsko proizvodnjo in še tu v ekološko najugodnejših legah. Razen tega je posebna pozornost posvečena sadnemu izboru, v katerem so le preizkušene sorte (25, str. 51). To so nedvomno najproduktivnejši nasadi, ki dajejo hkrati najkvalitetnejši pridelek. Njihova tržna vloga je zato toliko pomembnejša.

Plantažni sadovnjaki dajejo pokrajini svojstven videz in se že na prvi pogled ločijo od kmečkih travniških sadovnjakov. Izjema so le tradicionalne kmečke terase v Primorju, na Koprskem npr. oljčne in mešane sadjarsko-vrtnarske terase s češnjami in zgodnjo zelenjavo (19, str. 53, 55).

V naših razmerah se je uveljavilo nekaj plantažnih tipov, ki se razlikujejo po projektivnih osnovah, v vsakem od njih pa so tudi možnosti glede na tehnološki proces in uporabo mehanizacije nekoliko drugačne.

Pri nagibu do približno 5 % sadimo ravninske špalirne nasade v ravnih vrstah, ki potekajo v smeri sever-jug. Če je nagib večji, sadimo takšne sadovnjake po slojnicah. Nasade na terasah uvajamo pri nekoliko večjih strminah. Najprimernejši nagibi so med 15 do 25 %. Za zaleđinjene sadovnjake z delovnimi potmi so primerna zemljišča, ki imajo nagib 25 do 40 %. Delovne poti potekajo med vrstami tako, da imamo z mehanizacijo dostop do vsakega drevesa. Drevje je sajeno približno po slojnicah. Slednjič poznamo zaleđinjene nasade brez delovnih poti, ki so v marsičem podobni kmečkim travniškim sadovnjakom, le da so prirejani za plantažno proizvodnjo. Uvajamo jih na konfiguracijsko manj ugodnih terenih, ki imajo strmino 35 do 50 % (28, str. 424-426).

Od 40.441 ha sadovnjakov v Sloveniji odpade na plantaže 4.305 ha ali 10,6 %, kar pomeni v resnici mnogo več kot pove sam delež. Največ je plantaž jablan, skoraj 3.000 ha ali 7,2 % vseh sadovnjakov. Na drugem mestu so plantažni nasadi breskev, ki zavzemajo 768 ha, medtem ko je nasadov hrušk 518 ha. Plataže drugih sadnih vrst so skoraj nepomembne.

Največ plantaž ima občina Maribor, kar 940 ha ali 12 % tamkajšnjih sadnih površin. Od tega je 776 ha jablanovih in 122 ha hruškovih nasadov, preostanek pa odpade na nasade breskev. Na drugem mestu je občina Nova Gorica s 518 ha, od česar odpade skoraj 400 ha na plantaže breskev in okrog 100 ha na plantaže hrušk. Pri tem je poudariti, da zavzemajo plantaže cele 58 % tamkajšnjih nasadov, kar je najvišji delež v Sloveniji. Zelo močno je zastopana občina Lenart, kjer je 351 ha plantaž (15,3% sadnih površin), od tega 301 ha jablanovih.

Pomembnejše so še plantaže v občinah Gornja Radgona (155 ha), Ormož (207 ha), Ptuj (190 ha), Slovenske Konjice (118 ha), Žalec (123 ha), Šmarje (125 ha), Šentjur (98 ha), Sevnica (119 ha), Krško (238 ha) in Koper (122 ha). V občini Krško zavzemajo 32,1 % vseh tamkajšnjih sadovnjakov, zelo visok delež pa tudi še v občinah Slovenske Konjice (27,9 %), Sevnica (25,2 %), Koper (23,4%), Šentjur (22,7 %) in Ormož (17,4 %).

Največ plantaž jablan, tj. kar 26,4 %, odpade na občino Maribor, nakar sledijo občina Lenart (10,2 %), Ormož (6,3 %), Ptuj in Gornja Radgona (5 %). V občinah Žalec, Šmarje, Slovenske Konjice in Sevnica je okoli 4 % vseh plantažnih nasadov jablan.

Plantaže hrušk so izrazite skoncentrirane v občinah Maribor (23,5 %), Krško (22 %) in Nova Gorica (20,8 %), saj sta tu dve tretjini vseh nasadov. Še izrazitejša je koncentracija pri plantažnih nasadih breskev, ki jih je dobra polovica v občini Nova Gorica, 11 % v občini Koper in 8,8 % v občini Piran.

Že uvodoma sem poudaril pomen plantaž v sadjarski proizvodnji, saj je pridelovanje sadja na njih sodobno organizirano, industrializirano in izrazito komercializirano. Čeprav zavzemajo plantaže le eno desetino sadjarskih površin, je razmerje med številom dreves na plantažah in vsemi sadnimi drevesi mnogo ugodnejše, saj znaša 22,1 %. Jablane na plantažah zavzemajo 23,3 %, hruške 32,6 % in breskve celo 64 % ustreznega števila dreves. Plantažna pridelava sadja se je potemtakem pri jablanah in hruškah močno uveljavila, pri breskvah pa sploh prevladuje. Značilna je tudi za kulturo višenj.

V mnogih občinah razmerje med številom dreves na plantažah in vsemi sadnimi drevesi močno odstopa od slovenskega poprečja. V občini Slovenske Konjice je zasajenih na plantažah 85 % vseh jablan, zelo visok delež pa kažejo še občine Ormož (56%), Maribor (50 %), Krško (49 %) in Zagorje (45 %). Pri nasadih hrušk je ta delež še mnogo višji, npr. v občini Krško 88,9 %, Lenart 73 %, Nova Gorica 75 %, Izola 70,6 % in Koper 63,7 %. Plantaže breskev, ki kažejo že v poprečju najugodnejše razmerje, zajamejo v občinah Koper in Krško celo blizu 90 % vseh dreves.

Sadne plantaže so pretežno last družbenega sektorja, saj odpade nanj 85 % plantažnih površin in 80 % sadnih dreves na plantažah. Kljub temu ni podcenjevati kmečkih plantažnih nasadov, še posebej nasadov breskev, ki zavzemajo 320 ha ali 41,6 % ustreznih površin. S sanacijo kmečkega sadjarstva se bo vloga zasebnih plantaž nedvomno še znatno povečala.

Omenim naj še delež rodnih dreves na plantažah, ki znaša v poprečku za Slovenijo 81,6 %. Zaradi intenzivnejše obnove je v družbenem lastništvu ta delež nekaj nižji kot v zasebnem. Količnik upoštevanje vsa sadna drevesa (tab. 25), znaša delež rodnih dreves 84 %.

Plantažni nasadi (vsa površina) v letu 1973 v odnosu do skupne površine sadovnjakov

Tabela 20

	Jabla- ne ha	Hruš- ke ha	Bresk- ve ha	Češplje, slive ha	Mare- lice ha	Češ- nje ha	Višnje ha	Orehi ha	Oljke ha	Skup.površ. plantaž ha	Skupna po- vrš.sadovnj. ha
SR Slovenija	2.935 7,26	518 1,28	768 1,90	33 0,08	6 0,01	10 0,02	23 0,06	2 -	10 0,02	4.305 10,63	40.441
Ajdovščina	1 0,62		8 4,94		1 0,62					10 6,18	162
Brežice	12 2,28	12 2,28	24 4,56							48 3,12	526
Domžale	14 2,75									14 2,75	509
Gornja Radgona	151 12,83	4 0,34								155 13,17	1.177
Grosuplje	73 17,80	5 1,22		1 0,24			1 0,24			80 19,50	410
Hrastnik	25 25,51									25 25,51	98
Idrija	4 5,06									4 5,06	79
Ilirska Bistrica	60 22,56									60 22,56	266
Izola		2 2,44	50 60,98							52 63,42	82
Kamnik	29 7,86	2 0,54								31 0,40	369
Koper		22 4,23	91 17,50				9 1,73		10 1,92	122 23,46	520
Kranj	17 1,52	8 0,71		4 0,36						29 2,59	1.121

Občina	Jabla- ne ha %	Hruš- ke ha %	Bresk- ve ha %	Češplje, slive ha %	Mare- lice ha %	Češ- nje ha %	Viš- nje ha %	Orehi ha %	Oljke ha %	Skupna površ. plantaž ha	Skupna površ. sadovnj. ha
Krško	82 11,08	114 15,41	41 5,54	1 0,14						238 32,17	740
Lenart	301 13,17	40 1,75		10 0,44						351 15,36	2.285
Lendava	8 1,48	3 0,56				1 0,19				12 2,23	540
Litija	80 40,82	5 2,55		5 2,55						90 45,92	196
Ljubljana-Bežig.	1 1,19									1 1,19	84
Ljublj.-Moste-P.	49 19,52	12 4,78								61 24,80	251
Ljub.-Vič-Rudnik	34 5,30	8 1,25								42 6,55	641
Ljutomer	62 5,30		1 0,09							63 5,39	1.169
Maribor	776 9,91	122 1,56	32 0,41	7 0,09		3 0,04				940 12,01	7.828
Mozirje	1 0,20									1 0,20	509
Murska Sobota	27 1,22		5 0,23							32 1,45	2.219
Nova Gorica	6 0,67	108 12,08	393 43,96	1 0,11	3 0,34	7 0,78				518 57,94	894
Novo mesto	18 2,03	3 0,34								21 2,37	887
Ormož	185 15,57	10 0,84	8 0,67				2 0,17	2 0,17		207 17,42	1.188
Piran			68 22,52							68 22,52	302

Občina	Jabla- ne ha %	Hruš- ke ha %	Bresk- ve ha %	Cešplje, slive ha %	Mare- lice ha %	Ceš- nje ha %	Višnje ha %	Orehi ha %	Oljke ha %	Skupna površ. plantaž ha %	Skupna površ. sedovnj. ha
Ptuj	149 8,46	7 0,40	24 1,36		1 0,06		9 0,51			190 10,79	1,761
Radovljica	49 15,81									49 15,81	310
Ravne na Koroškem	15 6,12			2 0,82						17 6,94	245
Sevnica	119 25,27									119 25,27	471
Sežana			20 13,79							20 13,79	145
Slov. Bistrica	36 1,99	16 0,88	1 0,06	2 0,12						55 3,04	1.813
Slov. Konjice	113 26,78	2 0,71	2 0,47							118 27,96	422
Sentjur pri Celju	98 22,74									98 22,74	431
Šmarje pri Jelšah	119 10,11	4 0,34					2 0,17			125 10,62	1.177
Trebnje	4 0,80									4 0,80	499
Velenje	27 3,02									27 3,02	894
Zagorje	69 21,97	6 1,91								75 23,88	314
Žalec	121 10,36	2 0,17								123 10,53	1.168

Sadne plantaže (vsa površina) v odnosu do skupne površine plantaž v SR Sloveniji v letu 1973

Tabela 21

Občina	Jablane	Hruške	Breskve	Češplje slive	Mare- lice	Češ- nje	Višnje	Orehi	Oljke
	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Slovenija	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Novščina	0,03		1,04		16,67				
Žice	0,41	2,32	3,13						
Šale	0,48								
Radgona	5,14	0,77							
Češplje	2,49	0,97		3,03			4,35		
Častnik	0,85								
Črja	0,14								
Črška Bistrica	2,04								
Črčala		0,39	6,51						
Črčnik	0,99	0,39							
Črčmer		4,25	11,85				39,12		100,00
Črčanj	0,58	1,54		12,13					
Črčko	2,79	22,00	5,34	3,03					
Črčart	10,26	7,72		30,30					
Črčava	0,27	0,58			16,67				
Črčija	2,73	0,97		15,15					
Črčljana-Bež.	0,03								
Črčl.-Moste-P.	1,67	2,32							
Črčl.-Vič-Rudn.	1,16	1,54							
Črčtomer	2,11		0,13						
Črčtibor	26,45	23,54	4,17	21,21		30,30			
Črčtirje	0,03								
Črčska Sobota	0,92		0,65						
Črčva Gorica	0,20	20,85	51,17	3,03	50,00	70,00			
Črčvo mesto	0,61	0,58							
Črčvož	6,30	1,93	1,04				8,70	100,00	
Črčvan			8,85						
Črčv	5,08	1,35	3,13		16,66		39,13		
Črčvovljica	1,67								
Črčvne	0,51			6,06					
Črčvnica	4,05								
Črčvana			2,60						
Črčv. Bistrica	1,23	3,09	0,13	6,06					
Črčv. Konjice	3,86	0,58	0,26						
Črčvtjur p. Celju	3,34								
Črčvtirje p. Jelšah	4,05	0,77					8,70		
Črčvbnje	0,14								
Črčvenje	0,92								
Črčvgorje	2,35	1,16							
Črčvec	4,12	0,39							

Razmerje med številom sadnih dreves na plantažah in
vsemi sadnimi drevesi v letu 1973

Tabela 22

Mesta	Jablane		Hruške		Breskve		Češplje, slive		Mare- lice		Češnje		Višnje		Ore- hi		Oljke	
	Število	Štev.	Štev.	Štev.	Štev.	Štev.	Štev.	Štev.	Štev.	Štev.	Štev.	Štev.	Št.	Štev.	Št.	Štev.	Št.	Štev.
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Slovenija	997.523	432.015	379.661	8.087	1.360	1.049	10.638	130	1.860	23,33	32,67	63,96	0,71	2,89	0,30	26,46	0,04	2,95
ovščina	184		3.140					150		0,95		2,28		3,39				
Ljice	1.250	14.685	10.200							2,77	58,59	61,08						
Male	4.000									6,40								
adgona	24.560	1.146								22,57	10,17							
suplje	20.136	1.393						92		36,69	10,36							298
stnik	5.400							0,55		25,86					79,89			
ija	400									1,13								
r. Bistrica	13.800									14,10								
la		3.610	20.000								70,65	57,14						
nik	9.010	700								19,60	5,04							
er		31.900	50.350								63,73	89,67			3.740		1.860	6,24
															100,00			
nj	3.122	2.906						700		3,96	11,21							8,12
ko	42.950	89.700	29.150					480		49,32	88,93	87,72						1,73
art	40.460	26.343								21,89	73,09							2.822
																		8,19
dava	2.200	1.200								5,06	7,64							400
															14,04			
ija	18.592	1.024						1.857		11,77	2,11							24,00
bljana-Bež.	151									0,90								
bl.-Moste-P.	11.195	5.126								30,51	23,06							
b.-Vič-Rud.	6.610	1.450								14,20	7,09							

Občina	Jablane število %	Hruške štev. %	Breskve štev. %	Cešplje slive štev. %	Mare- lice štev. %	Češnje štev. %	Višnje štev. %	Ore- hi št. %	Oljke štev. %
Domar	15.000 27,01		340 18,08						
Dravograd	299.432 50,68	70.400 58,14	10.440 39,15	1.090 1,24		256 1,62			
Erjavec	200 0,53								
Radovljica	9.270 5,64		2.623 29,39						
Trzin	1.400 1,77	142.395 75,27	184.336 74,94	590 10,59	490 5,13	838 1,27			
Šentluka	7.520 11,06	3.310 12,76							
Šentur	136.670 56,84	6.640 25,60	4.770 72,60				1.820 73,09	130 3,23	
Šentvid			40.700 77,22						
Škocjan	20.595 10,71	6.524 20,52	14.800 67,21		320 11,55		3.880 72,52		
Škofja Loka	14.900 18,60								
Šmarje pri Jelšah	1.450 5,82			150 2,34					
Št. Ana	40.515 16,30								
Št. Martin			8.000 69,57						
Št. Peter	49.566 34,55	15.182 49,81	500 19,75	300 0,92					
Št. Trojica	61.920 85,28	615 4,93	312 19,00						
Št. Urban	28.250 29,42								
Št. Vid	39.000 24,27	1.000 6,99					900 50,62		
Št. Vojk	300 1,26								
Št. Vrh	10.800 25,70								
Št. Vrh pri Ljubljani	20.500 45,15	3.350 27,31							
Št. Vrh pri Tolminu	42.215 37,84	1.416 9,91							

Sadne plantaže (vsa površina) in njih lastništvo
v letu 1973

Tabela 23

Vrsta plantaže	Skupaj ha	Družbeni sektor		Zasebni sektor	
		ha	%	ha	%
Jablane	2.935	2.683	91,41	252	8,59
Hruške	518	458	88,42	60	11,58
Breskve	768	448	58,33	320	41,67
Češplje	33	25	75,76	8	24,24
Marelice	6	4	66,67	2	33,33
Češnje	10	10	100,00	-	-
Višnje	23	23	100,00	-	-
Orehi	2	2	100,00	-	-
Oljke	10	10	100,00	-	-
Skupaj SR Slovenija	4.305	3.663	85,09	642	14,91

Število sadnih dreves na plantažah in njih lastništvo
v letu 1973

Tabela 24

Vrsta plantaže	Število dreves	Družbeni sektor		Zasebni sektor	
		Število	%	Število	%
Jablane	997.523	854.504	85,66	143.019	14,34
Hruške	432.015	397.369	91,98	34.646	8,02
Breskve	379.661	204.051	53,74	175.610	46,26
Češplje	8.087	6.387	78,98	1.700	21,02
Marelice	1.360	810	59,56	550	40,44
Češnje	1.049	1.049	100,00	-	-
Višnje	10.638	10.638	100,00	-	-
Orehi	130	130	100,00	-	-
Oljke	1.860	1.860	100,00	-	-
Skupaj SR Slovenija	1.832.323	1.476.798	80,60	355.525	19,40

Delež rodnih dreves po sadnih vrstah na
plantažah v letu 1973

Tabela 25

Sadna vrsta	Skupaj %	Družbeni sektor %	Zasebni sektor %
Jablane	80,37	79,02	88,45
Hruške	85,06	86,31	70,70
Breskve	83,03	82,99	83,09
Češplje	92,21	90,76	97,65
Marellice	96,32	100,00	90,91
Češnje	96,85	96,85	-
Višnje	23,03	23,03	-
Orehi	0,00	0,00	-
Oljke	100,00	100,00	-
Sadne vrste v SR Sloveniji skupaj	81,65	81,06	84,12

Delež rodnih dreves po sadnih vrstah v letu 1973

Tabela 26

Sadna vrsta	Skupaj %	Družbeni sektor %	Zasebni sektor %
Jablane	84,49	79,92	85,64
Hruške	84,93	85,99	84,47
Breskve	83,98	79,91	86,28
Češplje	87,06	91,87	97,01
Marellice	85,86	89,59	85,79
Češnje	87,12	93,08	87,10
Višnje	62,80	3,67	84,49
Orehi	61,41	31,33	61,51
Mandeljni	91,82	-	91,82
Kaki	92,57	100,00	92,57
Limone	94,74	-	94,74
Smokve	97,50	100,00	97,50
Oljke	93,98	100,00	93,79
Sadne vrste v SR Sloveniji skupaj	84,09	81,08	84,76

V. GEOGRAFSKA REGIONALIZACIJA SADJARSTVA

Za razliko od vinogradništva je sadjarstvo prostorsko neprimerno bolj razširjeno. Dejansko je sadjarstvo res najpomembnejše v področjih, ki so hkrati najugodnejša za vinogradništvo, vendar je gojenje sadja pomembna kmetijska panoga tudi v predalpskem svetu, kjer pa ugodne klimatske razmere za vinogradništvo že ugasnejo. Sadjarstvo se uveljavlja tudi še v alpskih kotlinah in dolinah in na njihovem obrobju, posebno na Gorenjskem, odpornejše sadne vrste pa segajo neprimerno višje kot vinska trta. Če smo torej pri obravnavi vinogradništva ločevali vinorodne pokrajine (846.000 ha ali 41 % površine Slovenije) od nevinorodnih alpskih in kraških, je mogoče pri regionalizaciji sadjarskih regij Slovenije izdvojiti le področja z močno poudarjeno vlogo te panoge in tista, kjer je sadjarstvo manj ali le malo pomembno, čeprav so nekateri izrazite alpski in kraški predeli tudi popolnoma brez njega.

Podobno kot pri vinogradniški regionalizaciji Slovenije sem tudi pri obravnavi sadjarstva zadel na nujnost geografske omejitve in sistematske opredelitve posameznih pokrajin. Za izhodišče mi služijo Ilešičeva pokrajinsko-fiziognomska rajonizacija Slovenije (29, str. 91,92), shema vinogradniških regij (2, str. 148-151) in splošna sadjarska rajonizacija Slovenije (25, str. 60,61). Dileme, ki se pojavljajo pri opredeljevanju regij, nastajajo največ zaradi pomanjkanja podrobnejših preučitev ekoloških razmer, predvsem mikrokline in prsti. Ob paleti mikroekoloških odtenkov, značilnih za slovenski prostor, bi bile te toliko najnejše. Z njimi bi lahko sadjarske regije teoretično globlje zasnovali in se, posebno pri opredeljevanju submezo- in mikroregij, izognili pogostim subjektivnim presojam.

Poudariti pa je treba, da ob naravnih elementih, ki pogojujejo značaj sadjarstva, ni nič manj pomemben kompleks družbeno-ekonomskih dejavnikov. Regionalne razlike v sadjarstvu, npr.

velikost sadjarske posesti, kvaliteto nasadov, tržno usmerjenost ipd., je največkrat mogoče razložiti le s pomočjo njih. Zelo redko pa odloča pri tem le en dejavnik, navadno se učinki številnih dejavnikov tesno prepletajo in jih ni vedno lahko analizirati. Pri tem se ekološki elementi neločljivo zlivajo z dejavniki družbenega izvora.

V Sloveniji ločimo 5 makroregij, ki se dele na mezo-, submezo- in mikroregije (karta IV). Makroregije zajemajo značilna geografska področja subpanonskega, predalpskega, alpskega, dinarskega in primorskega sveta. Mezoregije združujejo pokrajine s klimatskimi, reliefnimi in petrografsko-pedološkimi oznakami, ki bodisi v odtenkih ali tudi močnejše odstopajo od splošnih značilnosti makroregije. Razlike se lahko pojavljajo tudi pri eni sami značilnosti. Mezoregionalnega značaja so odstopanja v ekoloških razmerah med subpanonskimi pokrajinami Pomurja, Podravja in Posavja, dalje med subpanonsko-subdinarskim Posavjem in tipičnim kraškim svetom, v predalpskem svetu med Pohorskim Podravjem, robnim in notranjim predalpskim Posavjem in Posočjem, v alpskem svetu med vzhodnimi in zahodnimi alpskimi pokrajinami ter v primorskem svetu med pravimi primorskimi pokrajinami in prehodom v notranjost.

Submezoregije sestavlja navadno več manjših pokrajin (mikroregij), ki se po ekoloških značilnostih v podrobnem razlikujejo, a imajo vendarle marsikaj skupnega. Mikroregije so najmanjše regionalne enote, zasnovane na razlikah v mikroekoloških razmerah. Te se lahko že na manjše razdalje spremene. Mikroregije lahko po potrebi delimo naprej na submikroregije.

Regionalizacija Slovenije, ki je pregledno prikazana v nadaljevanju teksta, pa je med drugim velikega praktičnega pomena, saj služi kot osnova za statistično interpretacijo. Ob upravno-administrativni delitvi Slovenije na občine, ki je za prikaz mnogih geografskih struktur še vedno nepogodljiva, nam delitev na geografske regije odpira nove možnosti odkrivanja geografskih zakonitosti.

Makro- in mezoregije

- I. Makroregija subpanonskega Pomurja, Podravja in Posavja (1. - 34)
- A: Mezoregija vzhodnega subpanonskega Podravja in Pomurja (1. - 23)
 - B: Mezoregija zahodnega subpanonskega Podravja (24. - 28)
 - C: Mezoregija subpanonskega Posavja (29. - 34)
- II. Subpanonsko-subdinarska in dinarska makroregija (35. - 41)
- A: Mezoregija subpanonsko-subdinarskega Posavja (35. - 38)
 - B: Mezoregija Nizkega dolenskega krasa (39. - 40)
 - C: Mezoregija Visokega krasa (41)
- III. Predalpska makroregija (42. - 63)
- A: Mezoregija Pohorskega Podravja (42. - 44)
 - B: Mezoregija robnega predalpskega Posavja (45. - 49)
 - C: Mezoregija notranjega predalpskega Posavja (50. - 61)
 - a: Posočka predalpska mezoregija (62. - 63)
- IV. Alpska makroregija (64. - 66)
- A: Mezoregija vzhodnih alpskih pokrajin (64)
 - B: Mezoregija zahodnih alpskih pokrajin (65. - 66)
- V. Primorska makroregija (67. - 77)
- A: Prava primorska (submediteranska) mezoregija (67.- 74)
 - B: Submediteransko-subdinarska mezoregija (75.- 76)
 - C: Submediteransko-subalpska mezoregija (77)

Submezo- in mikroregije

1. Zahodno Goričko
2. Severovzhodno Goričko
3. Srednje Goričko
4. Jugovzhodno Goričko

1.-4. GORIČKO

5. LENDAVSKE GORICE

6. Ravensko
7. Dolinsko
8. Apaške polje
9. Mursko polje

6.-9. MURSKA RAVAN

10. Svečinske gorice
11. Jareninske gorice
12. Mariborske gorice

10.-12. Zahodne Slovenske gorice

13. Radgonske gorice
14. Cmureško-negovske gorice
15. Gorice okrog Cerkevneja in Juršinec
16. Ptujске gorice

13.-16. Srednje Slovenske gorice

17. Zahodne Ljutomersko-ormoške gorice
18. Vzhodne Ljutomersko-ormoške gorice
- 17.-18. Vzhodne Slovenske ali Ljutomersko-ormoške gorice

10.-18. SLOVENSKE GORICE

19. Zgornje Dravsko polje
20. Spodnje Dravsko ali Ptujsko polje
21. Središko polje

19.-21. DRAVSKA RAVAN

22. Zgornje Haloze
23. Spodnje ali Vinorodne Haloze

- 22.-23. HALOZE
24. Slovenskokonjiške gorice
25. Poljčansko-savinske gorice
- 26.-25. DRAVINJSKE GORICE
26. Pekrske gorice
27. Framsko-slovenskobistriške gorice
- 26.-27. PODPOHORSKE GORICE
28. KOZJAK
29. Rogaško podolje ali Zgornje Sotelsko
30. Kozjansko
- 29.-30. SOTELSKO
31. BIZELJSKO-SREMIČKE GORICE
32. Raduljske ali Šmarješke gorice
33. Krške gorice
- 32.-33. RADULJSKO-KRŠKO HRIBOVJE (GORICE)
34. KOSTANJEVIŠKO PODGORJE
35. Severno obrobje Novomeške kotline
36. Ljubensko Podgorje
- 35.-36. NOVOMEŠKA KOTLINA
37. Črnomaljsko-metliške gorice
38. Dragatuške-viničke gorice
- 37.-38. BELA KRAJINA
39. Grosupeljsko-šentviška pokrajina
40. Suha Krajina
- 39.-40. NIZKI DOLENJSKI KRAS
41. VISOKI KRAS
42. Košenjak in Remšnik
43. Pohorje
44. Mežiška in Mislinjska dolina
- 42.-44. POHORSKO PODRAVJE
45. Dobrnsko ^{do} polje in svet ob Hudinji
46. Voglajnsko
- 45.-46. HUDINJSKO-VOGLAJNSKA POKRAJINA

- 47. VZHODNO POSAVSKO HRIBOVJE
- 48. Mirnske ali Mokronoško-čateške gorice
- 49. Senovske gorice
- 48.-49. NIZKO POSAVSKO HRIBOVJE (GORICE)
- 50. Mozirsko
- 51. Velenjska kotlina
- 52. Ponikevska planota in svet ob Ložnici
- 53. Vransko-libojsko hribovje
- 50.-53. SREDNJE SAVINJSKO
- 54. Tuhinjsko-moravško hribovje
- 55. Litijsko hribovje
- 56. Kumsko-trboveljsko hribovje
- 54.-56. ZAHODNO POSAVSKO HRIBOVJE
- 57. Kranjsko-sorško polje
- 58. Kamniško-bistriška ravan
- 59. Ljubljanske polje
- 60. Ljubljansko barje
- 57.-60. LJUBLJANSKA KOTLINA
- 61. ŠKOFJELOŠKO-POLHCGRAJSKO HRIBOVJE
- 62. CERKLJANSKO-IDRIJSKO HRIBOVJE
- 63. TOMINSKO HRIBOVJE Z DOLINO SREDNJE SOČE
- 64. Vzhodne alpeke pokrajine
- 65. Zahodne alpeke pokrajine
- 66. Gorenjske dobrave in ravnine
- 64.-66. ALPEKE POKRAJINE
- 67. GORIŠKA BRDA
- 68. Spodnje Vipavsko
- 69. Srednje Vipavsko
- 70. Vipavska Brda z Zgornjim Vipavskim
- 68.-70. VIPAVSKO
- 71. Komensko Kras
- 72. Sežanski Kras
- 71.-72. KRAS
- 73. Spodnji Šavrini
- 74. Zgornji Šavrini
- 73.-74. ŠAVRINSKA BRDA
- 75. HRPELJSKO-PODGORSKI KRAS
- 76. BRKINI Z VREMSKO DOLINO IN ILIRSKOBISTRIŠKIM PODGORJEM
- 77. KANALSKO +

VI. SPREMINJANJE SADJARSKIH POVRŠIN V OBDOBJIH 1896-1955 IN 1955-1972 IN NJEGOV VPLIV NA PROSTORSKO PREEOBRAZBO SADJARSKE POKRAJINE V SLOVENIJI

Transformacija sadjarske pokrajine v Sloveniji, pogojena s spreminjanjem sadjarskih površin, bodi njihovim umikom ali povečanjem, je značilen pojav našega agrarnega prostora v zadnjih sedemdesetih letih. Tesno je povezana s spreminjanjem vloge drugih agrarnih panog, še posebej vinogradništva (2), saj se obe kmetijski veji posebno v najznačilnejših sadjarskih področjih močno prepletata. Preučitev kompleksne preobrazbe agrarnega prostora pa vendarle ni mogoča brez pritegnitve ostalih zemljiških kategorij - njivskih, travniških, gozdnih in urbaniziranih površin. Medvedova študija o spreminjanju izrabe zemljišča v Sloveniji (30, str. 3-30; 31) nam zato lahko služi kot koristna orientacija.

Osnovno iz vrednotenje sprememb v zadnjih sedemdesetih letih so mi omogočili podatki katastra (3-9), pri čemer sem analiziral sadjarske površine v letih 1896, 1955 in 1972. Iz obilnega statističnega materiala, ki ga nujno priključimo obdelava po katastrskih občinah, sta s sumiranjem podatkov po regijah nastali tabeli 26 in 27. Iz njiju lahko razberemo delež sadovnjakov in intenzivnost spreminjanja sadjarskih površin po regijah različnega obsega, od mikro- preko submezo- in mezo-regij do makroregij. Podatki za 77 regij so hkrati kartografsko prikazani na karti VII. Da bi se izognili generalizaciji, sta osnovni karti dinamike spreminjanja sadjarskih površin, prva za obdobje 1896-1955 (karta V) in druga za obdobje 1955 (karta VI), izdelani na osnovi podatkov po katastrskih občinah. Po enakem načelu je izdelan tudi prikaz deleža sadovnjakov v letu 1972 (karta I).

Pri ovrednotenju podatkov katastra je treba računati na precejšnja odstopanja od dejanskega stanja, ker zavodi za izmero zemljišč niso uspeli registrirati vseh zemljiških sprememb,

različni pa so bili tudi kriteriji popisov. Za primer naj navedem površino sadovnjakov SR Slovenije leta 1954 (30, str.16), ki je bila za 14.218 ha nižja od vrednosti v naslednjem letu.

1. Transformacija sadjarskega prostora v obdobju 1896-1955

Druga polovica 19. stoletja je obdobje močnega razmaha sadjarstva, saj nam izpričuje franciscejski kataster iz leta 1825 še zelo skromne površine te kulturne kategorije. V ljutomersko-ormoških goricah s Spodnje Ščavniško doline in Ormoškim Obdravjem je bilo v letu 1824 le 97 ha sadovnjakov ali komaj 0,3 % površine (32, str.124), v Vinorodnih Halozah 96 ha ali 0,7 % površine (33, str.104) in na območju občine Lenart 474 ha ali 2,3 % površine (34, str.260). Z velike krize vinogradništva na prehodu v 20. stoletje, so površine s sadnim drevjem prav gotovo posebno hitro naraščale, ker so številne po filokseri uničene vinograde spremenili v sadovnjake. Takšen razvoj je posebno značilen za tiste vinogradniške pokrajine v Sloveniji, kjer ekološki pogoji za uspevanje vinske trte na ameriški podlagi niso bili najugodnejši. To so v prvi vrsti predalpske in submediteranske-subdinarske pokrajine. Da so umik vinogradništva ponekod močno pospeševali socialni razlogi, npr. na Goričkem, je znano (1, str.155, 184).

Avstrijska kmetijska statistike iz leta 1896 izkazuje v mejah današnje SR Slovenije, vendar brez Prekmurja, 21.830 ha sadovnjakov, kar pomeni 1,13 % skupne površine. Do leta 1955 se je njihova površina povečala na 27.979 ha ali ^{za} 28,1 % oz. ^{na} 1,38% skupne površine. Za razliko od današnje razporeditve sadjarskih površin opazamo, da je koncentracija le-teh v subpanonskem Pomurju, Podravju in Posavju nekoliko manj izrazita, saj je bilo v tej makroregiji leta 1896 9.295 ha ali 42 % vseh sadjarskih površin v Sloveniji, leta 1972 pa je nanjo odpadlo 23.192 ha ali 53 %. Tudi če pri tem upoštevamo manjkajoče podatke za Prekmurje, se slika veliko ne spremeni.

V značaju in dinamiki spreminjanja sadjarskih površin se javljajo med posameznimi regijami precejšnje razlike. V makroregiji subpanonskega Pomurja, Podravja in Posavja so se površine v obdobju 1896-1955 povečale za 66 %^x, v predalpski makroregiji za 30,7 %, medtem ko kažeta subpanonsko-subdinarska oz. dinarska in alpska makroregija precej manjšo rast (za 17,2 % oz. 13 %). Izjemo predstavlja primorska makroregija, kjer so sadjarske površine krepko nazadovale in to od 3.721 ha na 1.587 ha ali za 57,3 %. Umik povezujejo z uničenjem oljčnih nasadov, ki jih je prizadela huda zima leta 1929, in urejanjem teras za pridobivanje zgodnjih vrtnin (19, str. 26, 28; 33). V Šavrinskih Brdih so se sadovnjaki umaknili celo za 72,1 %, manjši umik pa opazamo tudi v Goriških Brdih (za 6,8 %), kjer so hude zime doprinesle, da sta oljka in mandelj izginila (36, str. 66). Zelo močan relativni umik sadovnjakov beleži tudi Hrpeljsko-podgorski Kras.

Pri vrednotenju podatkov je opozoriti, da poprečki za večje regije dinamiko spreminjanja površin precej zabrišejo, saj so površine sadovnjakov porasle ponekod tudi za 100 % ali več. Navedem naj samo nekatere slovensko-goriške sadjarske pokrajine: Svečinske gorice za 45 %, Mariborske gorice za 39 %, Radgonske gorice za 35 %, Cmureško-negovske gorice za 54 %, Ptujске gorice za 70 %, Vzhodne Ljutomersko-ormoške gorice za 57 %. Slovenske gorice kot celota kažejo porast sadovnjakov za 42,7%, Haloze za 178,3 %, njihov vinorodni del pa celo za 215 % !

Pozornost vzbuja tudi dejstvo, da so se v tem obdobju močno povečale sadjarske površine na velikih ravninah in v kotlinah, tako na Dravski ravnini za 122,6 %, Ljubljanskem polju za 73,4 % in Ljubljanskem barju za 104,2 %. Močno pa so se povečale površine sadovnjakov tudi v višjem predalpskem svetu, npr. v Pohorskem Podravju za 38 %, na samem Pohorju za 50 %, v Vzhodnem Posavskem hribovju za 52,7 %, v Zahodnem Posavskem hribovju za 23 %, na Visokem Krasu za 25,5 % in celo v alpskih pokrajinah za 13 %.

^x V resnici je porast površin zaradi manjkajočih vrednosti za Prekmurje nekaj manjši.

Dinamika spreminjanja sadjarskih površin je dobro razvidna iz karte V, ki uvršča katastrske občine v 5 kategorij povečanja površin, 3 kategorije nazadovanja in kategorijo stagnacija. Značilnosti, navedene po posameznih regijah, prihajajo na karti prav lepo do izraza. Že na prvi pogled je razvidno močno naraščanje površin v subpanonski in predalpski Sloveniji, pri čemer so zelo pogoste vrednosti od 100 do 500 % in celo preko 500 %. Močno izstopajo s svojim zmanjšanjem površin Šavrinska Brda. Karta nas hkrati seznanja z velikimi razlikami v dinamiki spreminjanja sadjarskih površin med posameznimi katastrskimi občinami ali manjšimi okoliši, s čimer dopolnjuje regionalne statistične poprečke. Vzroki teh razlik so mnogokrat lokalnega značaja in jih je mogoče opredeliti le s podrobno analizo tamkajšnjih razmer. Odstopanja od splošnih vzrokov za spreminjanje sadjarskih površin se zato možna.

2. Transformacija sadjarskega prostora v obdobju 1955-1972

Drugo obdobje v naši obdelavi sadjarske statistike se v mnogem razlikuje od prvega. Med bistvene razlike sodi vsekakor mnogo večja dinamika naraščanja sadjarskih površin in drugačna regionalna razporejenost povečanih površin. Če upoštevamo, da se se v starejšem, skoraj 60-letnem obdobju sadjarske površine povečale za 28,1 %^x, potem je porast za 56,1 % v obdobju 1955-1972, torej v bori 17 letih, neprimerno večji. Indeks rasti se je dvignil od 100 v letu 1896 na 128 v letu 1955 in 200 v letu 1972. Površina sadovnjakov se je v obdobju 1955-1972 povečala za preko 15.000 ha, njihov relativni delež pa je porastel od 1,38 % na 2,16 % skupne površine.

Med makroregijami je imela največji relativni prirastek sadjarskih površin primorska makroregija (za 133,5 %), torej regija, kjer so v starejšem obdobju sadovnjaki nazadovali.

^x Glej pripombo na strani 75 !

Njihove površine so se med leti 1955-1972 povečale za 2.119 ha. Predalpska makroregija kaže porast za okoli 4.467 ha ali 67,1 %, medtem ko je makroregija subpanonskega Pomurja, Podravja in Posavja, ki je beležila v starejšem obdobju največji porast, s 7.773 ha ali 50,4 % šele na tretjem mestu. V njenem obsegu so se sadjarske površine najbolj povečale v mezoregiji zahodnega subpanonskega Podravja (za 101,4 %). Alpska makroregija beleži porast za 40 %, vendar absolutno komaj za 454 ha, medtem ko je na zadnjem mestu subpanonsko-subdinarska in dinarska makroregija s 27,7 % oz. 884 ha.

Osvetlimo še nekoliko spremembe po področjih. Omenili smo že močno povečanje sadjarskih površin v primerski makroregiji. V Goriških Brdih so se npr. le-te povečale za sedemkrat, na Vipavskem za 3,5-krat, na Krasu in v Šavrinskih Brdih pa zelo malo. V predalpski makroregiji izstopajo Hudinjsko-voglajnska pokrajina s povečanjem za 2,2-krat, Nizko Posavsko hribovje in Srednje Savinjsko hribovje za 1,5-krat, Vzhodno Posavsko hribovje za 1-krat, drugod pa je rast znatno manjša.

V makroregiji subpanonskega Pomurja, Podravja in Posavja lahko štejemo k pokrajinam z izdatnim povečanjem sadjarskih površin Goričko (povečanje za 1,1-krat), Dravinjske gorice (za 1,6-krat), Sotelsko (za 1-krat) in Bizeljsko-sremičke gorice (za 2,3-krat). Nekatero znane sadjarske pokrajine beležijo manjšo rast, npr. Slovenske gorice za 37,6 %, Haloze za 51,7 % in Podpohorske gorice za 58,4 %. V Lendavskih goricah so sadovnjaki celo nazadovali, a tudi v nekaterih predelih Slovenskih goric, npr. v Srednjih Slovenskih goricah, so se površine le malo povečale. Za Dravsko ravan, ki je kazala v starejšem obdobju močno povečanje sadovnjakov, je v letih 1955-1972 značilna stagnacija površin. Mrzlim zimam se točrade pridružijo pozebe, ki so eden vzrokov, da je sadovnjakov malo in da so slabi (37, str. 29e). Slabšim ekološkim razmeram bi zato lahko pripisali tudi pomanjkanje novih nasadov.

Na Ptujskem polju so sadovnjaki celo nazadovali in to za 34,3 %.

V alpskem in kraškem svetu pogoji za širjenje sadjarstva niso bili posebno ugodni. Na Gorenjskih dobrih ravlinah in ravninah pa so površine sadovnjakov vendarle porasle za 45,2 % in na Nizkem Dolenjskem Krasu za 79,4 %, medtem ko beležijo druge pokrajine znatno manjši porast, npr. Novomeška kotlina za 17,8 % in Bela Krajina za 23,4 %.

Razvojne značilnosti sadjarstva na osnovi dinamike spreminjanja sadjarskih površin v obdobju 1955-1972 so razvidne s karte VI. Izdelana je po enaki metodologiji kot karta V, zato je mogoča njuna neposredna primerjava. Pokaže nam izredno relativno rast sadjarskih površin v primorskem svetu, kjer so v starejšem obdobju površine nazadovale, in močno rast v predalpskem ter deloma še v subpanonskem svetu. Dobro izstopajo na njej predeli šibke rasti, npr. že omenjene Srednje Slovenske gorice, Kras, Šavrinska Brda in nasploh alpski ter kraški svet.

Poudariti moramo, da je k porastu sadjarskih površin v obdobju 1955-1972 bistveno pripomogla plantažna obnova v družbenem sektorju, čeprav so mnogokje obnavljali tudi zasebniki. Od sadnih plantaž odpade npr. na družbeni sektor v občini Lenart, ki ima med občinami najvišji relativni delež sadovnjakov, kar 77,7 % (34, str.263). Na povečanje sadjarskih površin je kot v starejšem obdobju močno vplival umik vinogradništva, saj je nadomeščanje vinogradov s sadovnjaki pomenilo v preteklosti posrečen izhod iz vinogradniške krize. Navedem naj značilen primer občine Lenart, kjer se je v letih 1900-1970 površina vinogradov zmanjšala za 912 ha, površina sadovnjakov pa povečala za 1.260 ha. V letu 1900 so vinogradi še vedno zavzemali za četrtino večje površine od sadovnjakov, leta 1954 je obseg sadovnjakov za več kot dvakrat presegal obseg vinogradov, končni učinek tega divergentnega razvoja pa je, da zavzemajo sadovnjaki danes že sedemkrat večje površine kot vinogradi (34, str.261).

Površine sadovnjakov in njihovo spreminjanje v obdobjih
1896-1955 in 1955-1972 po makro- in mezoregijah

Tabela 27

MAKROREGIJA Mezoregija	Leto	Skupna površina ha	Površina sadov- njakov ha	%	Napre- danje %	Nazado- vanje %	Indeks
1	2	3	4	5	6	7	8
MAKROREGIJA SUBPANONSKEGA PREKMURJA, PO- SLOVNIJA IN PO- SLOVNIJA (1-34)	1896	397887,73 ^x	9295,54 ^x	2,34			100,00
	1955		15419,13	3,13	65,87		165,87
	1972	493309,79	23192,00	4,70	50,41		249,49
I. MEZOREGIJA Slovenskega sub- panonskega Po- slovnja in Po- slovnja (1-23)	1896	202044,18 ^x	6853,16 ^x	3,39			100,00
	1955		11953,68	4,02	74,42		174,42
	1972	297466,24	16590,30	5,51	38,86		242,21
Mezoregija Slovenskega sub- panonskega Po- slovnja (24-28)	1896		1248,38	1,79			100,00
	1955		1968,19	2,83	57,66		157,66
	1972	69627,44	3864,85	5,55	101,45		309,59
Mezoregija Subpanonskega poslovnja (29-34)	1896		1194,00	0,95			100,00
	1955		1497,26	1,19	25,40		125,40
	1972	126216,11	2727,85	2,16	82,19		228,46
II. SUBPANONSKO- SLOVNIJSKA IN SLOVNIJSKA MAKRO- REGIJA (35-41)	1896		2720,94	0,55			100,00
	1955		3188,34	0,65	17,18		117,18
	1972	491181,01	4072,04	0,83	27,72		148,66
Mezoregija Subpanonsko- slovnjskega poslovnja (35-38)	1896		891,18	0,98			100,00
	1955		985,12	1,09	10,54		110,54
	1972	90673,68	1190,62	1,31	20,86		133,60
Mezoregija Slovnjskega do- lnjskega Kra- ja (39-40)	1896		414,06	0,54			100,00
	1955		426,58	0,56	3,02		103,02
	1972	76252,02	765,04	1,00	79,34		184,77
Mezoregija Slovnjskega Kra- ja (41)	1896		1415,70	0,40			100,00
	1955		1776,64	0,50	25,50		125,50
	1972	324255,31	2071,38	0,60	16,59		146,31
III. PREDALP- SKA MAKRORE- GIIJA (42-63)	1896		5089,88	0,83			100,00
	1955		6651,25	1,08	30,68		130,68
	1972	606081,40	11118,30	1,80	67,16		218,44

^x brez Prekmurja (1-7)

1	2	3	4	5	6	7	8
Mezoregija Primorskega okrajja (2-44)	1896 1955 1972		747,77 1030,19 1586,22	0,77 1,07 1,64			100,00 177,77 212,13
Mezoregija Korškega pred- alpskega Po- okrajja (45-49)	1896 1955 1972		547,11 747,50 2011,53	0,51 0,69 1,87		36,63 169,10	100,00 136,63 367,66
Mezoregija Kranjskega podalpskega okrajja (50-61)	1896 1955 1972		3619,38 4707,43 73,62,15	1,10 1,43 2,24		56,36	100,00 130,66 203,41
Mezoregija Posoška podalpska okrajja (2-63)	1896 1955 1972		175,62 166,13 158,40	0,21 0,20 0,19			100,00 94,60 90,19
Mezoregija ALPSKA MA- KORŠKA (4-66)	1896 1955 1972		1002,76 1033,22 1587,58	0,42 0,47 0,66		13,01 40,09	100,00 113,01 158,32
Mezoregija Korških alp- skih pokra- jin (64)	1896 1955 1972		187,55 214,48 300,21	0,25 0,29 0,41		14,36 39,97	100,00 134,36 160,07
Mezoregija Korških alp- skih pokrajin (5-66)	1896 1955 1972		815,21 918,74 1287,37	0,49 0,56 0,78		12,70 40,12	100,00 112,70 157,91
Mezoregija PRIMORSKA KORŠKA (7-77)	1896 1955 1972		3720,97 1587,16 3706,21	1,88 0,80 1,87			100,00 42,65 99,60
Mezoregija Prava pri- moranska (subme- diterska) me- zoregija (7-74)	1896 1955 1972		3316,01 1106,85 3144,84	2,81 0,93 2,66			100,00 33,37 94,83
Mezoregija Submedite- rsko-dinar- ska mezoregi- (75-76)	1896 1955 1972		371,58 423,26 509,61	0,52 0,59 0,71		13,90 20,40	100,00 113,90 137,14
Mezoregija Submedite- rsko-subalp- ska mezoregija (7)	1896 1955 1972		33,38 57,05 51,76	0,39 0,67 0,61		70,91	100,00 170,91 155,06
Mezoregija LJUBLJANA (IV)	1896 1955 1972	1930612,61 ^x	21830,09 ^x 27979,10 43676,13	1,13 1,38 2,16		28,16 56,10	100,00 128,16 200,07

brez Prekmurja (1-7)

3. Skupni učinki spreminjanja sadjarskih površin na transformacijo sadjarskega prostora v zadnjih sedemdesetih letih
(karta VII, tabela 26,27)

V celotnem več kot sedemdesetletnem obdobju beleži slovensko sadjarstvo močan vzpon. Indeks rasti sadjarskih površin se je od leta 1896 (= 100) povzpел do leta 1955 na 128, a do leta 1972 na 200. Dejanske so se torej ob manjkajočih podatkih za Prekmurje površine sadovnjakov povečale za nekaj manj kot 100%.

Med makroregijami je na prvem mestu subpanonsko Pomurje, Podravje in Posavje z indeksom 249, v mezoregiji zahodnega subpanonskega Podravja pa se ta dvigne celo na 309. Slovenske gorice kažejo v poprečku indeks 196, Podpohorske 314, Dravinjske 360, a Haloze kar 422 !

Fredalpska makroregija, ki smo jo kot področje relativno izdatnega povečanja sadjarskih površin že večkrat omenjali, je v skupni bilanci med makroregijami z indeksom 218 na drugem mestu. Posebno so se razširili sadovnjaki v mezoregiji robnega predalpskega Posavja (indeks 368), tako v Dobrnskem podolju in ob Hudinji celo za osemkrat. Alpska in dinarska makroregija dosežeta le indeks 158 oziroma 149, v primorski makroregiji pa se indeks zaradi močnega nazadovanja sadjarskih površin v starejšem obdobju ni povzpел preko 100. V pravi primorski mezoregiji, kjer ugotavljamo omenjeno nazadovanje, a hkrati posebno močno rast sadjarskih površin v letih 1955-1972, je le-ta ostal pri 95. Posamezne regije kažejo prav v primorskem svetu precejšnje razlike, kar smo mogli razbrati že iz obravnave obeh delnih obdobj. V Goriških Brdih so se npr. sadovnjaki v celotnem obdobju povečali za 7,4 krat, na Vipavskem za 5 krat, na Krasu za 1,8 krat, medtem ko so v Šavrinskih Brdih nazadovali (indeks 31).

Karta dinamike spreminjanja sadjarskih površin v obdobju 1896-1972, ki prikazuje stanje po regijah, razporejuje le-te v 4

skupine: regije z indeksom pod 100, od 100 do 200, od 200 do 300 in nad 300. Zadnji dve skupini sta nad republiškim povprečjem in zajameta regije z močnim in zelo močnim porastom sadjarskih površin, skupina od 100 do 200 zajema regije s povprečno rastjo, skupina z manj kot 100 pa regije z nazadovanjem sadjarskih površin. Iz karte, ki v precejšnji meri obnavlja značilnosti spreminjanja sadjarskih površin v obdobju 1955-1972, lepo razberemo močno relativno rast sadjarskih površin v treh pasovih, od katerih je eden v Primorju. Prvi zajame južno in vzhodno pogorsko obrobje od Velenjske kotline do Pekrskih goric in se nadaljuje v Dravinjskih goricah, Halozah in Rogoškem podolju. Nekoliko izven njega se uvrščajo v isto skupino Zahodne Ljutomersko-ormoške gorice. Drugi, podoben pas se razteza od Mozirskega preko Vransko-libojskega, Kumsko-trboveljskega in Vzhodnega Posavskega hribovja do Senovskih in Bizeljsko-sremičkih goric. Tretji, primorski pas, zajema Goriška Brda, Spodnje Vipavsko in Vipavska Brda z Zgornjim Vipavskim.

Močna rast sadjarskih površin je značilna za vrsto pokrajin, med njimi za Vzhodne Ljutomersko-ormoške gorice, Svečinske gorice in Voglajnsko. Kljub temu je značilno, da izkazuje večina slovenskih regij podpoprečno rast, predvsem v subpanonskem-subdinarskem, dinarskem in alpskem svetu, čeprav takšnih pokrajin ne manjka niti v subpanonskem svetu (Srednje Slovenske gorice!). Nazadovanje sadnih površin ugotavljamo le v nekaterih pokrajinah, ki pa se po svojih geografskih značilnostih precej razlikujejo. Tudi vzroki za njihovo nazadovanje niso enaki. Te pokrajine so Šavrinska Brda in Hrpeljsko-podgorski Kras, Cerkljansko-idrijsko in Tolminsko hribovje z dolino Srednje Soče ter Lendavske gorice (pri slednjih je upoštevano le obdobje 1955-1972). Medtem ko smo za Šavrinska Brda že navedli enega kot izmed vzrokov umika pozebo oljk in specializacijo v pridelovanje vrtnin, bi morda lahko umik sadovnjakov v Lendavskih goricah povezovali z razširitvijo vinogradništva, ki je v Prekmurju izjemen pojav (2, str.169). Sicer pa je tukajšnje zmanjšanje sadovnjakov, podobno kot v Cerkljansko-idrijskem in Tolminskem hribovju, neznatno.

Površine sadovnjakov in njihovo spreminjanje v obdobjih
1896-1955 in 1955-1972 po mikro- in submezoregijah

Tabela 28

Mikroregija	Leto	Skupna površina ha	Površina sadovnjakov ha	%	Napredovanje %	Nazadovanje %	Indeks
SBMEZOREGIJA							
Zahodno Goričko	1896		217,72 ^x				-
	1955		388,09	2,90			100,00
	1972	13390,72	617,56	4,61	59,13		159,13
Severovzhodno Goričko	1896		10,30 ^x				-
	1955		144,67	1,25			100,00
	1972	11529,81	306,32	2,66	111,74		211,74
Srednje Goričko	1896		43,48 ^x				-
	1955		135,16	1,07			100,00
	1972	12647,01	473,72	3,75	250,49		350,49
Jugovzhodno Goričko	1896		126,31 ^x				-
	1955		206,36	1,03			100,00
	1972	20062,24	431,44	2,15	109,07		209,07
- 4 GORIČKO	1896		397,81 ^x				-
	1955		874,28	1,52			100,00
	1972	57629,78	1829,04	3,18	109,21		209,21
LENDAVSKE GORICE	1896		138,69 ^x				-
	1955		181,00	2,54			100,00
	1972	7137,96	161,18	2,26		10,95	89,05
Ravensko	1896		47,16 ^x				-
	1955		190,83	1,91			100,00
	1972	9975,48	192,26	1,93	0,75		100,75
Dolinsko	1896		164,06 ^x				-
	1955		293,04	1,40			100,00
	1972	20678,84	537,58	2,60	83,45		183,45
Apaško polje	1896		35,54	1,22			100,00
	1955		119,74	4,13	236,92		336,92
	1972	2901,74	97,39	3,36		18,67	274,03
Mursko polje	1896		261,83	2,2			100,00
	1955		339,24	2,8	29,56		129,56
	1972	12033,67	398,19	3,3	17,39		152,08
- 9. MURSKA RAVAN	1896		508,59				-
	1955		942,85	2,07			100,00
	1972	45589,73	1225,42	2,69	29,97		129,97

x Nepopolni podatki iz obdobja 1909-1915

Okraj	Leto	Skupna površina ha	Površina sadovnjakov ha	%	Napredovanje %	Nazadovanje %	Indeks
1. Svečinske gorice	1896		738,98	12,1			100,00
	1955		1071,93	17,6	45,06		145,06
	1972	6106,30	1549,66	25,4	44,57		209,70
2. Jareninske gorice	1896		1489,90	8,8			100,00
	1955		1978,24	11,7	32,78		132,78
	1972	16917,77	2931,46	17,3	48,19		196,76
3. Mariborske gorice	1896		1101,49	7,4			100,00
	1955		1532,18	10,3	39,10		139,10
	1972	14830,85	2116,01	14,3	38,10		192,10
4. - 12. Zahodne Slovenske gorice	1896		3330,37	8,80			100,00
	1955		4582,35	12,11	37,60		137,60
	1972	37854,92	6597,13	17,43	43,97		198,09
5. Radgonske gorice	1896		396,24	5,3			100,00
	1955		536,08	7,2	35,29		135,29
	1972	7413,11	582,83	7,9	8,72		147,09
6. Gmureško-negovske gorice	1896		567,14	4,0			100,00
	1955		876,01	6,1	54,46		154,46
	1972	14254,06	1048,78	7,4	19,72		184,92
7. Gorice okrog Cerkevjakaj in Juršinec	1896		458,23	3,4			100,00
	1955		591,35	4,4	29,71		129,71
	1972	13359,98	625,63	4,7	5,75		136,53
8. Ptujске gorice	1896		483,38	3,0			100,00
	1955		825,00	5,1	70,67		170,67
	1972	16123,82	964,79	6,0	16,94		199,59
9. - 16. Srednje Slovenske gorice	1896		1904,99	3,73			100,00
	1955		2828,44	5,53	48,48		148,48
	1972	51150,97	3222,03	6,30	13,92		169,14
10. Zahodne Ljutomersko-or-moške gorice	1896		291,68	2,1			100,00
	1955		415,61	3,0	42,49		142,49
	1972	13857,64	892,72	6,4	114,80		306,06
11. Vzhodne Ljutomersko-or-moške gorice	1896		403,39	4,8			100,00
	1955		636,65	7,7	57,82		157,82
	1972	8321,02	933,40	11,2	46,61		231,39
12. - 18. Vzhodne Slovenske ali Ljutomersko-or-moške gorice	1896		695,07	3,14			100,00
	1955		1052,26	4,75	51,39		151,39
	1972	22178,66	1826,12	8,24	73,55		262,73
13. - 18. SLOVEN-SKE GORICE	1896		5930,43	5,33			100,00
	1955		8463,05	7,61	42,71		142,71
	1972	111184,55	11645,28	10,47	37,60		196,36

Mikroregija SUBMEZOREGIJA	Leto	Skupna površina ha	Površina sadov- njakov ha	%	Napre- dovanje %	Nazado- vanje %	Indeks
9. Zgornje Dravsko polje	1896		274,07	0,8			100,00
	1955		702,77	2,0	156,42		256,42
	1972	34386,80	714,91	2,1	1,73		260,85
10. Spodnje Drav- sko ali Ptuj- sko polje	1896		68,04	0,7			100,00
	1955		119,73	1,3	75,97		157,97
	1972	9087,62	78,67	0,9		34,29	115,62
11. Središko polje	1896		103,21	1,7			100,00
	1955		168,79	2,8	63,54		163,54
	1972	6135,89	202,47	3,3	19,95		196,17
12.-21. DRAVSKA RAVAN	1896		445,32	0,90			100,00
	1955		991,29	2,00	122,61		222,61
	1972	49610,31	996,05	2,01	0,48		223,67
13. Zgornje Haloze	1896		53,98	0,4			100,00
	1955		103,69	0,8	92,09		192,09
	1972	12367,16	290,61	2,3	180,27		538,37
14. Spodnje Haloze	1896		126,06	0,9			100,00
	1955		397,36	2,8	215,21		315,21
	1972	13946,75	469,72	3,4	18,21		372,62
15.-23. HALOZE	1896		180,04	0,69			100,00
	1955		501,05	1,91	178,30		278,30
	1972	26313,91	760,33	2,89	51,75		422,32
16. Slovensko- konjiške gorice	1896		122,08	1,2			100,00
	1955		181,07	1,7	48,32		148,32
	1972	10504,35	643,26	6,1	255,25		526,92
17. Poljčansko- savinske gorice	1896		344,62	1,15			100,00
	1955		465,40	1,55	35,05		135,05
	1972	29976,43	1039,75	3,47	123,41		301,71
18. - 25. DRAVINJSKE GORICE	1896		466,70	1,16			100,00
	1955		646,47	1,60	38,52		138,52
	1972	40480,78	1683,01	4,16	160,34		360,62
19. Pekrske gorice	1896		122,26	2,4			100,00
	1955		297,33	5,8	143,19		243,19
	1972	5108,61	386,30	7,6	29,92		315,97
20. Fransko-slo- venskobistri- ške gorice	1896		384,84	3,1			100,00
	1955		706,46	5,6	83,57		183,57
	1972	12516,80	1204,18	9,6	70,45		312,90
21.-27. PODPOHORSKE GORICE	1896		507,10	2,88			100,00
	1955		1003,79	5,70	97,95		197,95
	1972	17625,41	1590,48	9,03	58,45		313,65

Mikroregija SUBMEZOREGIJA	Leto	Skupna površina ha	Površina sadov- njakov ha	%	Napre- dovanje %	Naza- dova- nje %	Indeks
28. KOZJAK	1896		274,58	2,4			100,00
	1955		317,93	2,8	15,79		115,79
	1972	11621,25	591,36	5,1	86,00		215,37
29. Rogaško po- dolje ali Zg. Sotelsko	1894		248,99	1,1			100,00
	1955		362,97	1,6	45,78		145,78
	1972	22332,30	839,03	3,8	131,16		336,97
30. Kozjansko	1896		159,14	0,7			100,00
	1955		198,55	0,9	24,76		124,76
	1972	23228,60	316,20	1,4	59,25		198,69
29.-30. SOTELSKO	1896		408,13	0,90			100,00
	1955		561,52	1,23	37,58		137,58
	1972	45560,90	1155,23	2,54	105,73		283,05
31. BIZELJSKO- SREMIČKE GORICE	1896		129,06	0,6			100,00
	1955		144,22	0,7	11,75		111,75
	1972	21060,46	482,64	2,3	234,66		373,97
32. Raduljske ali Šmarješke gorice	1896		170,46	1,4			100,00
	1955		190,31	1,5	11,64		111,64
	1972	12419,96	286,96	2,3	50,64		168,19
33. Krške gorice	1896		225,43	1,0			100,00
	1955		282,95	1,2	25,52		125,52
	1972	23435,72	403,57	1,7	42,63		179,02
32.-33. RADULJ- SKO-KRŠKO HRIBOVJE (GORICE)	1896		395,89	1,10			100,00
	1955		473,26	1,32	19,54		119,54
	1972	35855,68	690,26	1,93	45,85		174,36
34. KOSTANJEVIŠKO PODGORJE	1896		260,92	1,1			100,00
	1955		318,26	1,3	21,98		121,98
	1972	23739,07	399,72	1,7	25,60		153,20
35. Severno obrob- je Novomeške kotline	1896		151,13	1,1			100,00
	1955		181,56	1,3	20,13		120,13
	1972	13954,23	192,66	1,4	6,11		127,48
36. Ljubensko Podgorje	1896		253,21	0,81			100,00
	1955		277,48	0,9	9,50		109,50
	1972	31361,37	348,32	1,1	25,53		137,56
35.-36. NOVOMEŠKA KOTLINA	1896		404,34	0,89			100,00
	1955		459,04	1,01	13,53		113,53
	1972	45315,60	540,98	1,19	17,85		133,79
37. Črnomaljsko- metliške gorice	1896		296,04	1,2			100,00
	1955		315,65	1,2	6,62		106,62
	1972	25392,94	400,90	1,6	27,01		135,42

Mikroregija	Leto	Skupna površina ha	Površina sadovnjakov ha	%	Napredevanje %	Nazadovanje %	Indeks
UBMEZOREGIJA							
8. Dragatuško-viniške gorice	1896 1955 1972	19965,14	190,80 210,43 248,74	1,0 1,1 1,2	10,29 18,21		100,00 110,29 130,37
7. - 38. BELA KRAJINA	1896 1955 1972	45358,08	486,84 526,08 648,64	1,08 1,16 1,44	8,06 23,49		100,00 108,06 133,44
9. GROSUPELJSKO-šentviška pokrajina	1896 1955 1972	40855,18	246,79 250,35 455,28	0,6 0,6 1,1	1,44 81,86		100,00 101,44 184,48
10. Suha Krajina	1896 1955 1972	35396,84	167,27 176,23 309,86	0,5 0,5 0,9	5,36 75,77		100,00 105,36 185,19
9. - 40. NIZKI DOLENJSKI KRAS	1896 1955 1972	76252,02	414,06 426,58 765,11	0,55 0,56 1,01	3,03 79,36		100,00 103,03 184,70
1. VISOKI KRAS	1896 1955 1972	324255,31	1415,70 1776,64 2071,38	0,4 0,5 0,6	25,50 16,59		100,00 125,50 146,31
2. Košenjak in Remšnik	1896 1955 1972	19652,04	140,95 201,85 268,02	0,7 1,0 1,4	43,21 32,78		100,00 143,21 190,15
3. Pohorje	1896 1955 1972	46527,47	342,97 514,72 759,70	0,7 1,1 1,6	50,08 47,59		100,00 150,08 221,51
4. Mežiška in Mislinjska dolina	1896 1955 1972	30404,32	263,45 314,45 558,50	0,9 1,0 1,8	19,36 77,61		100,00 119,36 211,99
2. - 44. POHORSKO PODRAVJE	1896 1955 1972	96583,83	747,37 1031,02 1586,22	0,78 1,07 1,65	37,96 53,85		100,00 137,96 212,24
5. Dobrnsko podolje in svet ob Hudinji	1896 1955 1972	13403,54	66,93 91,52 531,72	0,5 0,7 4,0	36,74 480,99		100,00 136,74 794,44
6. Voglajnsko	1896 1955 1972	19010,95	158,80 200,38 410,25	0,8 1,1 2,2	26,18 104,74		100,00 126,18 258,34
5. - 46. HUDINJSKO-VOGLAJNSKA POKRAJINA	1896 1955 1972	32414,49	225,73 291,63 941,97	0,70 0,90 2,91	29,20 223,01		100,00 129,20 417,30

mikroregija SUBMEZOREGIJA	Leto	Skupna površina ha	Površina sadov- njakov ha	%	Napredo- vanje %	Nazado- vanje %	Indeks
7. Kranjsko- sotško polje	1896		293,81	1,71			100,00
	1955		378,62	2,20	28,91		128,91
	1972	17192,85	472,74	2,75	24,86		160,90
8. Kamniško- bistriška ravan	1896		379,85	2,09			100,00
	1955		430,65	2,37	13,37		113,37
	1972	18161,64	518,42	2,85	20,38		136,48
9. Ljubljansko polje	1896		462,49	1,68			100,00
	1955		801,90	2,86	73,39		173,39
	1972	28036,73	853,50	3,04	6,43		184,54
10. Ljubljansko barje	1896		107,04	0,67			100,00
	1955		218,59	1,37	104,21		204,21
	1972	15936,65	268,83	1,69	22,98		251,15
11. - 60. LJU- BLJANSKA KOTLINA	1896		1243,19	1,57			100,00
	1955		1829,76	2,31	47,19		147,19
	1972	79327,67	2113,49	2,67	15,51		176,01
12. ŠKOFJELOŠKO- POLHOGRAJSKO HRIBOVJE	1896		659,07	0,91			100,00
	1955		727,72	1,01	10,42		110,42
	1972	72386,26	863,27	1,19	18,63		130,98
13. CERKLJANSKO- IDRIJSKO HRIBOVJE	1896		96,02	0,32			100,00
	1955		94,57	0,31		1,51	98,49
	1972	30068,11	90,99	0,30		3,79	94,76
14. TOLMINSKO HRI- BOVJE Z DOLINO SREDNJE SOČE	1896		79,60	0,15			100,00
	1955		71,56	0,14		10,10	89,90
	1972	52395,70	67,41	0,13		5,80	84,69
15. Vzhodne alpske pokrajine	1896		187,55	0,3			100,00
	1955		214,48	0,3	14,36		114,36
	1972	73845,16	300,21	0,4	39,97		160,07
16. Zahodne alpske pokrajine	1896		197,26	0,14			100,00
	1955		213,67	0,15	8,32		108,32
	1972	137987,66	263,65	0,19	23,39		133,66
17. Gorenjske dobrave in ravnine	1896		617,95	2,36			100,00
	1955		705,07	2,69	14,10		114,10
	1972	26183,43	1023,72	3,91	45,19		165,90
18. - 66. ALPSKE POKRAJINE	1896		1002,76	0,43			100,00
	1955		1133,22	0,48	13,01		113,01
	1972	238016,25	1587,58	0,67	40,10		158,33
19. GORIŠKA BRDA	1896		46,68	0,61			100,00
	1955		43,49	0,57		6,83	93,17
	1972	7594,88	344,41	4,53	691,93		737,81

mikroregija SUBMEZOREGIJA	Leto	Skupna površina ha	Površina sadov- njakov ha	%	Napredo- vanje %	Nazado- vanje %	Indeks
7. Kranjsko- sotško polje	1896		293,81	1,71			100,00
	1955		378,62	2,20	28,91		128,91
	1972	17192,85	472,74	2,75	24,86		160,90
8. Kamniško- bistriška ravan	1896		379,85	2,09			100,00
	1955		430,65	2,37	13,37		113,37
	1972	18161,64	518,42	2,85	20,38		136,48
9. Ljubljansko polje	1896		462,49	1,68			100,00
	1955		801,90	2,86	73,39		173,39
	1972	28036,73	853,50	3,04	6,43		184,54
10. Ljubljansko barje	1896		107,04	0,67			100,00
	1955		218,59	1,37	104,21		204,21
	1972	15936,65	268,83	1,69	22,98		251,15
17.- 60. LJU- BLJANSKA KOTLINA	1896		1243,19	1,57			100,00
	1955		1829,76	2,31	47,19		147,19
	1972	79327,67	2113,49	2,67	15,51		176,01
11. ŠKOFJELOŠKO- POLHOGRAJSKO HRIBOVJE	1896		659,07	0,91			100,00
	1955		727,72	1,01	10,42		110,42
	1972	72386,26	863,27	1,19	18,63		130,98
12. CERKLJANSKO- IDRIJSKO HRIBOVJE	1896		96,02	0,32			100,00
	1955		94,57	0,31		1,51	98,49
	1972	30068,11	90,99	0,30		3,79	94,76
13. TOLMINSKO HRI- BOVJE Z DOLINO SREDNJE SOČE	1896		79,60	0,15			100,00
	1955		71,56	0,14		10,10	89,90
	1972	52395,70	67,41	0,13		5,80	84,69
14. Vzhodne alpske pokrajine	1896		187,55	0,3			100,00
	1955		214,48	0,3	14,36		114,36
	1972	73845,16	300,21	0,4	39,97		160,07
15. Zahodne alpske pokrajine	1896		197,26	0,14			100,00
	1955		213,67	0,15	8,32		108,32
	1972	137987,66	263,65	0,19	23,39		133,66
16. Gorenjske dobrave in ravnine	1896		617,95	2,36			100,00
	1955		705,07	2,69	14,10		114,10
	1972	26183,43	1023,72	3,91	45,19		165,90
14.- 66. ALPSKE POKRAJINE	1896		1002,76	0,43			100,00
	1955		1133,22	0,48	13,01		113,01
	1972	238016,25	1587,58	0,67	40,10		158,33
17. GORIŠKA BRDA	1896		46,68	0,61			100,00
	1955		43,49	0,57		6,83	93,17
	1972	7594,88	344,41	4,53	691,93		737,81

mikroregija	Leto	Skupna površina ha	Površina sadovnjakov ha	Napredovanje %	Nazadovanje %	Indeks
8. Spodnje Vipavsko	1896		52,78	0,40		100,00
	1955		65,78	0,49	24,63	124,63
	1972	13314,90	422,90	3,18	542,90	801,25
9. Srednje Vipavsko	1896		22,88	0,23		100,00
	1955		22,42	0,23		97,99
	1972	9750,19	51,56	0,53	129,97	225,35
10. Vipavska Brda z zgornjim Vipavskim	1896		45,52	0,24		100,00
	1955		48,36	0,25	6,24	106,24
	1972	19332,57	139,57	0,72	188,61	306,61
11. - 70. VIPAVSKO	1896		121,18	0,29		100,00
	1955		136,56	0,33	12,70	112,70
	1972	42397,66	614,03	1,45	349,65	506,71
12. Komonski Kras	1896		28,50	0,16		100,00
	1955		31,67	0,17	11,12	111,12
	1972	18310,15	71,03	0,39	124,28	249,23
13. Sežanski Kras	1896		23,53	0,16		100,00
	1955		33,84	0,19	18,61	118,61
	1972	17523,01	30,29	0,17		106,17
14. - 72. KRAS	1896		57,03	0,16		100,00
	1955		65,51	0,19	14,87	114,87
	1972	35833,16	101,32	0,29	54,67	177,66
15. Spodnji Savrini	1896		2689,38	15,00		100,00
	1955		675,62	3,77	74,88	25,12
	1972	17926,51	836,49	4,67	23,81	31,10
16. Zgornji Savrini	1896		401,74	2,85		100,00
	1955		185,67	1,32	53,78	46,22
	1972	14078,45	121,09	0,86	34,78	30,14
17. - 74. ŠAVRINSKA BRDA	1896		3091,12	9,44		100,00
	1955		861,29	2,70	72,13	27,87
	1972	32004,96	957,58	3,00	11,18	30,98
18. HRPELJSKO-PODGORSKI KRAS	1896		33,34	0,19		100,00
	1955		11,89	0,07	64,34	35,66
	1972	17839,43	10,77	0,06	9,42	32,30
19. BRKINI Z VREM-SKO DOLINO IN ILIRSKOBISTRISKIM PODGORJEM	1896		338,24	0,64		100,00
	1955		411,37	0,77	21,62	121,62
	1972	53263,30	498,84	0,94	21,26	147,48
20. KANALSKO ^x	1896		33,38	0,39		100,00
	1955		57,05	0,67	70,91	170,91
	1972	8512,83	51,76	0,61		155,06

^x mezoregija

VIII. NEKAJ AKTUALNIH PROBLEMOV SEDANJEGA STANJA IN PERSPEKTIVNEGA RAZVOJA SADJARSTVA V SR SLOVENIJI

Tržne razmere so že od nekdanj pogojevale položaj našega sadjarstva. Pred prvo svetovno vojno se je hitro razvijalo kmečko travniško sadjarstvo, ki je imelo tržišče v svojem naravnem zaledju, predvsem v deželah takratne Avstro-Ogrske. Bilo je za tisti čas na razmeroma visoki stopnji. Nove politične in carinske meje so ta tržišča odrezala in jih deloma zaprla, zato preživlja slovensko sadjarstvo v tem obdobju prvo krizo. Razmere se izboljšajo šele v tridesetih letih, ko se odpre nemško tržišče. Mnogo namiznega sadja je šlo v Vojvodino, Dalmacijo, Beograd in Zagreb. Sloves slovenskega sadja se je hitro razširil po Evropi, a tudi zunaj nje.

Druga svetovna vojna in pojav nekaterih bolezni in škodljivcev (ameriški kapar, škrlup, plesen, rdeči pajek, breskova muha itd.) usodno prizadeneta naše sadjarstvo in bistveno zmanjšata njegovo konkurenčno sposobnost. Namesto, da bi se kakovost sadja ob vedno večjih zahtevah trga izboljšala, je nazadovala. Zatiranje škodljivcev in druga opravila v visokodebelnih nasadih so se podražila in pridelovanje kakovostnih jabolk v kmečkih sadovnjakih je postalo nedonosno. Kljub temu, da se je sadna trgovina v tem obdobju še razmeroma ugodno odvijala, so se že pokazali znaki nove krize. Stare travniške kmečke sadovnjake so slabo negovali ali pa sploh zanemarjali, zato prično naglo propadati (3, str.2; 38, str.39). Pojav opuščeni sadjarskih površin ali sadjarskega preloga je v Sloveniji zato vse pogostejši in pričinja močno spreminjati podobo pokrajine.

V zadnjih letih nastajajo vedno večje težave na tržišču. Čeprav so slovenska jabolka znana kot izredno kakovostna, jim močno konkurira cenejši pridelek iz drugih naših republik. To velja tudi za druge vrste sadja (31, str.2). Ker bo zaradi specifičnih klimatskih in reliefnih razmer slovensko sadjarstvo vedno

v drugačnem proizvodnem in tržnem položaju kot druga jugoslovanska proizvodna področja, se postavlja pred slovenske sadjarje dilema, kako znižati pridelovalne stroške. Uvajanje sistema gostega sajenja, ki bi lahko izenačilo ali vsaj močno približalo pridelovalne stroške slovenskih sadjarjev stroškom v drugih sadjarskih področjih v Jugoslaviji, kaže prizadevanje v tej smeri (40, str. 309).

V primerjavi s sadnimi veleobrati v Srbiji, Makedoniji in na Hrvaškem, ki merijo tudi do 1000 ha, in z razmerami v svetu, je naše sadjarstvo močno razdrobljeno ter poslovno zelo šibko. Približno 4000 ha sadovnjakov družbenega sektorja je razdeljenih na 40 delovnih organizacij. Samo 11 organizacij ima več kot 100 ha sadovnjakov, 3 organizacije so z več kot 200 ha in dve organizaciji z več kot 300 ha; znotraj teh pa je samo 5 obratov z več kot stohektarskimi kompleksi. Zato je nujno, da se naše sadjarstvo združuje v zaokrožene ali vsaj poslovno in organizacijsko povezane obrate, ki imajo vse možnosti nadaljnega širjenja kompleksov, skupne skladiščne zmogljivosti ter skupno razvojno in komercialno službo. V tem pogledu smo šele na začetku (41, str. 202). Pri nas bi morali obstoječe obrate v Slovenskih goricah, v Posavju, na Goriškem in v Istri močno razširiti, predvsem z glavnimi sadnimi vrstami. V Sloveniji imamo samo tri večje sadovnjake v ravninskem svetu (Gorica, Krško in Selnica), večina družbenih in kmečkih sadovnjakov je v hribovitih legah. Razvoj kaže, da ravninske lege sadjarstvu ustrezajo, posebno, če bomo prešli na goste saditev, kompleksno mehanizacijo in fertirigacijske sisteme. Preučiti moramo možnosti naprave industrializiranih nasadov na Murskem, Dravskem, Ptujskem in Ljubljanskem polju, v Posavju, v Savinjski in Vipavski dolini ter na Koprskem, kjer bi locirali tudi skladišča, hladilnice in druge elemente modernega sadjarstva. Taka rešitev je zelo perspektivna, saj bi izkoristili prednosti ravnine v korist povečane storilnosti ter konkurenčne sposobnosti (42; 43, str. 177). V zvezi s tem se pojavljajo tudi določeni pomisleki, tako npr. glede omejenih možnosti sistema gostega sajenja in kvalitete sadja (40, str. 309).

Najtežji problem naših pridelovalcev sadja pa so vsekakor nizki pridelki. Ti so znašali v obdobju 1969-1971 poprečno 78,2 q na hektar, vendar je treba upoštevati, da so plantažni nasadi v začetnem obdobju rodnosti. Nasprotno dosegajo na nekaterih kompleksih v polni rodnosti (Bresternica, Kamnica, Leskovec, Maribor, Osojnik itd.) izjemno visoke pridelke, od 300 do 525 q na hektar. Ena pomembnih nalog proizvajalcev bo zato povečati poprečne pridelke na spodnjo mejo rentabilnosti, ki je sedaj med 120 in 150 q sadja, v prihodnosti pa bo okoli 200 q. Obstojajo možnosti, da dvignemo pridelok vsaj za 100 %, ne da bi bistveno podražili vlaganja (41, str.202; 42).

Ena negativnih strani našega sadjarstva je tudi veliko nihanje pridelka v posameznih letih, na kar vplivajo predvsem stari in ekstenzivni nasadi z izmenično rodnostjo. Stabilizacija notranjega trga in vključevanje v izredno zahtevno mednarodno tržišče je zato zelo otežkočeno (44, str.211).

Problem, ki ga moramo še posebej podčrtati, je nizka delovna storilnost. Podatki kažejo na preveliko poprečno porabo delovne sile, saj pride na enega stalno zaposlenega samo 5,3 ha mladega sadovnjaka oziroma na hektar 375 ur ročnega dela, v najboljših nasadih v Italiji pa 12 ha ročnega sadovnjaka oz. 79 ur ročnega dela. V največjih nasadih je tudi kljub slabi strojni opremljenosti še vedno preveč delovne sile, zlasti nekvalificirane. V letih 1969 in 1970 je bilo na 100 ha sadovnjakov zaposlenih 46 ljudi, v številni delavce, strokovni kader in upravo. V naših najboljših nasadih uporabijo za oskrbovanje enega hektarja od 514 do 918 ur, na Nizozemskem 404, v NDR 360 do 478, v ZRN 333 do 392, v Švici 338, v Angliji 336, v ZDA pa od 79 do 270 delovnih ur na hektar.

Najbolje nam nizko storilnost v slovenskem sadjarstvu ilustrira število delovnih ur, ki je potrebno za pridelok 100 kg sadja. Ta ekonomski kazalec je odvisen od števila hektarjev, ki jih oskrbuje en delavec, in od hektarskega pridelka. Tu

se kažejo med posameznimi obrati velike razlike, saj število delovnih ur variira med 2,1 in 49,9. Poprečno je bilo leta 1965 potrebnih 16,5 ure, leta 1969 10,5 ure, leta 1970 pa celo 12 ur za pridelok 100 kg sadja, kar je dva do štirikrat več kot v zahodnih deželah. Tako potrebujejo za pridelok 100 kg sadja v Franciji 4,9, v Italiji 4,5, v Švici 4,2, na Nizozemskem 3,8, v ZDA 2,4 do 2,9 delovnih ur, v Belgiji pa celo samo 1,5 ure. Zaradi velike porabe dela je naše sadje predrago tako za domačega potrošnika kot v jugoslovanski ter svetovni konkurenci. Zato bomo morali z boljše organizacijo dela, predvsem mehanizacijo, poskrbeti za večjo storilnost in s tem rentabilnost sadjarstva. Čeprav smo v tem pogledu naredili že veliko, obstaja še vedno pomanjkanje strojev kot trosilcev gnoja, mulčerjev, rotovatorjev in pršilcev za herbicide ter priprav za strojno obrezovanje, obiranje in spravljanje sadja (41, str. 202; 42).

Struktura nasadov je za tržišče preozka. Naše plantažno sadjarstvo obsega samo tri, največ štiri sadne vrste: jabolane (61 %), hruške (10 %), breskve (11 %) ter črni ribez (18 %). V nove nasade je treba vključiti tiste sadne vrste, ki nam jih še vedno primanjkuje: jagodičje, češnje, višnje, orehe, lešnike in kostanj, v obalnem pasu pa še mandljevce, oljke, kaki in druge sadne vrste. Za napravo nasadov navedenih sadnih vrst je treba organizirati kooperacije in pridelovalne skupnosti ali društva zasebnih sadjarjev (41, str. 201, 202).

Kot posebno vprašanje se zastavlja perspektivna vloga kmečk
kega sadjarstva. Že uvodoma smo poudarili žalostno stanje večine kmečkih sadovnjakov, ki se zaradi ostarelosti hitro umikajo. Izjema so le nasadi črnega ribeza na Kozjanskem in drugod, nasadi češenj in breskev na Goriškem, Koprskem in v Posavju. Potrebna bi bila temeljita preobrazba vseh sadovnjakov, kjer se to še izplača, vse drugo sadno drevje pa bi bilo treba čimprej odstraniti, ker bo sicer sadje slabe kakovosti še nadalje delalo težave pri prodaji in predelavi sadja

s plantaž. Žal dosedanji poskusi asanacije kmečkih sadovnjakov nasploh niso uspeli, čeprav so nekateri posamezniki dosegli lepe uspehe. Postavlja se vprašanje kako, kdaj in s kakšnimi sredstvi bo možno izvesti asanacije in obnovo kmečkih sadovnjakov. Prav gotovo brez načrtno organizirane družbene pomoči kmečkega sadjarstva ne bo mogoče obnoviti, za kar govorijo tudi primeri iz zamejstva, npr. Švice, Poljske in od drugod. Probleme sadjarstva bi zato morali reševati podobno tudi pri nas in v tej smeri izpopolnjevati organizacijsko in strokovno delo.

Obnova kmečkih nasadov bi naj upoštevala vse sadne vrste, posebno pa tiste, ki v našem sadjarstvu še niso zadostno zastopane, npr. jagodičje in lupinasto sadje. Posebno jagodičju daje program investicijskih vlaganj močan poudarek (46). Z njimi ne bi bilo težko doseči ustrezno mesto v preskrbi, predelovalni industriji in v izvozu sadja ter izdelkov na tuje. Od drugih sadnih vrst bo največji del kmečkih nasadov v podravskega področju obsegal jabolane in hruške, v posavskem hruške in breskve, v primorskem pa breskve, češnje in zgodnje sorte sliv. Tako bi se naj v perspektivi razvilo več pomembnejših centrov kmečkega sadjarstva.

Za bodoči razvoj kmečkega sadjarstva je velikega pomena specializacija oziroma usmerjanje kmečkih gospodarstev v čisto sadjarsko ali mešano proizvodnjo. Kjer je danih dovolj primernih zemljišč za intenzivno sadjarstvo, je možna specializacija v čisto sadjarsko proizvodnjo, medtem ko se kmetije z manjšimi sadjarskimi površinami lahko dopolnjujejo z vinogradništvom ali živinorejo. V vseh primerih specializacije je jagodičevje primerna dopolnilna panoga, še zlasti za male in srednje kmetije. Takšno načrtno usmerjanje kmetij v vinogradniško-sadjarskih območjih je sicer značilno šele za zadnja tri leta, vendar je pokazalo lepe uspehe (41, str.203; 42; 45, str. 179).

Eden od ključnih problemov slovenskega sadjarstva je nedvomno vprašanje njegove nadaljnje obnove. Predvsem je treba poudariti, da prihajajo za moderne sadjarstvo v poštev le najustreznejše lege z najboljšo zemljo, naprava sadovnjakov pa bi se morala izvajati po najmodernejših izkušnjah doma in po svetu. Za obnovo so predvideni naslednji ožji okoliši: Goričko, Murško in Dravske ter Ptujsko polje, Savinjska dolina, Krško in Ljubljansko polje, Vipavska dolina, položnejše lege v Brdih in Brkinih ter na Koprskem. Najprej je treba dokončati začetne obnove in izpeljati najnujnejše rekonstrukcije v obstoječih nasadih. Z njimi bomo zagotovili redne visoke pridelke, ustrezno kvaliteto in konkurenčne cene. Obenem je treba delovati na organiziranju nadaljnje reprodukcije, predvsem, projektirati lokacije, vzgajati kvalitetne sadike, opremiti sadjarske objekte, poskrbeti za kadre in zagotoviti investicijska sredstva.

V obdobju 1975-1990 je predvidena naslednja rast intenzivnih nasadov (obnova in rekonstrukcije):

Tabela 29

Regija	1975	1980	1990
1. Pomurska	300	400	500
2. Podravska	1500	2000	2500
3. Savinjska	400	500	600
4. Posavska	500	750	1000
5. Zasavska	450	500	600
6. Goriška	600	800	1000
7. Istrska in kraška	300	500	700
Skupaj	4050	4650	6900

Pri tem je upoštevano tudi izločanje površin zaradi opuščanja in krčenja kmečkih sadovnjakov in vinogradov. Samo v obdobju 1970-1975 se bo sprostilo okoli 6.000 ha zemljišč, ki se vključujejo predvsem v travništvo, okoli 1000 ha položnejših zemljišč pa bo na razpolago za nasade jagodičja in lupinastega sadja (41, str. 202, 203; 42).

V prihodnje se postavlja pred naše sadjarstvo zelo pomembna naloga, kako povečati pridelke sadja. V nekaterih proizvodnih območjih zahodne in srednje Evrope se ti gibljejo med 150 do 300 q/ha, pri čemer so upoštevane vse vrste sistemov in starosti. Nasadi industrijskega tipa dajejo tudi do 400 q pridelka na hektar. Računamo, da se bo pridelok sadja, ki znaša danes pri nas okoli 80 q/ha, do leta 1980 dvignil na 140 q/ha in do leta 1990 na 165 q/ha. Tako bi naj leta 1980 razpolagali s 65.500 tonami in leta 1990 s 100.000 tonami sadja. Za primerjavo naj navedemo, da smo v letu 1970 razpolagali s 26.000 tonami sadja. V te izračune pa ni zajeto kmečko industrijsko sadje, ki ga je po nekaterih ocenah 75.000 ton in predstavlja dragoceno surovino za izdelavo sokov, njegova poraba pa je odvisna predvsem od izgradnje moderne tovarne sokov (40, str. 310; 41, str. 203; 42).

Ob tako povečanem pridelku računamo, da se bo povečala tudi poraba sadja. Proizvodnja in poraba sokov naj bi porasla od sedanjih štirih litrov na 9,2 litra leta 1980 in na 12 litrov leta 1990. Za primerjavo naj povemo, da porabijo v Avstriji 6 litrov naravnih sadnih sokov, na Nizozemskem 16 litrov, v Švici pa 21 litrov na osebo. Leta 1970 je znašala poraba svežega sadja na osebo 26,9 kg, za leto 1980 predvidevajo 45 kg in za leto 1990 51 kg. Tako bi obseg porabe sadja (s sokovi), ki je znašal leta 1970 30 kg na osebo, do leta 1980 porasel na 57,5 kg in do leta 1990 na 71,7 kg. Hkrati naj navedemo, da znaša sedanja poraba sadja v zahodnoevropskih državah od 60 do preko 100 kg na osebo, v ZDA pa celo mnogo več. Zaradi tega nekateri računajo, da bo poraba tudi v Sloveniji hitreje naraščala in dosegla 100 kg na osebo (41, str. 204; 42).

Uspešnost sadjarstva je tesno povezana s skladiščenjem in predelavo sadja. Velike hladilnice za sadje in tovarne sokov so zato pomemben sestavni del sadjarske infrastrukture. Njihova izgradnja bo močno omilila periodične sadjarske krize, ki se

pojavi se zaradi previsokih presežkov pridelka, prenizkih ali previsokih cen na tržišču in prevelike ponudbe v času obiranja pridelka. Predvidevamo, da se bo zmogljivost sednjih hladilnic povečala od 12.500 ton, kolikor je znašala leta 1971, na 34.000 ton leta 1980 in 45.000 ton leta 1990. Izboljšati bi morali tudi stanje v predelavi sadja, saj smo doslej zaradi pomanjkanja predelovalnih obratov pretežno del sadja predelali na ekstenzi-ven način v sadno vino in žganje. Znano je tudi dejstvo, da domača predelovalna industrija izdeluje umetne alkoholne in brezalkoholne pijače iz uvoženih surovin ter da vsako leto propade nekaj tisoč vagonov neizkoriščenega sadja. Preusmeriti in povečati bomo morali potrošnjo predelanega sadja od sadnega vina in žganja na brezalkoholne sadne sokove, možnosti v predelavi pa se kažejo tudi v izdelavi sokov v prahu, sadni moki in sadnih rezinah kot novih proizvodih (41, str. 204; 43).

Ob dejstvu, da razpolaga Slovenija z okoli 20 do 25.000 tonami sadja za industrijsko predelavo (predvsem jabolk), se odpirajo živilski industriji ugodne razvojne možnosti. Leta 1970 je leta predelala 2.700 ton sadja, do leta 1975 pa je bila ob izgradnji dodatnih kapacitet predvidena predelava 9.000 ton. Štirje obrati te industrije (Fructal iz Ajdovščine, Gabrovka iz Litije, Vital iz Mestinja in Slovenija sadje - obrat Bohova pri Mariboru) pa bodo ob letošnji rekordni sadni letini uspeli predelati le 5.000 ton, kar pomeni, da smo v izgradnji predelovalnih kapacitet v močnem zaostanku. Da bi zajeli viške sadja v predelavo sokov in druge proizvode, bo potrebno zgraditi bodisi dopolnilne kapacitete pri nekaterih obstoječih obratih živilske industrije ali nove kapacitete v neposredni bližini surovinske baze kot integralni del sadjarske proizvodnje. Predvidene gradnje nove tovarne sokov s predelovalno kapaciteto 5.000 do 8.000 ton sadja v okolici Celja ali Maribora (Lenart) še nismo realizirali, zato je nerealno pričakovati, da bi se stanje v prihodnjih nekaj letih lahko bistveno izboljšalo. Na kraju tudi ne bo odveč podatek, da je odpadlo v letu 1969 v Sloveniji na osebo 11 litrov umetnih brezalkoholnih pijač, a samo 1,3 litra naravnih oz. 0,10 litra jabolčnih sokov, medtem ko nam letno propade jabolk za skoraj 10 litrov soka na osebo (41, str. 204; 42).

VIRI IN LITERATURA

1. Borut Belec: Razvoj vinogradniških površin v SR Sloveniji v zadnjih sedemdesetih letih. Prispevek k problematiki spreminjanja slovenske pokrajine. Inštitut za geografijo univerze v Ljubljani, 1972. Cikl.
2. Borut Belec: Vnogradništvo kot dejavnik prostorske preobrazbe v Sloveniji. Časopis za zgodovino in narodopisje. Nova vrsta, 9. (XLIV). letnik 1973. Prvi zvezek. Maribor 1973, str. 136-198.
3. Leksikon občin za Štajersko. Na Dunaju, 1904.
4. Leksikon občin za Kranjsko. Na Dunaju, 1906.
5. Leksikon občin za Avstrijsko-Ilirsko primorje. Na Dunaju, 1906.
6. Leksikon občin za Koroško. Na Dunaju, 1905.
7. Podatki za zemljiške kategorije v letih 1909-1915 po katastrskih občinah. Katastrski urad v Murski Soboti, Pokrajinski arhiv v Mariboru in Arhiv SR Slovenije v Ljubljani.
8. Podatki za zemljiške kategorije v letu 1955 po katastrskih občinah. Arhiv Geodetske uprave SR Slovenije v Ljubljani.
9. Podatki za zemljiške kategorije v letu 1972 po katastrskih občinah. Geodetska uprava SR Slovenije v Ljubljani.
10. Kartiranje izrabe tal in anketiranje gospodarstev v k.o. Sovjak, Cven, Zavrh, Kremberk, Močna, Varganel, Virštanj, Bučkovci in Jamna. Tebensko delo oddelka za geografijo in zgodovino pedagoške akademije v Mariboru v letih 1967-1974.
11. Vlado Valenčič: Sadjarstvo. Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev. Zgodovina agrarnih panog. I. zvezek. Agrarno gospodarstvo. Ljubljana 1970.
12. Statistischer Bericht über die volkswirtschaftlichen Zustände Kärntens in den Jahren 1871-1878. Klagenfurt 1879.
13. Slovenski Štajer. Dežela in Ljudstvo. V Ljubljani 1868.
14. Statistisches Handbuch für das Herzogtum Steiermark. Graz 1912.
15. Obradjena zemlja i žetveni prinos. Ministarstvo poljoprivrede. Beograd. Letn. 1921, 1922, 1923, 1925, 1926 in 1929.
16. Statistički godišnjak. Opšta državna statistika. Beograd. Letn. 1929, 1930, 1936 in 1938-1939.
17. Poljoprivredna godišnja statistika (proizvodnja - izvoz - uvoz) 1938. Ministarstvo poljoprivrede. Beograd 1939.

18. Kravos A. - Lombergar F.: Razvoj sadjarstva kot osnova za proizvodnjo in predelavo sadja v severovzhodni Sloveniji. Kmetijski zavod Maribor, Ekonomski center Maribor. Maribor, maja 1971.
19. Julij Titl: Socialnogeografski problemi na koprskem podeželju. Koper, 1965.
20. Pregled številčnega stanja živine, sadnega drevja in vinske trte ter kmetijskega orodja in strojev. Rezultati popisa z dne 1. decembra 1945. Kmetijska statistika. Statistični urad Slovenije. Zbirka III. Zvezek 1. Ljubljana 1946. Cikl.
21. Statistični letopis LR Slovenije 1955. Zavod za statistiko LR Slovenije, Ljubljana, septembra 1955.
22. Statistični letopis LR Slovenije 1964. Zavod za statistiko SR Slovenije. Ljubljana, septembra 1964.
23. Statistični podatki po občinah SR Slovenije 1963. III. zvezek. Zavod SR Slovenije za statistiko. Ljubljana, avgusta 1964.
24. Neobjavljeni statistični podatki o sadjarstvu Slovenije v letu 1973. Zavod SR Slovenije za statistiko. Izpise napravila Darka Uranjek, Inštitut za geografijo univerze v Ljubljani.
25. Dragan Honzak: Sadjarstvo. Ljubljana 1968.
26. France Adamič: Problemi pri predelovanju črnega ribeza v Sloveniji. Sodobno kmetijstvo (Ljubljana) 1970, letn. 3.
27. Valentin Benedičič: Glavni vzroki neuspehov pri pridelovanju črnega ribeza. Socialistično kmetijstvo in gozdarstvo (Ljubljana) 1965, letn. 16.
28. Dragan Honzak: Najvažnejši tipi sadovnjakov, ki se uveljavljajo pri nas. Socialistično kmetijstvo in gozdarstvo (Ljubljana) 1963, letn. 14.
29. Svetozar Ilešič: Problemi geografske rajonizacije ob primeru Slovenije. GV XXIX-XXX, Ljubljana 1958.
30. Jakob Medved: Spremembe v izrabi zemljišča in preslajanje kmečkega prebivalstva v Sloveniji v zadnjih dveh desetletjih. GV XLII, Ljubljana 1970.
31. Jakob Medved: Tipi spreminjanja izrabe zemljišča v SR Sloveniji. Karta v merilu 1:400.000.
32. Borut Belec: Ljutomersko-ormoške gorice. Agrarna geografija. Maribor, 1968.
33. Vladimir Bračič: Vinorodne Haloze. Socialno-geografski problemi s posebnim ozirom na viničarstvo. Maribor 1967.
34. Božidar Kert: Družbena geografija osredja Zahodnih Slovenskih goric (območje občine Lenart). Doktorska disertacija. V Mariboru 1973. Cikl.

35. Andreas Moritsch: Das nahe Triester Hinterland. Wiener Archiv für Geschichte des Slawentums und Osteuropas. Veröffentlichungen des Instituts für osteuropäische Geschichte und Südostforschung der Universität Wien. Band VII. Wien - Köln - Graz 1969.
36. Igor V. Rišer: Goriška Brda. Gospodarska geografija. Geografski zbornik II, Ljubljana 1954.
37. Mirko Pak: Družbenogeografski razvoj Zgornjega Dravškega polja. Geografski zbornik XI. Ljubljana 1969.
38. France Adamič: Vprašanja slovenskega sadjarstva. Sodobno kmetijstvo (Ljubljana) 1968, letn. 1, št. 10.
39. Tatjana Hlišč: Razmere v sadjarstvu. Sodobno kmetijstvo (Ljubljana), 1968, letn. 1, št. 2.
40. Slavko Glinšek: Kako izboljšati položaj sadjarstva? Sodobno kmetijstvo (Ljubljana) 1970, letn. 3.
41. France Adamič: Srednjeročni razvojni program slovenskega sadjarstva za obdobje 1972-73. Sodobno kmetijstvo (Ljubljana) 1972, letn. 5, št. 4.
42. Informacija o stanju in o nadaljnjem razvoju sadjarstva v SR Sloveniji. Republiški sekretariat za gospodarstvo. 12.5.1971.
43. Aleksander Kravos: Možnosti in program za naprave sadovnjakov po sodobnih sistemih gostega sajenja. Sodobno kmetijstvo (Ljubljana) 1970, letn. 3.
44. Vilko Stern: Ekonomske osnove sadjarske proizvodnje. Sodobno kmetijstvo (Ljubljana) 1972, letn. 5, št. 4.
45. Tone Čuk: Usmerjanje kmetij na ravninskih in vinogradniško-sadjarskih območjih. Sodobno kmetijstvo (Ljubljana) 1972, letn. 5, št. 4.
46. Program investicijskih vlaganj v razširjeno sadjarsko proizvodnjo v obdobju 1974-1978. Izdelali A. Kravos, J. Sitar in M. Oblak. Ljubljana, oktobra 1973.

PROSTORSKI RAZVOJ SADJARSTVA NA SLOVENSLEM V ZADNJIH
SEDEMDESETIH LETIH, NJEGOVO SEDANJE STANJE IN PERSPEKTIVE
V LUČI REGIONALNO-GOSPODARSKE IN REGIONALNO-FUNKCIONALNE
TRANSFORMACIJE

S k l e p n i p r e g l e d

Raziskava ima namen prikazati prostorski razvoj sadjarstva v zadnjih sedemdesetih letih, njegovo strukturo in vlogo v sedanjih družbenoekonomskih pogojih. Ker je problematika sadjarstva v mnogočem povezana z vinogradništvom, in se tudi regionalno pokriva, je valorizacija rezultatov te študije za prostorsko programiranje sadjarsko-vinogradniških pokrajin zelo dobrodošla, hkrati pa omogoča kompleksnejši pristop k reševanju tankajšnjih geografskih procesov.

Druga polovica 19. stoletja pomeni obdobje močnega razmaha sadjarstva, saj nam izpričuje franciscejski kataster iz leta 1825 še zelo skromne površine te kulturne kategorije. Z veliko krizo vinogradništva na prehođu v naše stoletje pa so površine s sadnim drevjem hitro naraščale, ker so številne po filokseri uničene vinograde spremenili v sadovnjake. Takšen razvoj je posebno značilen za tiste vinogradniške pokrajine v Sloveniji, kjer ekološki pogoji za uspevanje vinske trte na ameriški podlagi niso bili najugodnejši. To so v prvi vrsti predalpske in submediteransko-subdinarske pokrajine.

Avstrijska kmetijska statistika iz leta 1896 izkazuje v mejah današnje SR Slovenije brez Prekmurja 21.830 ha ali 1,13 % sadjarske površine. Do leta 1955 se je površina sadovnjakov povečala na 27.979 ha ali 1,38 % površine ali za 28,1 %. Za razliko od današnje razporeditve sadjarskih površin opažamo, da je koncentracija le-teh v subpanonskem Pomurju, Podravju in Posavju nekoliko manj izrazita.

V značaju in dinamiki spreminjanja sadjarskih površin se javljajo med posameznimi regijami precejšnje razlike. V makroregiji subpanonskega Pomurja, Podravja in Posavja so se površine

v obdobju 1896-1955 povečale za 66 %, v predalpski makroregiji za 30,7 %, medtem ko kažeta subpanonsko-subdinarska oz. dinarska in alpska makroregija precej manjšo rast (za 17,2 % oz. 13 %). Izjemo predstavlja primorska makroregija, kjer so sadjarske površine krepko nazadovale in to za 57,3 %. Slednje povezujemo z uničenjem oljčnih nasadov, ki so jih prizadele mrzle zime, in urejanjem teras za pridobivanje zgodnjih vrtnin. Ponekod so sadjarske površine v tem obdobju porasle za več kot 100 %, npr. v Halozah za 178,3 %, v njihovem vinorodnem delu pa celo za 215 %. Pozornost zbuja tudi dejstvo, da so se sadovnjaki močno razširili na velikih ravninah in v kotlinah, tako na Dravski ravnini za 122,6 %, in v višjem predalpskem svetu, npr. na Pohorju za 50 %.

Obdobje 1955-1972 se v razvoju sadjarstva v mnogočem razlikuje od predhodnega. Med bistvene razlike sodi vsekakor večja dinamika naraščanja sadjarskih površin in drugačna regionalna razporejenost le-teh. Površina sadovnjakov se je v borih 17 letih povečala za preko 15.000 ha ali 56,1 %, tako da je indeks rasti porasel od 100 v letu 1896 na 128 v letu 1955 in 200 v letu 1972, ko so površine s sadnim drevjem zavzemale 43.676 ha ali 2,16 % površine.

Med makroregijami je imela največji relativni prirastek sadjarskih površin primorska makroregija (za 133,5 %), sledile so predalpska s 67,1 %, subpanonska s 50,4 %, alpska s 40 % in subpanonsko-subdinarska oz. dinarska s 27,7 %. V Goriških Brdih so površine s sadnim drevjem porasle celo za 7-krat, na Vipavskem za 3,5-krat, v Bizeljsko-sremičkih goricaх za 2,3-krat itd., po drugi strani pa beležijo nekatere znane sadjarske pokrajine le manjšo rast, npr. Slovenske gorice in Haloze. V ravninah in kotlinah se rast sadjarskih površin zaustavi ali vsaj precej zmanjša, npr. na Dravskem polju, kar pripisujemo slabšim ekološkim razmeram.

Osnovna značilnost obdobja 1955-1972 je vsekakor v izredno močni relativni rasti sadjarskih površin v primorskem svetu, kjer so v starejšem obdobju le-te nazadovale, in močna rast v predalpskem ter deloma še subpanonskem svetu. Predela šibke

rasti sta nasploh alpski in kraški svet, a tudi nekatere manjše regije drugod, npr. Srednje Slovenske gorice, Kras in Šavrinjska Brda. K porastu površin v tem obdobju je bistveno pripomogla plantažna obnova v družbenem sektorju, vplival pa je tudi, podobno kot v starejšem obdobju, umik vinogradništva.

Slovensko sadjarstvo beleži torej v zadnjih šestdesetih letih močan vzpon, še posebno v subpanonskem svetu z indeksom rasti 249. V mezoregiji zahodnega subpanonskega Podravja se indeks dvigne celo na 309. Slovenske gorice kot najizrazitejše sadjarske področje kažejo indeks 196, Počpohorske gorice 314, Dravinjske gorice 360, a Haloze kar 422. Predalpski svet je z indeksom 218 na drugem mestu. Posebno so se razširili sadovnjaki v mezoregiji robnega predalpskega Posavja (indeks 368). V alpskem in dinarskem svetu je rast sadjarskih površin skromna (indeks 158 oziroma 149), v primorskem pa se zaradi močnega nazadovanja v starejšem obdobju indeks ni povzpел preko 100.

Slovenske pokrajine bi glede na dinamiko spreminjanja sadjarskih površin v obdobju 1896-1972 lahko razporedili v ^{tri} skupine: z indeksom pod 100, od 100 do 200, od 200 do 300 in nad 300. Zadnji dve skupini sta nad republiškim poprečjem. Pokrajine z relativno močno rastjo sadjarskih površin se osredotočene v treh pasovih. Prvi zajame južno in vzhodno pohorsko obrobje od Velenjske kotline do Pekrskih goric ter se nadaljuje v Dravinjskih goricah, Halozah in Rogoškem podolju. Drugi se razteza od Mozirskega preko Posavskega hribovja do Bizeljsko-sremičkih goric, tretji, primorski pas, pa zajame Goriška Brda in Vipavske.

Razvoj sadjarskih površin v zadnjih sedemdesetih letih je privedel do njihove današnje geografske razširjenosti, za katero je značilna koncentracija v makroregiji subpanonskega Pomurja, Podravja in Posavja, kjer zavzemajo sadovnjaki 4,7 % površine in 53 % vseh sadjarskih površin v Sloveniji. V predalpski in primorski makroregiji je delež sadovnjakov nizek (1,8 %), vendar v pravi primorski mezoregiji še doseže 2,7 % površine. Subpanonsko-subdinarska in dinarska makroregija je z 0,83 % sadjarskih površin na predzadnjem ter alpska makroregija z 0,7 % na zadnjem mestu.

Najvišji relativni delež sadovnjakov v Sloveniji izkazujejo Svečinske gorice (25,4 %), Slovenske gorice v celoti pa obsegajo 26 % vseh sadjarskih površin v Sloveniji. Med občinami je na prvem mestu mariborska s 7.323 ha ali 10,6 % površine, to je kar s 19,3 % vseh slovenskih sadovnjakov, čeprav zavzema le 3,6 % površja Slovenije. Druga je Lenart z 2.285 ha in najvišjim relativnim deležem sadovnjakov v Sloveniji (11,2%), tretja pa Murska Sobota z 2.219 ha. Med občinami je v Sloveniji 11 takih s preko 1000 ha ali 2,4 % sadovnjakov, od teh pa leže vse razen dveh v severovzhodni Sloveniji oziroma njenem subpanonskem pasu. V njih je kar 22.906 ha ali 56,6 % vseh sadovnjakov in to na komaj 22 % slovenske površine.

Slovensko sadjarstvo je zabeležilo velik napredek z uvajanjem intenzivnih plantažnih nasadov družbenega sektorja, ki so prav tako osredotočeni na subpanonski svet. Pridetek s plantaž je usmerjen na trg, medtem ko velika večina kmečkih travniških sadovnjakov ne zasluži tega imena. To so zanemarjeni, sortno mešani, ostareli in bolni visokodebelni nasadi z občasnim in malo kvalitetnim pridelkom, ki ga največkrat predelajo doma v pijačo. Gospodarski pomen tega ekspanzivnega in nekomercializiranega kmečkega sadjarstva je zato zelo majhen.

Plantaže so v Sloveniji leta 1973 obsegale 4.305 ha ali 10,6 % sadjarskih površin. Od tega je odpadlo skoraj 3000 ha na jablane, sledili so nasadi breskev (763 ha) in hrušk (513 ha).

Jablana je naše najpogostejše sadno drevo, saj zavzema ta sadna vrsta 51,9 % vseh sadnih dreves, na 1 ha skupne površine pa odpadeta več kot dve drevesi. Slovito štajersko pridelovalno področje jabolk prihaja do veljave v podatku, da zajame samo občina Maribor 13,8 % vseh slovenskih nasadov jablan. Če ji dodamo še občine Lenart, Ormož, Ptuj in Sevnica s skupno 20 % slovenskih nasadov jablan, pomeni to, da je v njih skoncentrirana tretjina vseh jablan v Sloveniji. Na hruške odpade v slovenskem sadnem izboru 16 %, na češplje in slive 13,8 %, na breskve 7,2 %, češnje 4,2 %, orehe 4 %, na ostale vrste pa manj kot po 1 % skupnega števila dreves. Med njimi so zlasti češnje

in breskve močno koncentrirane v Vipavski dolini in Goriških Brdih, izključno pa so na primorski svet vezane oljke in smokve.

Med problemi, ki se z vse ostrino postavljajo pred slovensko sadjarstvo, so prav gotovo propadanje kmečkega sadjarstva, visoki proizvodni stroški, velika proizvodno-organizacijska razdrobljenost, nizki pridelki, majhna delovna storilnost, preozka struktura nasadov ipd., kar vse povzroča težave na tržišču. Zato je za uspešen razvoj slovenskega sadjarstva osnovni pogoj njegova temeljita obnova. Z njo pa so najtesneje povezani izgradnja sadjarske infrastrukture (hladilnice, tovarne sokov itd.), izboljšanje organizacije dela oz. mehanizacije, povečanje rentabilnosti, specializacija kmečkih gospodarstev, spremenjen družbeni odnos do prabe sadja in sokov ter še vrsta drugih dejavnikov.

SEZNAM KART

- Karta I : Delež sadovnjakov leta 1972 v odnosu do skupne površine
- Karta II : Razširjenost in lastništvo sadovnjakov v SR Sloveniji leta 1973 po upravnih občinah
- Karta III : Sestava sadovnjakov po sadnih vrstah v SR Sloveniji leta 1973 po upravnih občinah
- Karta IV : Sadjarske regije SR Slovenije
- Karta V : Dinamika spreminjanja sadjarskih površin na ozemlju SR Slovenije v obdobju 1896-1955
- Karta VI : Dinamika spreminjanja sadjarskih površin na ozemlju SR Slovenije v obdobju 1955-1972
- Karta VII : Dinamika spreminjanja sadjarskih površin na ozemlju SR Slovenije v obdobju 1896-1972 po sadjarskih regijah

SEZNAM TABEL

- Tabela 1 : Proizvodnja sadja na Štajerskem v letu 1865
- Tabela 2 : Sestava sadovnjakov po sadnih vrstah v letu 1926
- Tabela 3 : Površina sadovnjakov po srezih v letu 1929
- Tabela 4 : Sadne vrste po srezih v letu 1929
- Tabela 5 : Površina sadovnjaka po velikostnih skupinah kmetijskih gospodarstev v Dravski banovini leta 1931
- Tabela 6 : Sadne vrste po velikostnih skupinah kmetijskih gospodarstev v Dravski banovini leta 1931
- Tabela 7 : Število sadnega drevja po sadnih vrstah v letu 1938 po okrajih
- Tabela 8 : Površina sadovnjakov leta 1938 po okrajih
- Tabela 9 : Čiste in mešane sadjarske površine leta 1929 v Slovenskem Primorju in njegovem zaledju
- Tabela 10 : Število dreves po sadnih vrstah v letu 1945 po okrožjih in okrajih
- Tabela 11 : Število dreves po sadnih vrstah v letih 1939, 1954 in 196
- Tabela 12 : Delež sadovnjakov v letu 1954 po okrajih

- Tabela 13 : Rodna drevesa po sadnih vrstah v letu 1954 po okrajih
- Tabela 14 : Delež sadovnjakov v letu 1963 po občinah
- Tabela 15 : Površina in lastništvo sadovnjakov leta 1973
- Tabela 16 : Sadne vrste in njih lastništvo leta 1973
- Tabela 17 : Južne sadne vrste in njih lastništvo leta 1973
- Tabela 18 : Delež sadnih vrst v odnosu do skupnega števila dreves in število dreves na 1 ha skupne površine v letu 1973
- Tabela 18 a: Delež sadnih vrst v odnosu do skupnega števila dreves in število dreves na 1 ha skupne površine v letu 1973 - južne sadne vrste
- Tabela 19 : Delež sadnih vrst po občinah v letu 1973
- Tabela 20 : Plantažni nasadi v letu 1973 v odnosu do skupne površine sadovnjakov
- Tabela 21 : Sadne plantaže v odnosu do skupne površine plantaž v SR Sloveniji v letu 1973
- Tabela 22 : Razmerje med številom sadnih dreves na plantažah in vsemi sadnimi drevesi v letu 1973
- Tabela 23 : Sadne plantaže in njih lastništvo v letu 1973
- Tabela 24 : Število sadnih dreves na plantažah in njih lastništvo v letu 1973
- Tabela 25 : Delež rodni dreves po sadnih vrstah na plantažah v letu 1973
- Tabela 26 : Delež rodni dreves po sadnih vrstah v letu 1973
- Tabela 27 : Površine sadovnjakov in njihovo spreminjanje v obdobjih 1896-1955 in 1955-1972 po makro- in mezo-regijah
- Tabela 28 : Površine sadovnjakov in njihovo spreminjanje v obdobjih 1896-1955 in 1955-1972 po mikro- in submezo-regijah
- Tabela 29 : Predvidena rast intenzivnih nasadov v obdobju 1975-1990

Sign.: III / 31 / 7
KARTA

Borut BELEC

PROSTORSKI RAZVOJ SADJARSTVA
NA SLOVENSLEM V ZADNJIH 70-TIH
LETIH, NJEGOVO SEDANJE STANJE
IN PERSPEKTIVE V LUČI REGIONALNO-
GOSPODARSKE IN REGIONALNO-FUNKCIO-
NALNE TRANSFORMACIJE

I. del

Karte

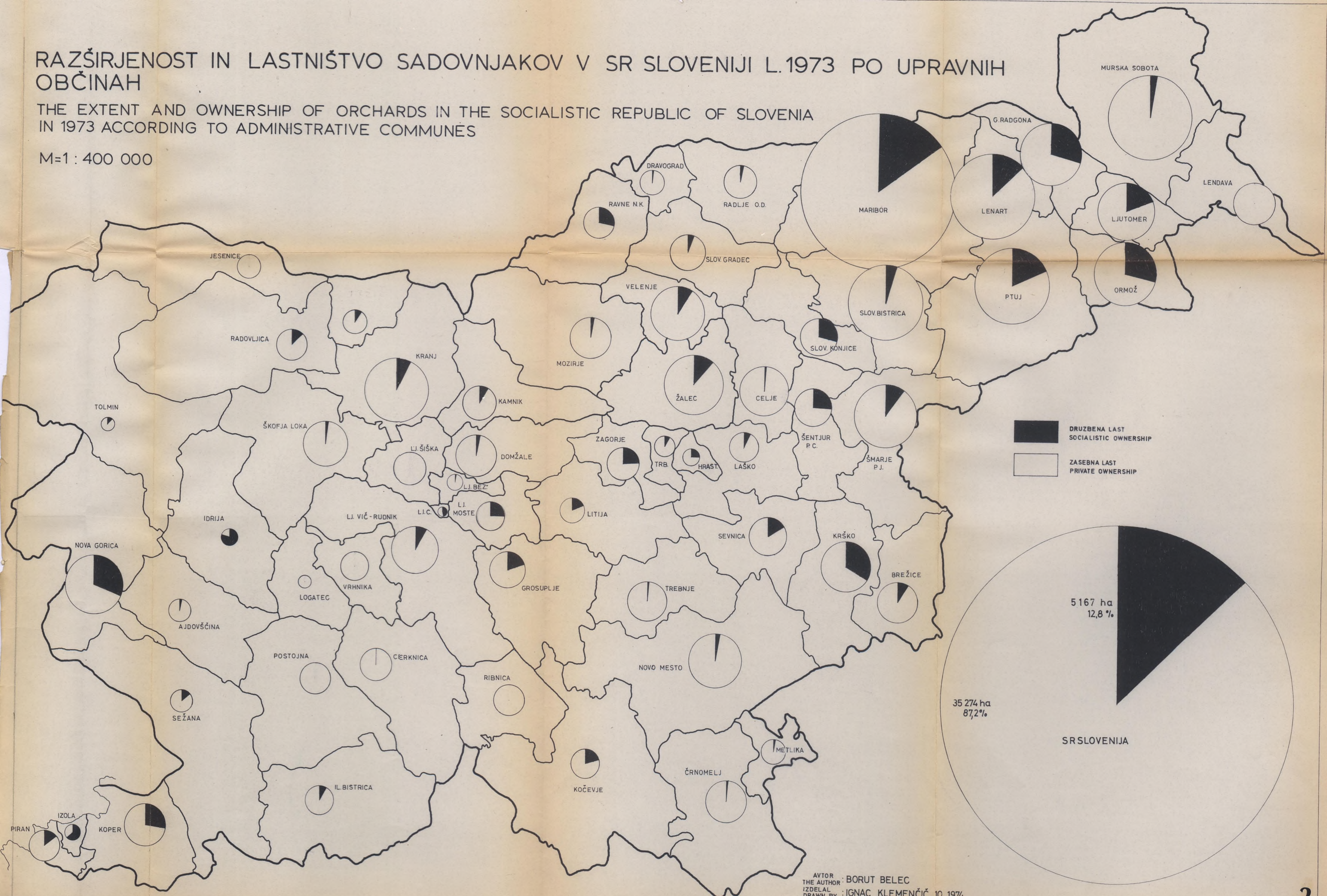
SEZNAM KART

- Karta I : Delež sadovnjakov leta 1972 v odnosu do skupne površine
- Karta II : Razširjenost in lastništvo sadovnjakov v SR Sloveniji leta 1973 po upravnih občinah
- Karta III : Sestava sadovnjakov po sadnih vrstah v SR Sloveniji leta 1973 po upravnih občinah
- Karta IV : Sadjarske regije SR Slovenije
- Karta V : Dinamika spreminjanja sadjarskih površin na ozemlju SR Slovenije v obdobju 1896-1955
- Karta VI : Dinamika spreminjanja sadjarskih površin na ozemlju SR Slovenije v obdobju 1955-1972
- Karta VII : Dinamika spreminjanja sadjarskih površin na ozemlju SR Slovenije v obdobju 1896-1972 po sadjarskih regijah

RAZŠIRJENOST IN LASTNIŠTVO SADOVNJAKOV V SR SLOVENIJI L.1973 PO UPRAVNIH OBČINAH

THE EXTENT AND OWNERSHIP OF ORCHARDS IN THE SOCIALISTIC REPUBLIC OF SLOVENIA IN 1973 ACCORDING TO ADMINISTRATIVE COMMUNES

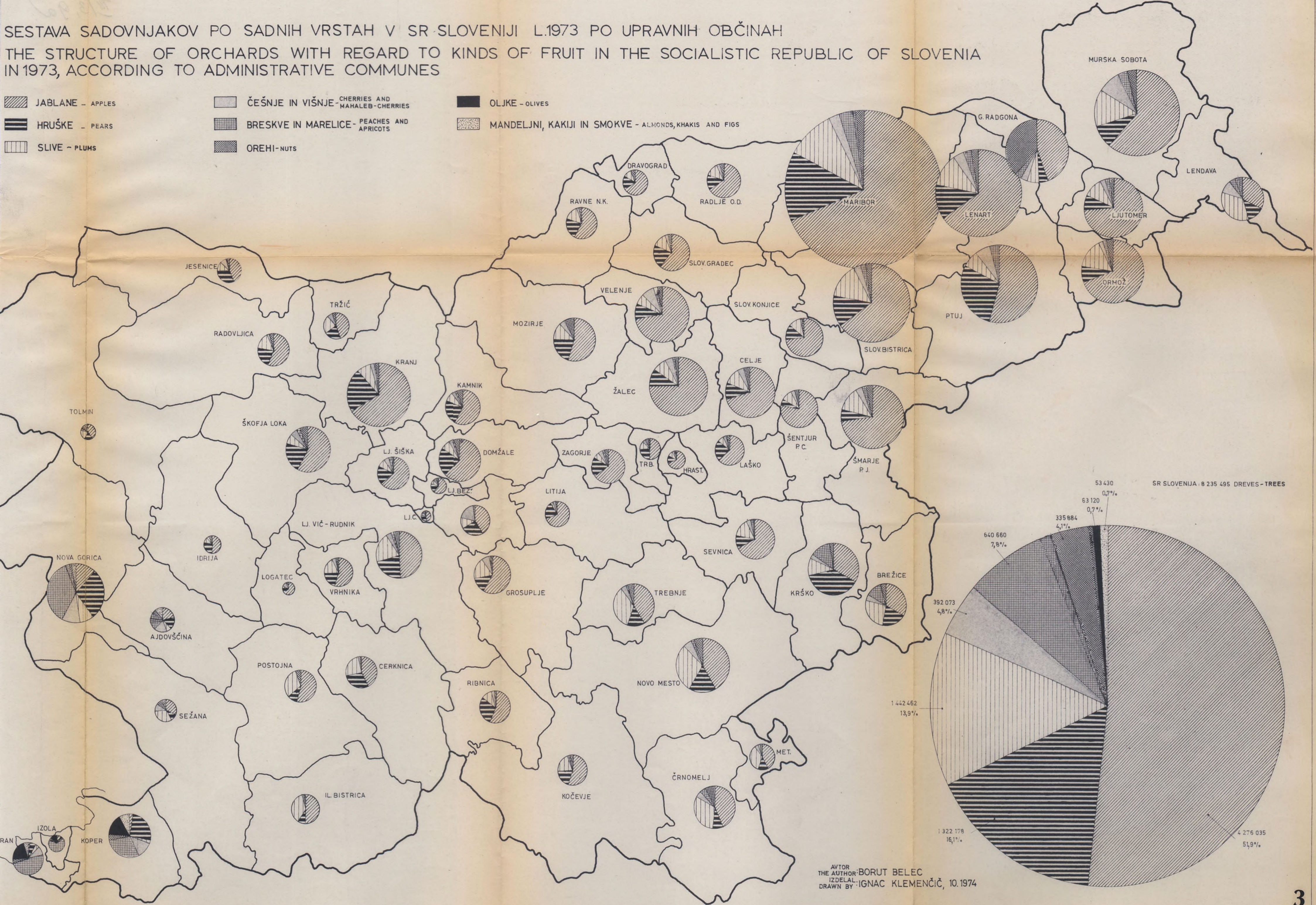
M=1 : 400 000

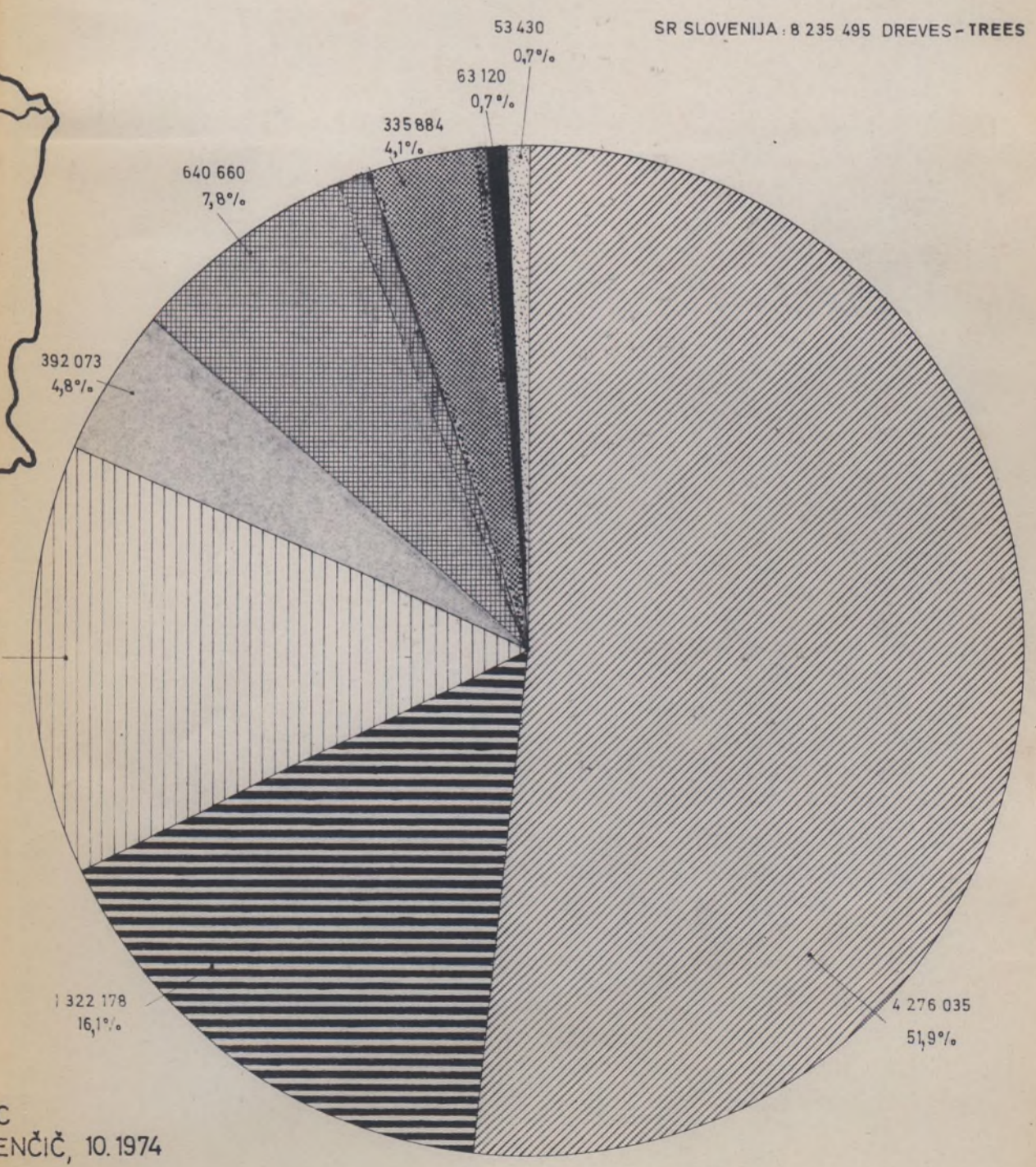
AVTOR : BORUT BELEC
 THE AUTHOR :
 IZDELAL :
 DRAWN BY : IGNAC KLEMENČIČ, 10. 1974

SESTAVA SADOVNJAKOV PO SADNIH VRSTAH V SR SLOVENIJI L.1973 PO UPRAVNIH OBČINAH
 THE STRUCTURE OF ORCHARDS WITH REGARD TO KINDS OF FRUIT IN THE SOCIALISTIC REPUBLIC OF SLOVENIA
 IN 1973, ACCORDING TO ADMINISTRATIVE COMMUNES

- JABLANE - APPLES
- HRUŠKE - PEARS
- SLIVE - PLUMS
- ČEŠNJE IN VIŠNJE - CHERRIES AND MAHALEB-CHERRIES
- BRESKVE IN MARELICE - PEACHES AND APRICOTS
- OREHI - NUTS
- OLJKE - OLIVES
- MANDELJNI, KAKIJI IN SMOKVE - ALMONDS, KHAKIS AND FIGS

SR SLOVENIJA : 8 235 495 DREVES - TREES

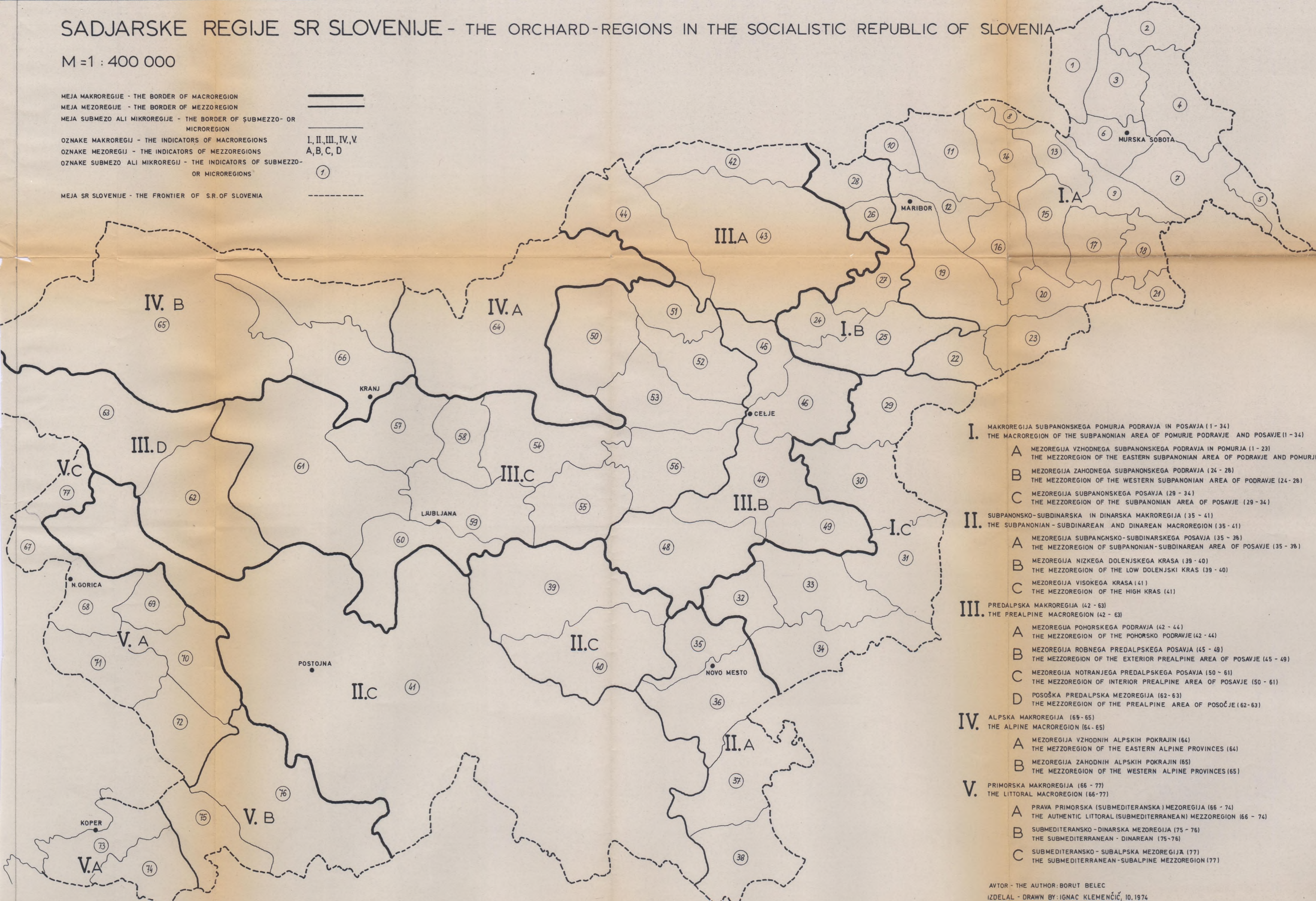

AVTOR
 THE AUTHOR: BORUT BELEC
 IZDELAL
 DRAWN BY: IGNAC KLEMENČIČ, 10. 1974

SADJARSKE REGIJE SR SLOVENIJE - THE ORCHARD-REGIONS IN THE SOCIALISTIC REPUBLIC OF SLOVENIA

M = 1 : 400 000

MEJA MAKROREGIJE - THE BORDER OF MACROREGION
 MEJA MEZOREGIJE - THE BORDER OF MEZZOREGION
 MEJA SUBMEZO ALI MIKROREGIJE - THE BORDER OF ŠUBMEZZO- OR MICROREGION
 OZNAKE MAKROREGIJ - THE INDICATORS OF MACROREGIONS
 OZNAKE MEZOREGIJ - THE INDICATORS OF MEZZOREGIONS
 OZNAKE SUBMEZO ALI MIKROREGIJ - THE INDICATORS OF SUBMEZZO- OR MICROREGIONS
 I, II, III, IV, V
 A, B, C, D
 1

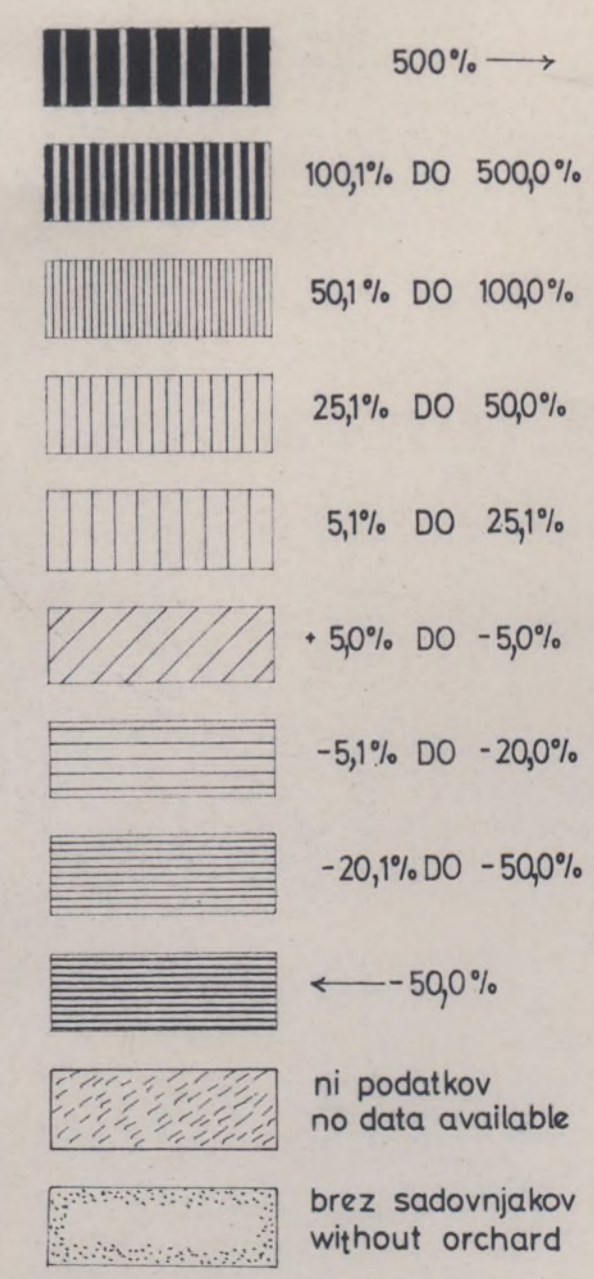
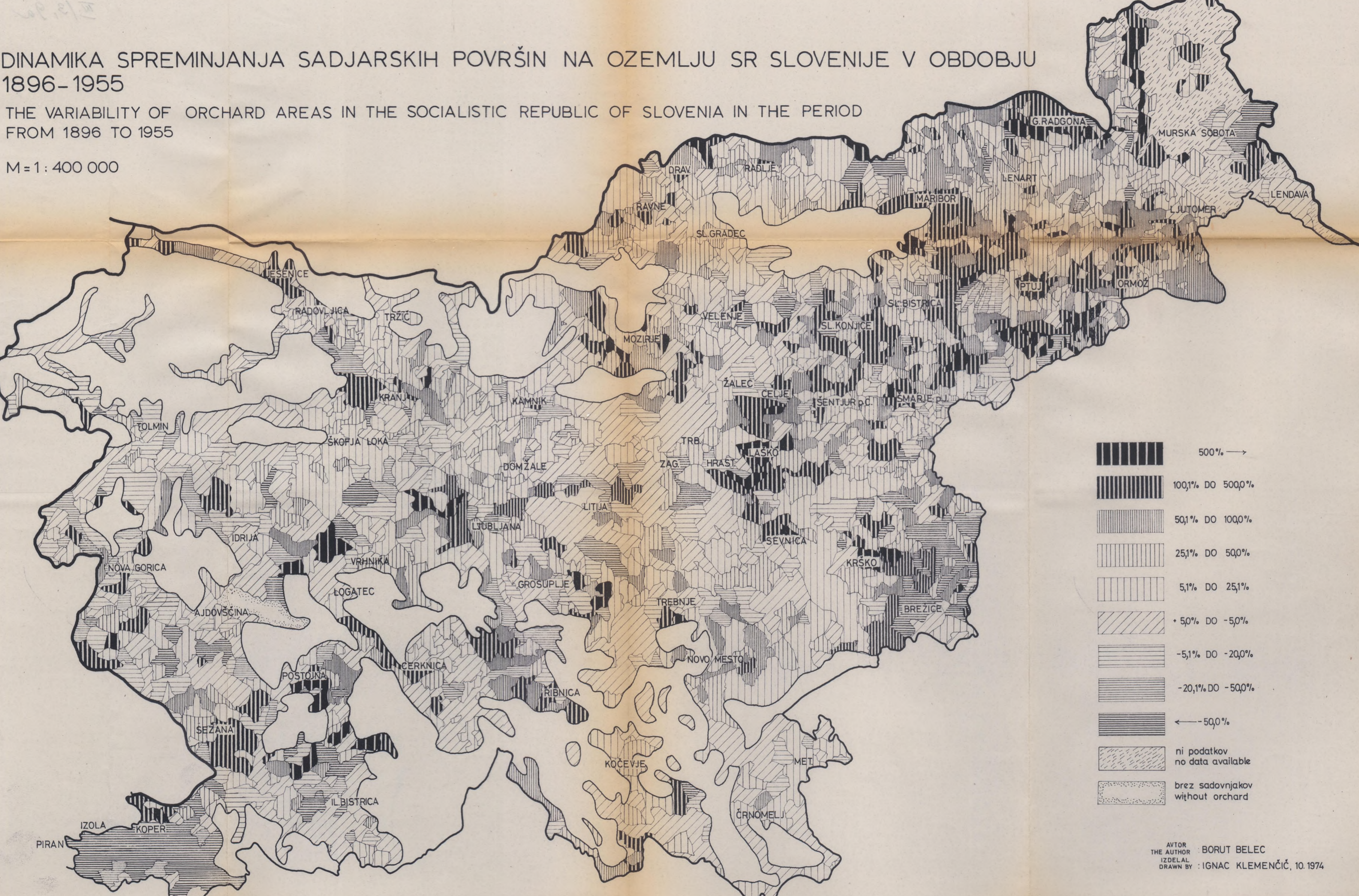

- I. MAKROREGIJA SUBPANONSKEGA POMURJA PODRAVJA IN POSAVJA (1 - 34)
 THE MACROREGION OF THE SUBPANONIAN AREA OF POMURJE PODRAVJE AND POSAVJE (1 - 34)
 - A MEZOREGIJA VZHODNEGA SUBPANONSKEGA PODRAVJA IN POMURJA (1 - 23)
 THE MEZZOREGION OF THE EASTERN SUBPANONIAN AREA OF PODRAVJE AND POMURJE (1 - 23)
 - B MEZOREGIJA ZAHODNEGA SUBPANONSKEGA PODRAVJA (24 - 28)
 THE MEZZOREGION OF THE WESTERN SUBPANONIAN AREA OF PODRAVJE (24 - 28)
 - C MEZOREGIJA SUBPANONSKEGA POSAVJA (29 - 34)
 THE MEZZOREGION OF THE SUBPANONIAN AREA OF POSAVJE (29 - 34)
- II. SUBPANONSKO-SUBDINARSKA IN DINARSKA MAKROREGIJA (35 - 41)
 THE SUBPANONIAN - SUBDINAREAN AND DINAREAN MACROREGION (35 - 41)
 - A MEZOREGIJA SUBPANONSKO-SUBDINARSKEGA POSAVJA (35 - 38)
 THE MEZZOREGION OF SUBPANONIAN-SUBDINAREAN AREA OF POSAVJE (35 - 38)
 - B MEZOREGIJA NIZKEGA DOLENJSKEGA KRASA (39 - 40)
 THE MEZZOREGION OF THE LOW DOLENJSKI KRAS (39 - 40)
 - C MEZOREGIJA VISOKEGA KRASA (41)
 THE MEZZOREGION OF THE HIGH KRAS (41)
- III. PREDALPSKA MAKROREGIJA (42 - 63)
 THE PREALPINE MACROREGION (42 - 63)
 - A MEZOREGIJA POHORSKEGA PODRAVJA (42 - 44)
 THE MEZZOREGION OF THE POHORSKO PODRAVJE (42 - 44)
 - B MEZOREGIJA ROBNEGA PREDALPSKEGA POSAVJA (45 - 49)
 THE MEZZOREGION OF THE EXTERIOR PREALPINE AREA OF POSAVJE (45 - 49)
 - C MEZOREGIJA NOTRANJEGA PREDALPSKEGA POSAVJA (50 - 61)
 THE MEZZOREGION OF INTERIOR PREALPINE AREA OF POSAVJE (50 - 61)
 - D POSOŠKA PREDALPSKA MEZOREGIJA (62 - 63)
 THE MEZZOREGION OF THE PREALPINE AREA OF POSOČJE (62 - 63)
- IV. ALPSKA MAKROREGIJA (64 - 65)
 THE ALPINE MACROREGION (64 - 65)
 - A MEZOREGIJA VZHODNIH ALPSKIH POKRAJIN (64)
 THE MEZZOREGION OF THE EASTERN ALPINE PROVINCES (64)
 - B MEZOREGIJA ZAHODNIH ALPSKIH POKRAJIN (65)
 THE MEZZOREGION OF THE WESTERN ALPINE PROVINCES (65)
- V. PRIMORSKA MAKROREGIJA (66 - 77)
 THE LITTORAL MACROREGION (66 - 77)
 - A PRAVA PRIMORSKA (SUBMEDITERANSKA) MEZOREGIJA (66 - 74)
 THE AUTHENTIC LITTORAL (SUBMEDITERRANEAN) MEZZOREGION (66 - 74)
 - B SUBMEDITERANSKO - DINARSKA MEZOREGIJA (75 - 76)
 THE SUBMEDITERRANEAN - DINAREAN (75 - 76)
 - C SUBMEDITERANSKO - SUBALPSKA MEZOREGIJA (77)
 THE SUBMEDITERRANEAN - SUBALPINE MEZZOREGION (77)

DINAMIKA SPREMINJANJA SADJARSKIH POVRŠIN NA OZEMLJU SR SLOVENIJE V OBDOBJU 1896-1955

THE VARIABILITY OF ORCHARD AREAS IN THE SOCIALISTIC REPUBLIC OF SLOVENIA IN THE PERIOD FROM 1896 TO 1955

M = 1 : 400 000

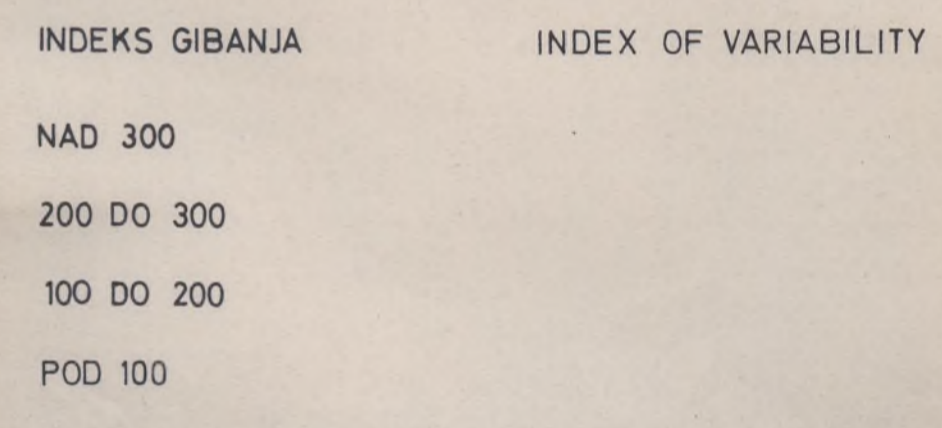
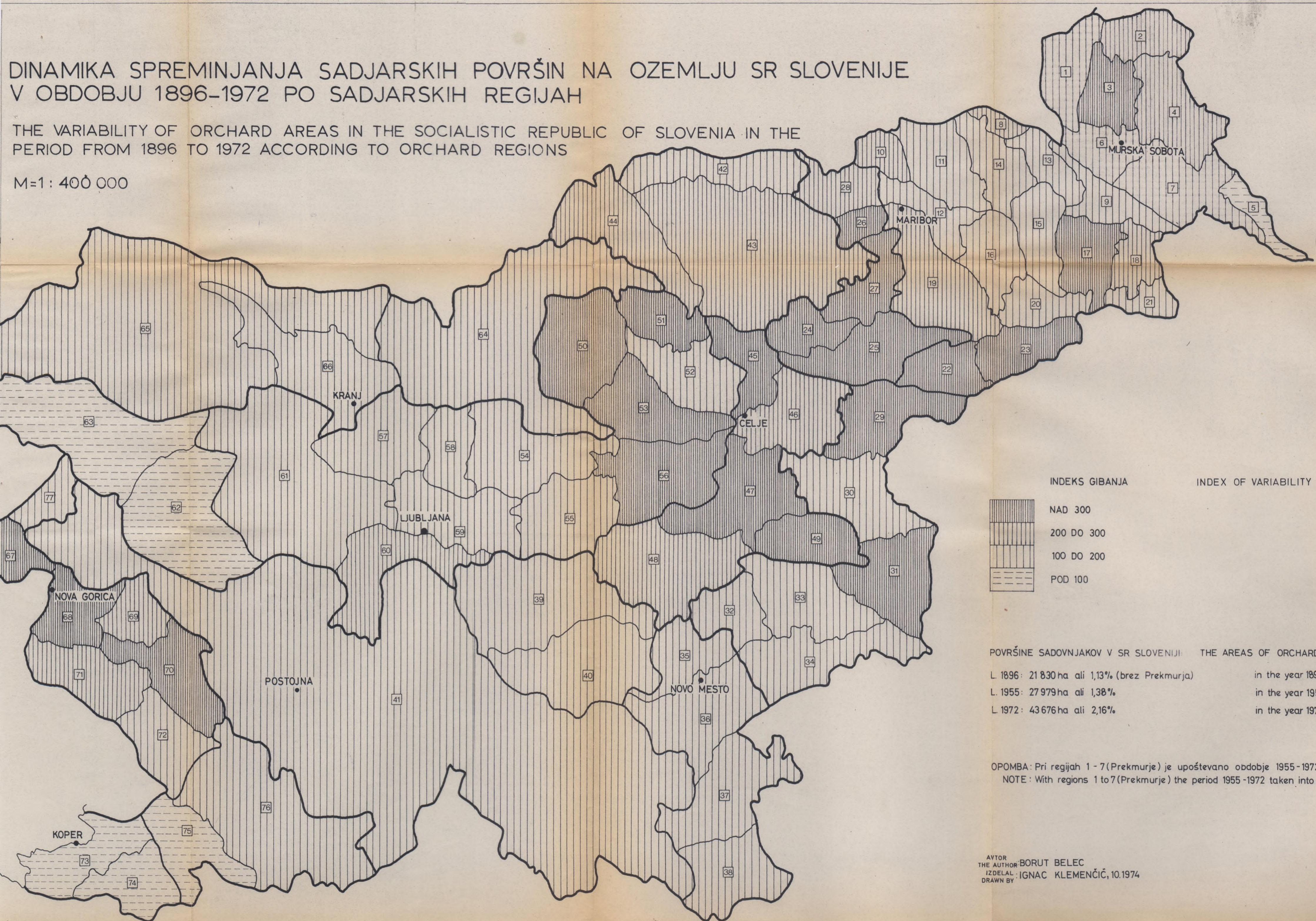

AVTOR : BORUT BELEC
 THE AUTHOR : BORUT BELEC
 IZDELAL :
 DRAWN BY : IGNAC KLEMENČIČ, 10. 1974

DINAMIKA SPREMINJANJA SADJARSKIH POVRŠIN NA OZEMLJU SR SLOVENIJE V OBDOBJU 1896-1972 PO SADJARSKIH REGIJAH

THE VARIABILITY OF ORCHARD AREAS IN THE SOCIALISTIC REPUBLIC OF SLOVENIA IN THE PERIOD FROM 1896 TO 1972 ACCORDING TO ORCHARD REGIONS

M=1: 400 000

POVRŠINE SADOVNJAKOV V SR SLOVENIJI: THE AREAS OF ORCHARDS:

L. 1896: 21 830 ha ali 1,13% (brez Prekmurja)	in the year 1896
L. 1955: 27 979 ha ali 1,38%	in the year 1955
L. 1972: 43 676 ha ali 2,16%	in the year 1972

OPOMBA: Pri regijah 1 - 7 (Prekmurje) je upoštevano obdobje 1955-1972
NOTE: With regions 1 to 7 (Prekmurje) the period 1955-1972 taken into account

AVTOR: BORUT BELEC
THE AUTHOR: BORUT BELEC
IZDELAL: IGNAC KLEMENČIČ, 10.1974
DRAWN BY: